MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

KRISTINA KRIKŠTAPONIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS SISTEMOS TEISINIS REGULIAVIMAS STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖS POŽIŪRIU

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas -
prof. dr.
Algimantas Urmonas

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS 3
1. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS SAMPRATA IR JO SISTEMOS TEISINIS REGULIAVIMAS 6
1.1. Kultūros paveldo ir jo apsaugos teisinė samprata, paskirtis ir struktūra 6
1.2. Kultūros paveldo apsaugos teisės sistema 13
1.3. Kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas 24
2. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO TEISĖS YPATUMAI 29
2.1. Kutūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistema ir kompetencija 29
2.2. Kultūros paveldo apsaugos specialių teisės normų realizavimas ir teisinis reguliavimas 35
2.3. Finansinių kultūros paveldo apsaugos priemonių teisinis reguliavimas 48
2.4. Kultūros paveldo apsaugos kontrolė, taikoma teisinė atsakomybė už kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimus, bei ginčų sprendimas 50
3. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS SISTEMOS TEISINIŲ PROBLEMŲ TYRIMŲ ANALIZĖ SSGG POŽIŪRIU 56
2.1. Kokybinio tyrimo analizė 56
2.2. Kultūros paveldo apsaugos sistemos aplinkos politinių veiksnių bei išteklių analizė 65
3.3. Kultūros paveldo apsaugos sistemos SSGG analizė 68
IŠVADOS, REKOMENDACIJOS BEI SIŪLYMAI 73
LITERATŪROS SĄRAŠAS 76
PRIEDAI 89
1 PRIEDAS.Lietuvos materialiojo nekilnojamojo kultūros paveldo sistema ir jos struktūra 89
2 PRIEDAS. Nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas 90
3 PRIEDAS.Kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijų sistemos struktūra 91
4 PRIEDAS. Kultūros paveldo apsaugos įgyvendinančių institucijų funkcijos 92
5 PRIEDAS. Apskaitos mechanizmas 94
6 PRIEDAS.Tvarkybos darbų projektinės dokumentacijos mechanizmas 95
7 PRIEDAS.Tyrimo „Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinio reguliavimas SSGG analizės požiūriu“ klausimai 96
8 PRIEDAS.Kultūros paveldo apsaugos strateginės kryptys nacionalinėse strategijose 98
9 PRIEDAS. Kultūros paveldo apsaugos tobulinimo galimybės 99
10 PRIEDAS. Pasiūlymai dėl sisteminio kultūros paveldo apsaugos teisinio reguliavimo 100
11 PRIEDAS.Pavojai ir grėsmės egzistuojantys kultūros paveldo apsaugos sistemos supančioje aplinkoje 101
12 PRIEDAS. Skirti valstybės biužeto asignavimai Kultūros paveldo departamentui 1995-2011 metais. 102
13 PRIEDAS. Savivaldybių (be Vilniaus m.) lėšų panaudojimas tvarkant kultūros paveldo objektus 2005-2010 m. pagal savivaldybių pateiktą informaciją. 103
14 PRIEDAS.SSGG strateginiai siūlymai 104

ĮVADAS

Mokslinis ir praktinis tyrimo aktualumas ir probleminė situacija

Kultūros paveldas yra kiekvienos valstybės istorinės raidos, kūrybos ir saviraiškos rezultatas, visuomenės evoliucijos liudytojas, harmoningos aplinkos ir tolygaus vystymosi garantas. Pagal išlikusį paveldą galima spręsti apie valstybės ir jos tautų istorinę praeitį. Kultūros paveldo išsaugojimas ir perdavimas ateitiems kartoms, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis, yra labai aktualus šiandienos klausimas.

Kultūros paveldas – neatskiriama kiekvienos šalies ir jos piliečių tapatumo dalis, vienas svarbiausių valstybės nacionalinio saugumo garantų. Paveldo išsaugojimas ir tinkamas panaudojimas šiuolaikinės visuomenės poreikiams, vykdomi akademiniai tyrimai, tikslingas paveldo atskleidimas ir įvertinimas, jo prieinamumas visuomenei – visa tai yra neatskiriama valstybės kultūros politikos dalis[1].

Tačiau šiuo metu Kultūros paveldo apsaugos sistemoje situacija vis blogėja, kadangi kultūros paveldo apsaugos politiką formuojančios ir ją įgyvendinančios viešojo administravimo institucijos susiduria su tam tikromis problemomis, t.y. nepajėgia:

1) suformuoti aiškios, visiems suprantamos ilgalaikės kultūros paveldo apsaugos strategijos,

2) aiškaus paveldosaugos teisės aktų reglamentavimo,

3) sistemos skaidrumo jos paprastinimo.

Esant visiems šiems trūkumams, institucijos, atsakingos už kultūros paveldo apsaugą, nevykdo sisteminių klaidų analizės, neinicijuoja teisės aktų pakeitimų, siekiant tarpusavio teisės aktų suderinamumo. Laikantis tarpusavyje dažnai nesuderintų, kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų, dažnai kyla konfliktas tarp kontroliuojančios institucijos ir kultūros paveldo tvarkybą inicijuojančių ir įgyvendinančių subjektų. Taip žlugdomi bet kokie realūs nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos darbai, stabdomos privačios investicijos į kultūros paveldą[2].

Tyrimo objektas – Kultūros paveldo apsaugos sistema.

---

[1] Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 80-4152.

[2] Pagal, Lietuvos architektų sąjungos raštą Vyriausybei, „Dėl nekilnojamo kultūros paveldo apsaugos sistemos ydų“. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-10-02] .
<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=news&Id=257&PHPSESSID=a4d7fa79f74496fd813300ef2d3bcaa7> .

Tyrimo dalykas – Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinio reguliavimo įgyvendinimas, atskleidžiant jos stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

Visuomeniniai kultūros paveldo apsaugos santykiai, kylantys visuomenei ir kultūros paveldui veikiant vienas kitą. Visuomeniniai kultūros paveldo apsaugos santykiai sureguliuoti kultūros paveldo apsaugos teisės normų, tampa kultūros paveldo apsaugos teisiniais santykiais.

Tyrimo tikslas – ištirti ir įvertinti kultūros paveldo apsaugos sistemos **teisinį reguliavimą,** SSGG [3] analizės požiūriu, atskleidžiant stipriąsias ir silpnąsias jos puses bei pateikiant galimas grėsmes bei galimybes. SSGG matricos analizė numato atsakymą į keturis klausimus:

Ar stiprybės leis panaudoti palankias galimybes?

Ar stiprybės padės išvengti grėsmių?

Ar silpnybės netrukdys panaudoti palankias galimybes?

Ar silpnybės netrukdys išvengti grėsmių?

Tikslui atskleiti iškelti šie uždaviniai:

- išanalizuoti kultūros paveldo ir jo apsaugos sampratą bei šios sistemos teisinį reguliavimą, atskleidžiant teigiamus ir neigiamus aspektus;
- išnagrinėti kultūros paveldo apsaugos politikos įgyvendinimo, specialiųjų teisės normų realizavimo ir teisinio reguliavimo ypatumus, taip pat atskleisti finansinių kultūros paveldo apsaugos priemonių teisinio reguliavimo problemas;
- pateikti ir įvertinti kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistemą ir jų kompetenciją, bei jų vykdomą kontrolę, bei atskleisti taikomos teisinės atsakomybės už kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimus esminius bruožus;
- ištirti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, atliekant kokybinį tyrimą, naudojant apklausos metodą – interviu, taip pat pasinaudojus šios sistemos politinių teisinių veiksnių bei išteklių analize, atlikti kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų tyrimų analizę SSGG požiūriu, nustatant sistemos stipriąsias ir silpnąsias puses, numatant galimas grėsmes ir galimybes, pateikiant jų sprendimo būdus bei siūlymus.

Tyrimo hipotezė. Lietuvoje iki šiol galioja kultūros paveldo apsaugos strategija neparemtas biurokratizuotas kultūros paveldo apsaugos teisinis reguliavimas.

Rašant magistrinį darbą **taikytos metodikos apibūdinimas.**

[3]SSGG (SWOT) matrica naudojama organizacijos gebėjimo prisitaikyti prie išorinės aplinkos pokyčių vertinimui. Šia analize apibendrinami ir sujungiami aplinkos ir išteklių analizės rezultatai, suklasifikuojami strategiją lemiantys veiksniai į keturias grupes: stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.
Žr. Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.57-2312, 2007, Nr.23-879.

Kompleksiškai taikyti *teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai* padėjo pasiekti tyrimo tikslą.

Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant gauti informacijos, panaudojant kokybinę analizę tiriant galiojančius teisės aktus, programas, gaires, strategijas, strateginius veiklos planus, veiklos ataskaitas, viešojo adminitravimo institucijų raštus, pranešimus taip pat įstatymų projektus bei nebegaliojančių teisės aktų tekstus, mokslines publikacijas, *Web* interneto svetaines ir pan. Toks tyrimas sudarė sąlygas vertinti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą bandant atskleisti stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

Lyginamuoju metodu buvo siekiama ištirti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinio reguliavimo ypatumus ir problemas.

Sisteminės analizės metodas taikytas siekiant atskleisti kultūros paveldo apsaugos politikos įgyvendinimo esminius bruožus bei įvertinant teigiamus ir neigiamus aspektus.

Apklausos metodu, naudojant interviu, atliekant sociologinį kokybinio pobūdžio tyrimą, buvo siekiama išsiaiškinti ir indentifikuoti kultūros paveldo apsaugos sistemos problemas bei pateikti sprendimo galimybes. Atliekant tyrimą buvo apklausiami šios srities ekspertai.

Remiantis *SSGG analizės metodu*, apibendrinant ir sujungiant išorinės politinės teisinės ir vidaus išteklių analizės rezultatus, buvo apibendrintas kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinis reguliavimas, suklasifikuojant jį lemiančius veiksnius į keturias grupes: stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. SSGG analizės pagrindu buvo nagrinėjami strateginiai ryšiai, kaip panaudoti stiprybes galimybėms įgyvendinti; kaip ištaisyti silpnybes pasinaudojant galimybėmis; kaip panaudoti stiprybes grėsmėms sumažinti; bei kokias silpnybes reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės; bei jų pagrindu pateikti strateginiai siūlymai.

Apibendrinimo metodas, pasitelktas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti.

Magistrinis darbas susideda iš įvado, dėstomosios dalies (teorinės, metodologinės bei analitinės dalių), kuriose nuosekliai aiškinamos pagrindinės kultūros paveldo apsaugos teisės normų sąvokos ir kategorijos, analizuojami specialiųjų teisės normų realizavimo ir teisinio reguliavimo taikymo praktika bei pateikiama analitinio tyrimo analizė siekiant išsiaiškinti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinio reguliavimo silnybes, stiprybes bei galimybes ir grėsmes. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, taip pat naudotos literatūros sąrašas, lietuvių ir anglų kalba santrauka bei priedai, kuriuose pateikiama darbe naudotos lentelės, paveikslai ir schemos.

1. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS SAMPRATA IR JO SISTEMOS TEISINIS REGULIAVIMAS

1.1. Kultūros paveldo ir jo apsaugos teisinė samprata, paskirtis ir struktūra

Paveldo samprata pradėjo formuotis tada, kai žmogus kurdamas dvasines ir materialines kultūros vertybes, susimąstė apie jų išliekamąją vertę bei išsaugojimą.

Terminas „kultūros paveldas“ nėra universalus, pasaulyje taikomi įvairūs pavadinimai, apibūdinantys jo reikšmę. Be to, pats žodis „paveldas“ turi gana aiškų santykį su „paveldėjimo“ sąvoka – prancūziškas žodis „héritage“, vis dar plačiai naudojamas, tačiau pagal savo prasmę reiškia tik palikimą[4]. Kaip teigia R.Čepaitienė, lotyniškąjį paveldo terminą „patrimonium“ atitiktų ir senasis lietuviškas terminas tėvonija, išreiškiantis tradicinių visuomenių patriarchalinę nuostatą perduoti tėvo turtą sūnui, mat moteris ne tik buvo išbraukta iš vyrų valdomo paveldo, ji pati buvo šio paveldo dalis[5]. Termino „paveldas“ ištakas galime rasti jau antikoje; laikui bėgant keitėsi ne tik sąvokos, bet ir saugotinų dalykų apimties supratimas. XIX amžiuje, besiformuojant paminklų apsaugai, taikyti ir kitokie terminai: senienos, praeities liekanos arba reliktai, istorinės įžymybės. Tarpukario Lietuvoje figūravo kultūros vertenybių, kultūros turtų apibūdinimai. Sovietmečiu buvo nusistovėjęs paminklo terminas. XX a. antroje pusėje daugelyje Europos šalių įsigali „kultūros paveldo“ sąvoka, nors lygiagrečiai tebenaudojamas „paminklo“ terminas[6].

Siekiant išsaugoti kultūros paveldą, kiekviena valstybė numato kultūros paveldo apsaugos teisines priemones, veikiančias žmonių elgesį toje srityje. Todėl šiame magistriniame darbe bus nagrinėjama kultūros paveldas ir jo apsauga teisiniu aspektu. Tad, kultūros paveldo apsaugos sistemos reguliavimo objektas, turinys ir ribos tiesiogiai priklauso nuo terminų **„kultūros paveldas“** ir **„kultūros paveldo apsauga“**, arba „paveldosauga“. Todėl šiame skyriuje bus siekiama atskleisti šių ir su jomis susijusių sąvokų teisinį turinį.

Kultūros paveldas plačiąja prasme yra skirstomas į **materialųjį** – jį sudaro kilnojamosios ir nekilnojamosios vertybės, ir **nematerialųjį** – jo esmė yra iš kartos į kartą perduodamos tradicijos, žinios ir gebėjimai, kultūrinis istorinis kraštovaizdis, atspindintis žmogaus sambūvį su aplinka[7]. Tačiau šiame darbe plačiau nagrinėjamas bus materialusis nekilnojamasis kultūros paveldas, kuris daugiausia kelia teisinių problemų, susijusių su apskaita ir skelbimu kultūros paveldo saugomu, saugojimu (tvarkyba ir naudojimu), tvarkomųjų darbų statyba, saugomų teritorijų planavimu ir užstatymu, pažinimu, ir pan., todėl, jam turėtų būti ir

[4] Howard P. *Heritage: Management, Interpretation, Identity*. Bodmin: MPG Books LTD, 2003, p.6.
[5] Čepaitienė R. *Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos modernioje Lietuvoje*. Vilnius: LII leidykla, 2005, p.21.
[6] Lukšionytė N. *Kultūros paveldo sąvokos* (paskaitų medžiaga). Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas, 2012.
[7] Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 80-4152.

skirtas didžiausia dėmesys. Be to svarbu užtikrinti ir visuomenės interesą, t. y. jo išsaugojimą ir perdavimą ateities kartoms bei sąlygų visuomenei jį pažinti ir juo naudotis, sudarymą.

Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą **kultūros paveldas -** tai karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu [8]. Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijoje, „kultūros paveldas“ apibrėžiamas, kaip, grupė iš praeities paveldėtų išteklių, kuriuos nesvarbu, kas yra jų savininkas, žmonės suvokia kaip jų nuolat besivystančių vertybių, įsitikinimų, žinių ir tradicijų atspindį ir išraišką. Ji apima visus aplinkos aspektus, kylančius iš žmogaus ir vietovių santykio laikui bėgant[9]. Moksliniuose darbuose[10], terminas „paveldas“ taip pat nurodo ne tik paveldėjimo, perėmimo, bet ir perdavimo veiksmą, o tai rodo praeities, dabarties ir ateities kartų ryšių tęstinumą. Šiuo metu Seimui pateiktame Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pakeitimo ir papildymo projekte siūloma, „kultūros paveldo“ sąvoka papildyti „*praeityje sukurtos arba įprasmintos*, iš kartos į kartą paliekamos, perimamos ir perduodamos kultūros vertybės, reikšmingos etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu“[11]. Be to, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, pateikiamos sąvokos „kultūros paveldas“ konkrečios ribos, bei vertinimo kriterijai (etninis, istorinis, estetinis ar mokslinis), nurodantys kultūros vertybių svarbą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad toliau nagrinėjant minėto įstatymo nuostatas, kitos teisės normos (3 straipsnio 3 dalis) pateikia nekilnojamojo kultūros paveldo reikšmingumo skirstymą pagal vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį (archeologinis, povandeninis, mitologinis, etnokultūrinis, architektūrinis, urbanistinis, želdynai, inžinerinis, istorinis, memorialinis, dailės, sakralinis, kultūrinės raiškos), taip sąvokos „kultūros paveldas“ ribas išplečiant ir įnešant teisinę painiavą. Be to, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme [12], išskyrus terminą „istorinis“, bei terminą „etnokultūrinis“ [13], nėra atskleista „estetinio“[14] ir „mokslinio[15]“ terminų turiniai, todėl vertėtų įstatyme šiuos vertinimo kriterijus

[8] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[9] Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija. *Europos taryba*, sutarčių serija. 2005, Nr.199.
[10] *Global COE for Education, Research and Development of Strategy on Disaster Mitigiation of Cultural Heritage and Historic Cities* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-14] <http:www//rits-dmuch.jp/en/g-Coe.html>; Glemža J.R. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas*.Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2002, p.9; Bučas J. Palikimas ar paveldas? *Naujasis dienovidis*, 1993, Nr.17, p.6.
[11] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 19, 21, 22, 23, 25 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.XIP3463 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-01]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=405097&p_query=&p_tr2=2>.
[12] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[13] Terminas „etnokultūrinis“ įvardijamas, kaip reikšmingais pripažinti statiniai, jų kompleksai, vietos ar vietovės, atskleidžiančios etninės kultūros savitumą“. Nors apibrėžime naudojamas terminas „etninis“, kuris Lietuvių kalbos žodyne aiškinamas kaip priklausymu kuriai nors tautai. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37, 2004, Nr. 153-5571; *Lietuvių kalbos žodynas*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-17]. <http://www.lkz.lt/dzl,php?12>.
[14] Terminas „estetinis“ (tarp. ž.), susijęs su žodžiu „estetika“, kuris reiškia ko nors grožį, meniškumą. Žr., *Ibid.*
[15] Nors terminas „mokslinis“ nėra apibrėžtas, tačiau naudojamas tolesnėje Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normose, pavyzdžiui įstatymo 17 straipsnyje, reglamentuojama moksliniam pažinimui saugomo

patikslinti bei apibrėžti. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2 straipsnio 20 dalyje, taip pat pateikiamas ir „**nekilnojamojo kultūros paveldo“** apibrėžimas, įvardijantis, kultūros paveldą kaip kultūros paveldo dalį, kurią sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių sureikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija[16]. Galima pateikti palyginimui artimiausios kaimynės, Latvijos Respublikos kultūros paveldo apsaugos įstatyme „kultūros paveldo“ sąvokos apibrėžtį, kuri įtvirtinta kaip „kraštovaizdžio ir specifinių teritorijų (senovės laidojimo vietos, kapinės, parkai, istorinių įvykių ir svarbių asmenų vietos) taip pat, atskirų kapų, pastatų grupių ir pavienių pastatų, meno kūrinių, įrenginių ir objektų, turinčių istorinę, mokslo, meno ar kitokią kultūrinę vertę, išsaugojimas, taip saugant Latvijos valstybės, visuomenės ir tarptautinius interesus[17]. Šiame apibrėžime pateikiami ne tik kultūros paveldo požymiai, bet ir paveldo objektų struktūra, taip pat šis įstatymas apibrėžia ne tik nekilnojamąsias, bet ir kilnojamąsias kultūros vertybes kartu, Lietuvoje šios vertybės reglamentuotos atskiruose įstatymuose. Nagrinėjant **„kultūros vertybių“** sąvoką, naudojamą „kultūros paveldo“ apibrėžime, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtintas sąvokos „***nekilnojamosios kultūros vertybės***“ turinys, kuris pateiktas, kaip „kultūros paveldo objekto ar vietovės reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių, visuomenei svarbių kaip jos kultūrinis turtas, visuma, neatsižvelgiant į tai, kam nuosavybės teise objektas ar vietovė priklauso“[18]. Paveldosaugininkas J. Bučas sąvoką „kultūros paveldo vertybė“ įvardina - „ką mes iš kultūros paveldo atsirenkame patys naudoti ir išsaugoti ateičiai“[19], tai praktiškai plačiąja prasme atitinka įstatyme pateiktą minėtos sąvokos teisinę apibrėžtį. Toliau kalbant apie teisinį kultūros vertybių apibrėžimą, Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencijoje, terminas „kultūros vertybės“ apibrėžiamas, kaip „kilnojamosios ir nekilnojamosios vertybės, kurios yra ypatingai svarbios kiekvienos tautos kultūros paveldui <...>“[20]. O Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvencijoje, sąvoka „kultūros vertybės“ apima tiek religines, tiek ir pasaulietines vertybes, kurios kiekvienos valstybės yra laikomos reikšmingomis archeologijai, priešistorijai, istorijai, literatūrai, menui bei mokslui ir kurios priklauso šioms kategorijoms[21]. Toks vertingųjų savybių skirstymas reglamentuotas

---

nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir įvardijami konkretūs atvejai, kuomet imperatyviai yra įtvirtinti draudimai, apsaugantys kultūros paveldo objektus moksliniam pažinimui. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[16] *Ibid.*

[17] On Protection of Cultural Monuments [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012 01 05]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72551>.

[18] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[19] Bučas J., *supra* note 10, p.6.

[20] Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 102-2806.

[21] 1970 m. nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvencija. *Valstybės žinios*.1998, Nr. 102-2807.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, tik dar labiau vertingąsias savybes suskaidant pagal pobūdį (žr. 1 ir 2 priedus). Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą, nekilnojamasis kultūros paveldas, pagal savo sandarą skirstomas kaip: 1) ***kultūros paveldo objektas***, kuris apima tiek *pavienius*, tiek *kompleksinius objektus*; 2) ***vietovė,*** kuri savo ruožtu dar skirstoma į *savivaldybės draustinį; istorinį regioninį parką, valstybinį draustinį ir istorinę nacionalinę vietovę*[22]. Minėtame įstatyme pateikta kultūros paveldo objektų sandara atitinka Europos architektūros paveldo[23] ir Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencijas[24]. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2 straipsnio 14 dalyje, „**kultūros paveldo objekto“** sąvoka įvardijama kaip „pavieniai[25] ar į kompleksą įeinantys objektai[26], registruoti kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t.y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių[27] ir kartu su jiems priskirta teritorija[28] yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti“[29]. Toliau nagrinėjant Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą, pavieniai ir kompleksiniai kultūros paveldo objektai, pagal reikšmingumo lygmenį skirstomi į: 1) **nacionalinius** (kultūros paveldo objektai paskelbti kultūros paminklais); 2) **regioninius** (valstybės saugomi kultūros paveldo objektai, kurie saugomais paskelbti pagal specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus); 3) **vietinius** (savivaldybės saugomi kultūros paveldo objektai, kurie saugomais paskelbti pagal specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus) (žr. 1 priedą). Nors į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą įrašyta Vilniaus senamiestis, Kernavės archeologinė vietovė, Struvės geodezinio lanko objektai ir su Rusijos Kaliningrado sritimi bendra

[22] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[23] „Kultūros paveldą“ sudaro tokie nekilnojami objektai, kaip 1) **paminklai**; 2) **pastatų grupės**; 3) **zonos.** Žr. Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 100-2896.
[24] „Kultūros paveldu” laikomi: 1) **paminklai;** 2) **pastatų grupės**; 3) **vietovės.** Žr. Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 19-411.
[25] Sąvoka „pavienis objektas**“** apibrėžiamas - „vieta, statinys ar kitas nekilnojamasis daiktas, turintis vertingųjų savybių“. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[26] „Kompleksinių objektų“, turinys atskleižiamas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme apibrėžiamas, kaip „kultūros paveldo objektų grupė, reikšminga savo visuma“. Tuo tarpu, Europos architektūros paveldo apsaugos konvencije, terminas „pastatų grupės“ įvardijamas, kaip „vientisos miesto ar kaimo vietovėse esančios pastatų grupės, kurios turi akivaizdžią istorinę, archeologinę, meninę, mokslinę, socialinę ar techninę vertę, ir kurios, būdamos pakankamai vientisos, sudaro topografiškai apibrėžiamus vienetus“. O Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje, sąvoka „pastatų grupės“ įvardijama, kaip „atskirų ar susijusių pastatų grupės, kurios savo architektūra, visumos darna ar sandora su kraštovaizdžiu turi išskirtinę visuotinę vertę istorijos, meno ar mokslo požiūriu“. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571; Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 100-2896.
[27] Sąvoką „vertingoji savybė“, apibrėžiama, kaip „kultūros paveldo objekto, vietovės, jų dalies ar elemento bruožas, vertingas etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu. Atkreiptinas dėmesys, kad šio apibrėžimo ribos taip pat pateikiamos įvertinant konkrečiais požymiais (etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu). Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[28] „Kultūros paveldo objekto teritorijos“ sąvoka įvardijama, kaip kultūros paveldo objekto užimamas ir jam naudoti reikalingas žemės sklypas ar kitas plotas, kuriam nustatomi paveldosaugos reikalavimai. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[29] *Ibid.*

kompleksinė gamtos ir kultūros paveldo vietovė – Kuršių nerija[30], tačiau Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme nėra teisės normų atskirai reglamentuojančių šiuos kultūros paveldo objektus, todėl, dėl jų ypatingo statuso, tikslinga būtų minėtą įstatymą papildyti skyriumi dėl Pasaulio paveldo objektų apsaugos ir naudojimo. Tuo tarpu, **„Kultūros paveldo vietovės“** apibrėžimas, teigia, kad tai „teritorija, kuri pasižymi istoriškai susiformavusiais ypatumais, visumos darna ir (ar) derme su gamtine aplinka ir kurioje yra kultūros paveldo objektų“[31]. Savo turiniu minėtos sąvokos apibrėžtis atitinka apibrėžimus įtvirtintus tiek Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos[32], tiek Europos architektūros paveldo apsaugos[33], konvencijose.

Tad atlikus tiek mokslinėje literatūroje, tiek teisės aktuose apibrėžiančių „kultūros paveldo“ sąvokų analizę, būtų galima pateikti galimą teisinę „kultūros paveldo“ sąvoką, kuri galėtų būti patikslinta Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme. **Kultūros paveldas – tai karta iš kartos paliekamos, paveldimos, perduodamos ir perimamos kultūros vertybės, reikšmingos istoriniu, archeologiniu, meniniu, moksliniu, inžineriniu ar socialiniu požiūriu bei rodančios praeities, dabarties ir ateities ryšių tęstinumą, šalies išskirtinumą ir savitumą**[34].

Išanalizavus kultūros paveldo sąvokos teisinę apibrėžtį, svarbu išsiaiškinti ir išanalizuoti **„kultūros paveldo apsaugos**“ teisinį apibrėžimą, nes tokią valstybei pareigą įgalina Konstitucija, kurios 42 straipsnio, 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „valstybė <..> rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų[35] ir vertybių apsauga“. Konstitucinis teismas

---

[30] Pagal, Pasaulio paveldo sąrašą [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-11-17]. <http://www.unesco.lt/documents/187-232_pasaulio_paveldas ir_Lietuva>.

[31] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[32] „Vietovės“ sąvoka apibrėžiama, „kaip žmogaus arba bendri gamtos ir žmogaus kūriniai bei plotai, įskaitant archeologines vietoves, turintys išskirtinę visuotinę vertę istoriniu, estetiniu, etnologiniu ar antropologiniu požiūriu. Žr. Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 19-411.

[33] Vietoj termino „vietovė“, naudojamas terminas „zonos“, kuris apibrėžiamas, kaip „bendri žmogaus ir gamtos kūriniai - iš dalies sukultūrintos teritorijos, kurios, būdamos pakankamai išskirtinės ir vientisos, gali būti apibrėžtos topografiškai, ir kurios turi akivaizdžią istorinę, archeologinę, meninę, mokslinę, socialinę ar techninę vertę. Atkreiptinas dėmesys, kad minima socialinė vertė nėra teisiškai įtvirtinta Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme (nors išskiriama gausi 11 pozicijų pagal vertingųjų savybių pobūdį, klasifikacija), o turėtų būti vienas svarbiausių kriterijų, nes tai įgalintų pati įstatymo paskirtis - išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Žr. Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 100-2896.

[34] Darbo autoriaus padarytas apibendrinimas, pagal darbe nagrinėtus teisės aktus.

[35] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, sąvoka „kultūros paminklai“apibrėžiama, kaip nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektai. Šio įstatymo pakeitimo ir papildymo projekte siūloma „kultūros paminklų“ sąvoka papildyti, kad tai ne tik kultūros paveldo objektai, bet gali būti ir kultūros paveldo vietovė. Tačiau pačiame įstatyme apibrėžtoje sąvokoje nepateikta aiškaus vertinimo kriterijaus, pagal kurį neaišku kokie kultūros paveldo objektai skelbiami nacionalinės reikšmės ir tampa kultūros paminklais. Nors Europos architektūros paveldo apsaugos konvencijoje apibrėžiamoje sąvokoje vertinimo kriterijai pateikiami (istorinė, archeologinė, meninė, mokslinė, socialinė ar techninė vertė). J. Bučas, taip pat pateikia „paminklo“ sąvokos apibrėžtį bei vertinimo kriterijų, pagal kurį „paminklas - tai kiekvienas kūrinys, turintis būdingų kuriai nors epochai liekanų, kurio vienas svarbiausių atskirumo kriterijų objekto amžius“. Šis vertinimo kriterijus (amžiaus cenzas) taip pat galėtų būti siūlomas įteisinti kaip vienas galimų, apibrėžiant kultūros paminklo sąvoką. Atsižvelgiant į tai ir siekiant kuo mažesnės teisinės painiavos, o taip pat suderinamumo su tarptautiniais teisės aktais, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme turėtų būti įteisinti minimi vertinimo kriterijai, nes dažnai neaišku kokiais remiantis kriterijais vieni kultūros paveldo objektai yra nacionalinės reikšmės, o kiti ne. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571; Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo

savo nutarime yra konstatavęs, kad <...> kultūros vertybės perduodamos ateities kartoms, jos yra Tautos ir valstybės išlikimo bei tęstinumo pamatas, taigi jos yra ginamos ir saugomos Konstitucijos. Kultūra yra nacionalinė vertybė, turinti visuotinę reikšmę. Konstitucija valstybę įpareigoja užtikrinti kultūros laisvę, remti kultūrą, saugoti kultūros paminklus bei vertybes. Kultūros laisvės užtikrinimas, kultūros valstybinis rėmimas, kultūros paminklų bei vertybių apsauga yra viešasis interesas, svarbi valstybės funkcija – kultūros valstybinio rėmimo ir apsaugos funkcija[36]. Konstitucijoje yra įtvirtinta, kad Lietuva yra nepriklausoma, demokratinė, teisinė valstybė, todėl vykdydama Konstitucijoje įtvirtintą pareigą, pasitelkia teisinius instrumentus, tokius kaip, kultūros paveldo apsaugos teisinį reglamentavimą; viešojo administravimo subjektams, atsakingiems už kultūros paveldo apsaugą, įgaliojimų suteikimą; kultūros paveldo apsaugos teisės normų, reguliuojančių santykius tarp viešojo administravimo subjektų vykdančių kultūros paveldo apsaugos kontrolę ir kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakingų už kultūros paveldą, funkcionavimą; viešojo administravimo subjektų priimamų sprendimų įforminimą administraciniais teisės aktais ar administracinėmis sutartimis (pavyzdžiui, sandoriais dėl kultūros paveldo objektų, apsaugos sutartimis); bei užtikrinant konfliktų sprendimą būdingą administraciniams teisiniams santykiams. Dabartinis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas nepateikia konkretaus „kultūros paveldo apsaugos“ apibrėžimo, tačiau minėto įstatymo 1 straipsnio pirmoje dalyje įvardijama šio įstatymo paskirtis „išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis“, o tai parodo paveldo apsaugos mastą. O šio straipsnio antra dalis nurodo apsaugos veiksmus, kas atskleidžia kultūros paveldo apsaugos turinį „įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Tarptautinių sutarčių ir Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymų nuostatas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje; nustato nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio Lietuvos Respublikos teritorijoje, apskaitos, saugojimo ir tvarkybos, šio ir kitų teisės aktų nustatytų paveldosaugos reikalavimų laikymosi priežiūros, kultūros paveldo objektų būklės stebėjimo teisinius pagrindus; saugo nematerialųjį kultūros paveldą, nustatydamas su juo susijusių vietų ir kitokių nekilnojamųjų daiktų apsaugą“. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pastarasis teiginys, jog saugomas *nematerialusis* kultūros paveldas, neatitinka ir prieštarauja Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijoje apibrėžto nematerialiojo kultūros paveldo turiniui, atskleidžiančiam, kad „tai ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susiję kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai

2, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 19, 21, 22, 23, 25 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.XIP3463; Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 100-2896; Bučas J., *supra* note 10, p.60.

[36] Konstitucinio teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274.

kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi“[37]. Be to, tai patvirtina tiek mokslinė literatūra[38], tiek toliau reglamentuojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo teisės normos, teigiančios, kad saugomas yra materialus kultūros paveldas (objektai, jų kompleksai (grupės) ir vietovės), kuris pagal vertingųjų savybių pobūdį, gali turėti ir nematerialiam paveldui būdingų požymių (pvz. kultūrinė raiška). Reikia pažymėti, kad ir Kultūros vertybių registre yra registruotas tik materialus kultūros paveldas. Nematerialųjį kultūros paveldą šiuo metu reglamentuoja minėta ratifikuota ir įsigaliojusi Nematerialaus kultūros paveldo konvencija, Tautinio paveldo produktų bei Dainų ir švenčių įstatymai, reprezentatyvusis žmonijos nematerialusis kultūros paveldo sąrašas[39]. Pažymėtina, kad iki šiol Lietuvoje nėra sukurta šio paveldo apskaita ir registras, todėl toks netinkamas kultūros paveldo įvardijimas gali sukelti daug teisinės painiavos. Todėl, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme būtina tikslinti koks pagal skirstymą saugomas nekilnojamasis kultūros paveldas. Be to, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2 straipsnio 25 dalyje, pateikiama sąvokos „paveldotvarka“ apibrėžtis, kuri apibrėžiama kaip „paveldosaugos norminių teisės aktų sistemos kūrimas, institucijų formavimas ir jų veiklos organizavimas, paveldosaugos programų projektų rengimas ir įgyvendinimas, tvarkybos administravimas, stebėsena“[40]. Tačiau paveldosauga, neturėtų būti paveldotvarkos dalis, o atvirkščiai turėtų būti paveldosaugos dalis, nes tvarkyba yra viena iš paveldosaugos sudedamųjų dalių. Tai patvirtina ir minėto įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta teisinė nuostata, kad į terminą „saugojimas“ įeina tvarkyba ir naudojimas. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kituose įstatymo straipsniuose pasigendama teisės normų, kuriose būtų reglamentuota sąvoka „paveldotvarka“. Ši sąvoka lieka įstatyme nepritaikyta, nes savo turiniu neatitinka kitų Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatų, todėl netikslingas įstatyme ir jos apibrėžimas.

Atlikus teisės aktų susijusių su kultūros paveldo saugojimu analizę, galima būtų suformuluoti kultūros paveldo apsaugos apibrėžimą. **Kultūros paveldo apsauga – tai teisiškai reikšmingi, teisės aktais pagrįsti veiksmai susiję su apskaita, objektų skelbimu saugomais, tvarkyba ir naudojimu, paveldosaugos reikalavimų laikymusi, priežiūros ir kultūros paveldo objektų būklės stebėjimu, sklaida, atgaivinimu, pasitelkiant teisines, organizacines,**

---

[37] Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija . *Valstybės žinios*. 2004, Nr.188-7006.

[38] **Materialusis kultūros paveldas** – tai iš praeities išlikę materialūs objektai ir su jais susijusios vietos, turintys istorinę, archeologinę, etnologinę, mitologinę, memorialinę, religinę, architektūrinę, urbanistinę, meninę ir mokslinę vertę. **Nematerialusis kultūros paveldas** (dvasinis kultūros paveldas)–tai raštijos, muzikos kūriniai, tautosaka, etnografija, ir pan.
Žr. Glemža J.R., *supra* note 10, p.7.

[39] Už šio sąrašo sudarymą ir nuolatinį atnaujinimą atsakingas tarpvyriausybinis nematerialaus kultūros paveldo apsaugos komitetas. Į šį sąrašą šiuo metu įrašyta kryždirbystė ir kryžių simbolika Lietuvoje, Dainų ir šokių, švenčių tradicijos Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, Lietuvių polifoninės dainos, sutartinės [interaktyvus]. [žiūrėta:2012-01-11] <unesco.lt/index.php?url=reprezentatyvusis-nematerialiojo-kulktūros-paveldo-sarasas>.

[40] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

mokslines, ekonomines, technologines ir kitas tiesiogines ir netiesiogines priemones, kuriomis siekiama apsaugoti kultūros paveldą nuo bet kokio neigiamo ūkinio poveikio, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis bei perduodant jį ateities kartoms, taip pat užtikrinant kultūros paveldo apsaugos problemų sprendimą[41]. Tad kultūros paveldo apsaugos priemonių sistemoje lemiamas vaidmuo tenka teisinėms, t. y. teisinio reguliavimo priemonėms.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad Konstitucijoje įtvirtintos vertybės, „<...> kultūros paminklų bei vertybių apsauga“ įgyvendinimui yra sukurti specialieji teisės aktai, tarp jų, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas apibrėžiantis kultūros paveldo sąvoką bei pateikiantis kultūros paveldo apsaugos mastą bei turinį. Tačiau, atlikus tiek mokslinėje literatūroje, tiek teisės aktuose apibrėžiančių „kultūros paveldo“ sąvokų analizę, buvo pateiktas patikslintas galimas „kultūros paveldo“ apibrėžimas, o nesant konkrečios „kultūros paveldo apsaugos“ sąvokos apibrėžties buvo suformuluotas galimas kultūros paveldo apsaugos apibrėžimas, atsižvelgiant į kultūros paveldo apsaugos paskirtį. Atkreiptinas dėmesys, kad specialiame nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančiame įstatyme, aptikta loginių kultūros paveldo skirstymo klaidų, galinčių „įnešti“ daug teisinės painiavos. Pagal struktūrą, nekilnojamąjį kultūros paveldą sudaro objektai, jų grupės ir kompleksai bei vietovės, turintys archeologinę, povandeninę, mitologinę, etnokultūrinę, architektūrinę, urbanistinę, želdynų, inžinerinę, istorinę, memorialinę, dailės, sakralinę ir kultūrinės raiškos vertę.

Kaip daug dalykų buvo laikomi neįmanomais, kol nebuvo įvykdyti
Plinijus Vyresnysis

1.2. Kultūros paveldo apsaugos teisės sistema

Kultūros paveldo apsaugos sistema – yra grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, pripažįstančiomis kultūros paveldo apsaugą atskira teisinio reguliavimo sfera. Remiantis teisės doktrina ir kita moksline literatūra bei kultūros paveldo apsaugos teisės normomis[42], šiame poskyryje analizuojama kultūros paveldo apsaugos teisės sistemos struktūrinės dalys.

Kultūros paveldo apsauga yra viena iš administracinės teisės dalių. Administracinė teisė yra viešosios teisės dalis, kurios normos reguliuoja ir kultūros paveldo apsaugos teisės

[41] Darbo autoriaus padarytas apibendrinimas, pagal darbe nagrinėtus teisės aktus.
[42] Vaišvila A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004; Šatas A. Teisės teorija//Dambrauskienė G., Marcijonas A., ir kt. *Lietuvos teisės pagrindai*.Vilnius: Justitia, 2004; Juknonis V. Administracinės teisės normos//Bakaveckas A, Dziegoraitis A. ir kt. *Lietuvos administracinė teisė*. Bendroji dalis (vadovėlis).Vilnius,2005; Monkevičius E., Miškinis A ir kt. *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, 2011; Rosenbloom D. H. *Public Administration. Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*. New York: Random house, 1986; Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.3-37; 2004, Nr. 153-5571.

santykius. Administracinių kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijų formavimas ir funkcijos nustatomi vadovaujantis administracinės teisės principais, normomis ir metodais. Kultūros paveldo apsaugos administracinius valdymo santykius reguliuoja, konstitucinės, administracinės ir kultūros paveldo apsaugos teisės normos, nustatančios valstybės ir savivaldybių institucijų sistemą, struktūrą ir kompetenciją kultūros paveldo apsaugos santykių reguliavimo ir valdymo srityje, (žr. 2.1. poskyrį) kad būtų užtikrinta, Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimas, jį perduodant ateities kartoms bei sąlygų visuomenei jį pažinti ir juo naudotis, sudarymas. Administracinė atsakomybė už kultūros paveldo apsaugos pažeidimus taikoma ir administraciniai ginčai sprendžiami remiantis Administracinės teisės pažeidimų kodeksu (ATPK) ir Administracinių bylų teisenos įstatymu. Tačiau išskyrus kultūros paveldo apsaugos administracinio valdymo ir proceso santykius, kitų kultūros paveldo apsaugos santykių Administracinė teisė nereguliuoja. Nekilnojamo kultūros paveldo apskaitos ir skelbimo saugomu, nekilnojamojo kultūros paveldo saugojimo (tvarkybos ir naudojimo), pažinimo ir sklaidos bei atgaivinimo, prevencinių paveldosaugos priemonių taikymo (stebėjimo ir monitoringo), kultūros paveldo objektų valdytojų teisių ir pareigų įgyvendinimo santykius reglamentuoja bendro pobūdžio ir specialiosios kultūros paveldo apsaugos teisės normos. Taip pat reikia pažymėti, kad kultūros paveldo apsaugos valstybinį bei vietos savivaldos institucijose numatyta administravimą, t. y. specialiąsias kultūros paveldo apsaugos valstybinio bei vietos savivaldos valdymo ir kontrolės institucijų ir jų pareigūnų funkcijas, kompetenciją, teises ir pareigas taip pat reglamentuoja ne tik administracinės, bet ir kultūros paveldo apsaugos teisės normos. Todėl darytina išvada, kad kultūros paveldo apsauga gali būti laikoma autonominiu kultūros teisės šakos institutu. Kadangi turi savo sistemą, kurią sudaro bendrosios ir specialiosios dalys. Bendrojoje dalyje aiškinami kultūros paveldo apsaugos teisės teoriniai pagrindai, t.y. samprata, teisės principai, subjektai, teisiniai santykiai ir šaltiniai, taip pat bendro pobūdžio teisės normos skirtos kultūros paveldo apsaugai reglamentuoti (valstybinis bei vietos savivaldai deleguotas kultūros paveldo apsaugos valdymas ir kontrolė, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos monitoringas ir stebėjimas, teisinės atsakomybės taikymo ir žalos atlyginimo ypatumai ir ginčų sprendimas). Be to bendrajai daliai priskirtina teismų praktika, nagrinėjanti kultūros paveldo apsaugos ginčus ir ES bei tarptautiniai teisės šaltiniai reglamentuojantys kultūros paveldo apsaugą. Specialiojoje dalyje aiškinamos specializuotos kultūros paveldo apsaugos teisės dalys, kurios reguliuoja atskirai kilnojamąsias kultūros vertybes, nekilnojamojo kultūrios paveldo objektus, jų kompleksus bei vietoves, kultūros paveldo apskaitą, nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skelbimo saugomais, saugojimo, t.y. nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, jų grupių (kompleksų) bei vietovių naudojimo, tvarkomųjų paveldotvarkos ir statybos darbų bei jų priežiūros, nekilnojamųjų kultūros paveldo (tiek mokslinio, tiek viešojo (visuomeninio)

pažinimo ir jo sklaidos, finansavimo teisinius santykius bei pateikiama teisminė praktika. Tad kultūros paveldo apsaugos bendrojo pobūdžio teisės normos yra reglamentuotos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymuose bei kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančiuose ES ir tarptautiniuose teisės aktuose, o specialiąsias teisės normas reglamentuoja, pagrindinis Nekilnojamasis kultūros paveldo apsaugos įstatymas bei jį lydintys norminai teisės aktai, bei su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga susiję teisės aktai (Statybos, Teritorijų planavimo, Saugomų teritorijų ir kiti įstatymai).

Kultūros paveldo apsauga yra tampriai susijusi ne tik su Administracine ir Administracinio proceso teise, bet ir su Konstitucine (42, 47 straipsniai), Civiline ir Civilinio proceso teise (klausimus, susijusius su fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėje esančių kultūros paveldo objektų paėmimu valstybės nuosavybėn bei kt. klausimus susijusius su sutartiniais bei prievoliniais santykiais kultūros paveldo apsaugos srityje), Aplinkosaugos teise (nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos teritorijų planavimo klausimais), Žemės teise[43], Baudžiamąją teise.

Visos nagrinėjamos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinės dalys bus pateiktos darbe žemiau.

Teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis, arba forma, kai poveikis žmonių elgesiui daromas teisės normomis, teisės principais bei teisės doktrina. Reguliuoti žmonių elgesį – tai jį modeliuoti subjektinėmis teisėmis (leidimais) ir pareigomis (paliepimais: draudimais arba pozityviais įpareigojimais). Šiuo modeliavimu kaip tik ir daromas tiesioginis poveikis žmonių elgesiui, tas elgesys ir visa visuomenės raida kreipiami įstatymų leidėjui norimų vertybių linkme[44]. Kultūros paveldo apsaugos priemonių sistemoje lemiamas vaidmuo tenka teisinio reguliavimo priemonėms. Minėta kultūros paveldo apsaugos samprata atskleidžia ir leidžia modeliuoti visuomeninius santykius, kurie patenka į teisinio reguliavimo sritį ir yra kultūros paveldo apsaugos teisės objektas. Atkreiptinas dėmesys, kad kultūros paveldo apsaugos teisės normos reguliuoja ne kultūros paveldą apskritai, o būtent visuomeninius santykius, t. y. žmonių tarpusavio, santykius naudojan ir išsaugant kultūros paveldo objektus. Todėl, Kultūros paveldo objektų apsaugos srityje susiklosto tam tikri visuomeniniai santykiai, kurie yra, kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo reguliavimo objektas ir kurie reguliuojami kultūros paveldo apsaugos teisės normomis. Tačiau, kaip jau buvo minėta, šiame darbe bus nagrinėjami visuomeniniai teisiniai santykiai tarp viešojo administravimo subjektų įgyvendinančių savo įgaliojimus kultūros paveldo apsaugos srityje ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų

[43] Žemės įstatymo 6 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „Lietuvos valstybei išimtine nuosavybės teise priklausanti žemė priskirtina valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros paveldo objektai. <...> Lietuvos valstybei išimtine nuosavybės teise priklausančios žemės įsigyti savivaldybių ar privačiai nuosavybei negalima“. Žr. Žemės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.28-868.
[44] Vaišvila A. *supra* note 42, p.197.

valdytojų. Nes daugiausia teisinės problemos kyla būtent tarp šių visuomeninių teisinių santykių, susijusių su nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita ir skelbimo saugomu, saugojimu (tvarkyba ir naudojimu), statyba, pažinimu, atgaivinimu, saugomų teritorijų planavimu ir užstatymu, ir panašiai[45]. Tad nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos teisės reguliavimo objektas yra visuomeniniai nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo, taip pat paveldosaugos priemonių, t.y. apskaitos, skelbimo saugomu, saugojimo (tvarkybos ir naudojimo), pažinimo ir sklaidos bei atkūrimo, įgyvendinimo santykiai.

Teisinio reguliavimo metodai yra teisės poveikio visuomeniniams santykiams būdų ir priemonių sistema ir atsako į klausimus, kaip, kokiu būdu ir kokia apimtimi yra reguliuojami visuomeniai santykiai. Dažniausiai nurodomi imperatyvumo (viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo yra draudžiama) ir dizpozityvumo (viskas, kas neuždrausta teisės normų, leidžiama) metodai. Tačiau, šie du metodai dažnai tarpusavyje yra derinami, papildo vienas kitą, nes teisės normoje negalima numatyti visų galimo subjekto elgesio variantų[46]. Kultūros paveldo apsaugos santykiai, reguliuojami viešajai teisei būdingu imperatyvumo teisinio reguliavimo metodu: įpareigojimais, draudimais, ribojimais ir panašiai. Valstybė, reguliuodama kultūros paveldo apsaugos santykius, privalo užtikrinti visuomenės ir kiekvieno žmogaus prigimtinę teisę naudotis kultūros vertybėmis ir jas pažinti. Tai užtikrinama teisinėmis kultūros paveldo apsaugos pažeidimų prevencijos priemonėmis, teisinės atsakomybės taikymu ir subjektinių teisių ir interesų gynimu. Todėl viešojo intereso prioriteto prieš privačius interesus principo įgyvendinimas, kartu nepažeidžiant ir privačių interesų, yra pagrindinis kultūros paveldo apsaugos santykių teisinio reguliavimo metodas. Kita vertus, konkrečių kultūros paveldo objektų nuosavybė ir naudojimo santykiai yra reguliuojami privatinei, pavyzdžiui, civilinei teisei būdingu dispozityvumo teisinio reguliavimo metodu, pvz., leidimais, sutartimis ir pan. Tačiau ir šie santykiai turi būti reguliuojami taip, kad neprieštarautų viešam interesui. Pavyzdžiui, privačios nuosavybės teise priklausantis pastatas yra saugomas kultūros paveldo objektas, todėl savininkas negali elgtis savo nuožiūra, visuomenė suinteresuota, o valstybė tai užtikrina, kad jis būtų tinkamai naudojamas ir saugomas. Taigi kultūros paveldo apsaugos reguliacinis poveikis turi būti nukreiptas kultūros paveldo apsaugos teisės subjektų (fizinių, juridinių asmenų) atžvilgiu tokia linkme, kad jis derintų asmens individualius ir visuomenės interesus bei tenkintų viešuosius interesus. Kultūros paveldo apsauga, būdama administracinės teisės dalis, reguliuoja

[45] Pavyzdžiui, kalbant apie kilnojamąsias kultūros vertybes, čia dažniausiai, visuomeniniai teisiniai santykiai susiklosto neteisėtai pervežant vertybes už Lietuvos Respublikos sienų ribų. Galima pateikti pavyzdį, kad Vokietijos federacijoje vienas svarbiausių kultūros paveldą reglamentuojančių įstatymų yra Kultūrinis turto apsaugos įstatymas, kuriame reglamentuojama meno kūrinių ir kiti kultūrinių objektų saugojimas ir naudojimas, akcentuojant, kad jų netektis taptų reikšmingu Vokietijos kultūros paveldo dalies praradimu. Žr. *Act to Prevent the Exodus of German Cultural Property*. Juris GmbH Saarbrücken, 2010 [intereaktyvus]. [žiūrėta:2011-12-15]. < http://www.juris.de>.
[46] Vaišvila A., *supra* note 42, p. 204-207.

valdymo santykius tarp kultūros paveldo objektų valdytojų ir viešojo administravimo subjektų (pvz., Kultūros paveldo apsaugos departamento prie Kultūros ministerijos ar/ir savivaldybės paveldosaugos padalinio), kurie susiklosto būtent pastariesiems vykdant jiems Konstitucija, įstatymais ir kitais teisės aktais numatytus įgaliojimus, funkcijas. A. Urmono teigimu, kad teisinėje valstybėje administracinio teisinio reguliavimo paskirtis yra suderinti priešingų grupių interesus, rasti socialinį kompromisą, t. y. įstatymų dispozicijoje yra įtvirtinamas socialinių interesų kompromisas kaip interesų priešpriešos įveikimas civilizuotu būdu. Susitarimu grindžiami įstatymai sumažina prievartos poreikį vykdant tokius įstatymu[47]. Todėl apibendrinant galima teigti, kad kultūros paveldo apsauga, būdama administracinės teisės dalis, pagal teisinio reguliavimo metodą priskirtina prie viešosios teisės.

Kultūros paveldo apsauga grindžiama visuomeniniais santykiais tarp kultūros paveldo objekto valdytojų ir tarp valstybės valdžios institucijų, kontroliuojančių kultūros paveldo apsaugą (žr. 2.1. poskyrį), kurie yra sureguliuoti teisės normomis, bei atsiranda esant teisiniams faktams ir su kurių buvimu teisės norma sieja konkrečių teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą arba pasibaigimą. Tad, pasak A. Vaišvilos, teisinį santykį sudaro struktūriniai elementai: dalyviai (subjektai), turinys ir objektas[48]. Kultūros paveldo apsaugos teisiniai santykiai, kuriems esant įgyjamos tam tikros subjektinės teisės ir pareigos, atsiranda teisinių faktų ar jų visumos pagrindu.

A. Vaišvilos teigimu, teisinio santykio **objektas** – tai tos vertybės, kurias santykio dalyviai gali legaliai įgyti ir kuriomis gali legaliai naudotis. Tad teisinių santykių objektu gali būti materialios ir dvasinės vertybės bei žmonių veikla[49]. Tai patvirtina ir J. Šatas teigdamas, kad teisinio santykio objektas yra visa tai, dėl ko tarp žmonių atsiranda toks santykis[50]. Kitaip tariant, tai įvairiausi teisiniai (faktiniai) visuomeniniai santykiai[51]. Tačiau visuomeniniai santykiai, susiję su kultūros paveldo apsauga, yra sudėtingi ir įvairūs, juos be kultūros paveldo apsaugos teisės normų reguliuoja tradicinių teisės šakų – konstitucinės, administracinės, civilinės, baudžiamosios ir kitos teisės normos. Tad kultūros paveldo apsaugos (teisės) objektas yra dėl „kultūros paveldo“ ir „kultūros paveldo apsaugos“, kurių sąvokų turinys yra išaiškintas ir atskleistas pirmo skyriaus pirmame poskyryje (žr. 1.1 poskyrį), susiklostę visuomeniniai santykiai tarp kultūros paveldo objektų valdytojų ir viešojo administravimo subjektų administruojančių kultūros paveldo apsaugą. Pažymėtina, kad kultūros paveldo apsaugos teisinio reguliavimo objektas padeda išsiaiškinti, kokie žmonių santykiai reguliuojami kultūros paveldo apsaugos teisės normomis, t. y. kokius santykius reguliuoja kultūros paveldo apsauga būdama administracinės teisės dalis.

[47] Urmonas A. Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje. *Jurisprudencija.* 2006, Nr. 5, p. 42.
[48] Vaišvila A. *supra* note 42, p.407.
[49] *Ibid.*
[50] Šatas A., *supra* note 42, p. 49.
[51] Juknonis V., *supra* note 42, p.189.

Kultūros paveldo apsaugos galiojimo sritys:

- valstybės ir savivaldybių institucijų grandžių koordinavimo santykiai (subordinacija nurodyta 2 scemoje (žr. 3 priedą);
- žmogaus ir valstybės bei savivaldybių tarpusavio santykiai, (žr. 3 ir 4 priedus) nurodytų institucijų ir kt. viešajamai administracijai skirtų skundų, pasiūlymų, prašymų nagrinėjimas.
- valstybės ir savivaldybės institucijų susijusių su kultūros paveldo apsauga, veiksmų kontrolė (pvz., Seimo kontrolieriaus kontrolė, valstybės kontrolė, savivaldybės vidaus kontrolė ir kt.);
- administracinių ginčų susijusių su kultūros paveldo apsauga, sprendimai (tiek teisminiai, tiek neteisminiai)[52].

Apskritai teisinio santykio objektas glaudžiai susijęs su teisinio santykio dalyvio, turinčio subjektinę teisę, interesu[53]. Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad „valstybė (jos institucijos) turi veikti visuomenės interesais, todėl valstybės institucijų veiklos sąlygų vykdant jų funkcijas visuomenės interesais užtikrinimas yra ir visuomenės poreikis, o tai suponuoja ypatingą teisinį reguliavimą“[54]. Tai neleidžia kultūros paveldo apsaugos santykių tapatinti su kitais visuomeniniais santykiais, jie reikalauja ypatingo teisinio reguliavimo, todėl kultūros paveldo apsauga galėtų būti savarankišku kultūros teisės institutu, o minėti visuomeniniai santykiai – kultūros paveldo apsaugos teisės objektas. Teisinio santykio dalyviai yra **teisės subjektai,** turintys vienas kitam įstatymo ginamų teisių ir pareigų[55]. Teisės subjektu paprastai yra laikomas kiekvienas asmuo ar organizacija, kurie patenka į teisinio reguliavimo sritį ir gali turėti tam tikrų teisių ir pareigų. Plačiąja prasme teisės subjektas gali turėti objektyviosios teisės normose nustatytas teises ir pareigas, o siaurąja prasme - teisinio santykio subjektas įgyja ir įgyvendina subjektines teises ir pareigas tik konkrečių teisinių santykių atveju. Teisės subjektai plačiąja prasme yra visuotinių ir kitų teisių bei pareigų, kurios nustatytos galiojančios, arba vadinamosios objektyviosios, teisės normose, turėtojai. Tai reiškia, kad teisės normos yra objektyviai išreikštos įstatymuose ir kituose teisės šaltiniuose ir nepriklauso konkrečiam asmeniui, tuo tarpu subjektinės teisės, tarp teisinių santykių dalyvių atsiranda esant konkretiems teisiniams santykiams. Tad teisės subjektas – tai tik potencialių teisinių santykių subjektas, galintis niekada ir netapti konkrečių santykių subjektu[56]. Atsižvelgiant į tai, kultūros paveldo apsaugos teisės subjektus galima suskirstyti į dvi pagrindines kategorijas: 1) objektyviosios

[52] Pagal, Deviatnikovaitė I. *Administracinė teisė: kategorijos, apibrėžimai, užduotys*. Vilnius: Justitia, 2009.
[53] *Ibid.*
[54] Konstitucinio teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274.
[55] Vaišvila A., *supra* note 42, p.409.
[56] *Ibid*., p. 418-419.

kultūros paveldo apsaugos teisės subjektai; 2) kultūros paveldo apsaugos teisinių santykių subjektai.

Objektyviosios kultūros paveldo apsaugos teisės subjektai gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, ūkio subjektai, visuomeninės organizacijos, valstybės ir savivaldybių institucijos bei jų pareigūnai. Jie kultūros paveldo apsaugos teisės subjektais tampa nuo vadinamojo teisnumo ir veiksnumo atsiradimo momento, t. y. kai įgyja galimybę turėto objektyviosios teisės normose nustatytas turtines, asmenines neturtines ir procesines teises ir pareigas. Tad, pasak A. Vaišvilos, vienas iš trijų teisinių santykių struktūrinių elementų, tai teisinio santykio turinys – tai to santykio dalyvių subjektyviosios teisės ir pareigos. Kultūros paveldo apsaugos teisės subjektai turi teises ir pareigas, kurios nustatytos objektyviosios teisės šaltiniuose – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose bendruosiuose įstatymuose, taip kultūros paveldo apsaugos santykius reguliuojančiuose specialiuose įstatymuose. Konstitucijoje yra įtvirtintos pagrindinės teisės, tokios kaip teisė į gyvybę, teisė į nuosavybės neliečiamumą ir kt., bet ir išvestinės tokios kaip teisė į kūrybą ir naudojimąsi kultūros vertybėmis, laisvė. Kartu šiems teisės subjektams yra nustatyta ir pareiga nepažeisti Konstitucijos ir įstatymų, kultūros paveldo apsaugos reikalavimų, kitų asmenų teisių. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, ir kultūros paveldo objektų tvarkymą bei apsaugą reguliuojantys įstatymai (Saugomų teritorijų, Teritorijų planavimo, Statybos, Aplinkos ir kiti įstatymai) nustato pagrindines kultūros paveldo apsaugos teises ir pareigas. Kultūros paveldo apsaugos teisės subjektai, t. y. valstybės ir savivaldybės institucijos (kurios kontroliuoja kultūros paveldo apsaugą, išsamiau žr. 2.1. poskyrį) turi teisę: gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, valdytojų, kitų fizinių ir juridinių asmenų informaciją apie kultūros paveldo objektus, apžiūrėti, fiksuoti ir tirti nekilnojamąsias kultūros vertybes ir nekilnojamuosius daiktus, kurie gali turėti vertingųjų savybių; rengti nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programas, organizuoja jų vykdymą. Taip pat yra numatytos pareigos: organizuoti kultūros paveldo objektų tvarkybą; organizuoti ir koordinuoti nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą, išaiškinimą ir stebėseną; sudaryti ir išduoti saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos reglamentus; nagrinėti valdytojų skundus ir prašymus; kontroliuoti kultūros paveldo objektų tvarkybą ir priežiūrą ir kita[57]. Kultūros paveldo apsaugos teisės subjektai, fiziniai, juridiniai asmenys, taip pat valstybės ir savivaldybės institucijos (šiuo atveju kultūros paveldo objektų valdytojai) turi teisę naudotis savo valdomu turtu pagal paskirtį, nepažeisdami Kultūros paveldo apsaugos ir kituose įstatymuose nustatytų reikalavimų; gauti metodinę, techninę, finansinę ir (ar) kitokią paramą kultūros paveldo objekto priežiūrai ir tvarkybai, susipažinti su valstybės ir savivaldybių institucijų turima tyrimų medžiaga ir kita informacija apie kultūros paveldo objektą; gauti informaciją apie skelbiamą saugomu arba

[57] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.3-37; 2004, Nr. 153-5571.

numatomą paskelbti saugomu kultūros paveldo objektą, vietovei apsaugoti steigiamą draustinį ar rezervatą ir dėl to jo valdomam turtui (daiktams) nustatomus paveldosaugos reikalavimus; teikti pasiūlymus, pastabas ir pretenzijas dėl jo turto įregistravimo Kultūros vertybių registre, paskelbimo saugomu kultūros paveldo objektu ar kultūros paminklu; kreiptis į teismą, jeigu kultūros paveldo objektas paskelbtas saugomu ir veiklos sąlygos ar apribojimai nustatyti ar pakeisti neatsižvelgus į jo pretenzijas arba jei jo netenkina kompensacijos už veiklos apribojimus dydis; bei pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo numatytomis sąlygomis sudaryti apsaugos sutartį, kurioje prisiimtų papildomus įsipareigojimus ir (ar) nurodytų kompensavimo už kultūros paveldo saugojimą būdus ir kita. Be šių teisių, minėtuose įstatymuose nurodytos ir pareigos rūpintis kultūros paveldo objekto išsaugojimu, t. y. prižiūrėti kultūros paveldo objektą, jo teritoriją, vietovę, laiku šalinti atsiradusius defektus ir apsaugoti statinius nuo neigiamo aplinkos poveikio; leisti Kultūros paveldo departamento, savivaldybės paveldosaugos padalinio, taip pat Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariams ir pareigūnams ar jų įgaliotiems specialistams apžiūrėti kultūros paveldo objektą ar vietovę, fiksuoti kultūros paveldo objekto ar vietovės būklę ir sutartomis sąlygomis atlikti tyrimus; savivaldybės paveldosaugos padaliniui pateikti saugomo objekto ar objekto, kuriam pradėta paskelbimo saugomu procedūra, tvarkybos projektus ir visus projektus, kurių įgyvendinimas paveiktų tokio objekto aplinką; sudaryti visuomenei lankyti ir pažinti nekilnojamąsias kultūros vertybes; leisti už apsaugą atsakingai institucijai kultūros paveldo objektą ženklinti tipinėmis ir (ar) individualiai sukurtomis lentomis ir rodyklėmis. Taip pat yra įtvirtinta kultūros paveldo apsaugos teisinių santykių subjektai, t.y. valdytojai turi bendrą teisę ir pareigą savomis lėšomis gali finansuoti kultūros paveldo apsaugos specialiųjų planų rengimą[58]. Teisės taikymo aktais konkretinamas teisės normų turinys, kurio originalus pavidalas yra bendro pobūdžio. Teisės taikymu teisės norma pritaikoma konkrečiu atveju ir konkretiems subjektams – nustatomos konkrečių subjektų teisės ir pareigos[59]. Kultūros paveldo apsaugos teisinių santykių subjektai gali būti visi jau nurodyti objektyviosios teisės subjektai, kurie konkrečių teisinių santykių atveju įgyja vadinamųjų subjektinių teisių ir pareigų. Subjektinėmis jos laikomos todėl, kad priklauso konkrečiam teisės subjektui. Teisinių santykių atveju įstatymuose nustatytos teisės ir pareigos yra individualizuojamos ir virsta konkrečių asmenų subjektinėmis teisėmis ir pareigomis. Pavyzdžiui, suinteresuotam asmeniui padavus pareiškimą siekiant gauti informacijos apie konkretų kultūros paveldo objektą, atitinkamai valstybės ar savivaldybės institucijai kyla pareiga priimti sprendimą suteikti tokią informaciją, bet ne visiems asmenims, o pareiškimą padavusiam asmeniui. Valstybės ar savivaldybės institucija atsakinga už kultūros paveldo apsaugą, su konkrečiu subjektu (t. y.

[58] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[59] Juknonis V., *supra* note 42, p.181.

kultūros paveldo objekto valdytoju) sudaro apsaugos sutartį, kurioje suformuluojamos subjektinės to konkretaus subjekto ir valstybės ar savivaldybės institucijos teisės ir pareigos kaip saugoti ir tvarkyti konkretų kultūros paveldo objektą ir panašiai.

Remiantis A. Vaišvilos darbu „Teisės teorija“, galima teigti, kad subjektinių teisių įgyvendinimas yra neatsiejamas nuo subjektinių pareigų vykdymo. Kiekvieno teisinio santykio atveju, įgyvendindamas subjektines teise, asmuo kartu privalo vykdyti ir subjektines pareigas – nevaržyti ir nepažeisti kitų asmenų, visuomenės ir valstybės teisių bei įstatymo saugomų interesų[60].

Būtų galima pateikti kultūros paveldo apsaugos teisės normų šaltinius, kurių klasifikacija paremta A. Vaišvilos darbu „Teisės teorija“:

Istoriniai kultūros paveldo apsaugos teisinės minties šaltiniai. Visuomenės paveldosauginės sąmonės užuomazgas Lietuvoje galima fiksuoti nuo XVII a. Jau 1875 m. buvo priimtas Prūsijos įstatymas, kuris jau tuo laikotarpiu įvedė interesų derinimo teritorinio planavimo dokumentais teisinius pagrindus, kuris galiojo ir Prūsijos sudėtyje buvusiai Lietuvos teritorijai. Tarp tikslų, šis dokumentas akcentavo paminklų ir vietinės bei nacionalinės reikšmės savybių (vertybių) išsaugojimą[61]. Nuo 1918 m. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo iki laikotarpio Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, galima būtų išskirti penkis kultūros paveldo apsaugos srityje priimtų teisės aktų raidos laikotarpius ir jų metu priimtus dokumentus:

- 1919-1939 m. tarpukario Lietuvoje priimti teisės aktai: Lietuvos Valstybės archeologijos komisijos įstatymas[62], Valstybės archeologijos komisijos taisyklės[63], reglamentuojantys praeities paminklų ir liekanų apsaugą ir kt.
- 1940 m. pirmosios sovietinės okupacijos metu priimti teisės aktai: Kultūros paminklų apsaugos įstatymas[64] ir kiti su juo susiję teisiniai aktai, tokie kaip, Švietimo liaudies komisaro kultūros paminklams apsaugoti įsakymas, Kultūros paminklų apsaugai vykdyti taisyklės, Kultūros paminklams registruoti įsakymas, Viešųjų kultūros muziejų įstatymas ir kt.
- 1941-1944 m. vokiečių okupacijos metu priimti teisės aktai: buvo priimti norminiai teisės aktai susiję su kultūros paveldo apsauga, tokie kaip Švietimo generalinio tarėjo patvirtinti

[60] Vaišvila A., *supra* note 42.
[61] Planning Towns and Cities: Principles Advocated by German Authorities for Future Growth, Squares, Class Districts and Buildings. Incorporated Society of Architects and Engineers of Germany. *Municipal Journal and Engineer*. 22 March 6, 1907: 224-227 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-11]. <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/german07.htm>.
[62] Valstybės archajologijos komisijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1919, Nr.11-137.
[63] Valstybės archajologijos komisijos taisyklės. *Valstybės žinios*. 1920, Nr. 25-300.
[64] Kultūros paminklų apsaugos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1940, Nr. 720 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-10] <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=883&p_d=8575&p_k=1>.

„Kultūros paminklų inventorizacijos taisyklės“ bei įsakymas „Kultūros paminklams apsaugoti“[65].

- 1945-1989 m. antrosios sovietinės okupacijos priimti teisės aktai: 1967 m. Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos įstatymas[66], Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos įstatymo taikymo instrukcija, 1977 m. Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas[67] ir kt.
- Nuo 1990 m. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, priimti teisės aktai: 1990 m. Kultūros paveldo apsaugos inspekcijos laikinasis įstatymas[68], 1995 m. įsigaliojo Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas (dabar Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas); 1993 m. buvo priimtas Saugomų teritorijų įstatymas, 1996 m. Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas ir kt.

Prigimtinės žmogaus teisės. Konstitucijos 18 straipsnyje yra įtvirtinta, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Viena iš Konstitucijos saugomų vertybių, o tuo pačiu ir prigimtinių teisių ir laisvių yra „istorijos, meno ir kiti kultūros paminklai bei vertybės” (42 straipsnis), taip pat „valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektai” (47 straipsnis), kurios turi būti perduotos ateities kartoms. Tad Konstitucijoje yra įtvirtinta kultūros vertybių prieinamumo laisvė, t.y. kiekvieno žmogaus laisvė naudotis sukurtomis kultūros vertybėmis. Konstitucijoje įtvirtinta kultūros vertybių prieinamumo laisvė suponuoja ir valstybės negatyvią pareigą užtikrinti, kad žmogui nebūtų kliudoma laisvai naudotis sukurtomis kultūros vertybėmis, ir pozityvią pareigą priimti tokius sprendimus, kurie sudarytų materialines, organizacines ir teisines prielaidas kultūros vertybes padaryti prieinamas kuo didesniam žmonių ratui[69].

Kultūros paveldo apsaugos teisiniai principai. Teisinėje literatūroje dažniausiai yra minimi demokratiškumo, teisingumo, teisėtumo, humanizmo, lygybės principai[70]. Reikia sutikti su A. Urmonu, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų laukiamų praktinių veiksmų, reikalauja užtikrinti žmogaus teises ir laisves, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos veiktų remdamosi teise ir paklusdamos teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią juridinę galią ir kad įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti

[65] Bražėnaitė-Dijokienė D. Paveldosaugos sampratos kaita XX a. Lietuvoje. *Urbanistika ir architektūra*. Vilnius: Technika, 2000, T. XXIV, Nr.2, p.75.
[66] Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1967, Nr. 11-80 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-10] . <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=883&p_d=8575&p_k=1>.
[67] Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1977, Nr. IX-2200 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-10]. <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=883&p_d=8575&p_k=1>.
[68] Kultūros paveldo inspekcijos laikinasis įstatymas. *Valstybės žinios.* 1990, Nr.24-598.
[69] Konstitucinio teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274.
[70]Sirvydis A. *Administracinės teisės principų praktinio taikymo aspektai (*mokomoji knyga).Vilnius:Utenos kolegija, 2010, p.13.

teisės aktai turi atitikti Konstituciją[71]. Pasak A. Andruškevičiaus, dabartinė administracinė teisė yra tokia principų ir teisės normų visuma, kurios svarbiausia funkcija – abipusių viešųjų interesų (jungiančių tiek valstybės, tiek visuomenės poreikius) užtikrinimas ir apsauga[72]. Administracinė teisė, reglamentuojanti viešojo administravimo santykius, tarp jų ir kultūros paveldo apsaugos, grindžiama demokratiškumo, teisinės valstybės, žmogaus teisių ir laisvių prigimtinumo, teisėtumo, viešumo, lygiateisiškumo, nepiknaudžiavimo, subsidiarumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, teisinio apibrėžtumo, gero administravimo principais[73]. Be to galima išskirti tokius principus kurie būdingi **kultūros paveldo apsaugai**:

1) Už Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimą atsako Vyriausybė, principas[74].

2*) Paveldo apsaugos socialinis integravimas į kitas valstybinio valdymo sferas - kultūros paveldo apsaugos valstybinio valdymo harmonizavimo* principas[75].

3) Kultūros paveldo apsaugos valdymo decentralizavimo principas[76].

4) Saugomo kultūros paveldo sampratos plėtimo ir alternatyvių apsaugos būdų įgyvendinimo principas[77].

5) Kultūros paveldo saugojimas - jo pažinimui (bylojimui) principas[78].

6) holistinis[79] principas.

7) prevencinis paveldosaugos[80] principas.

---

[71] Urmonas A. Konstitucinės teisės principų viešojoje teisėje kontrolės funkcijos. *Jurisprudencija*. 2002, Nr.30(22), p.102.

[72] Andruškevičius A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p.100.

[73] Sirvydis A., *supra* note 70.

[74] Vyriausybė koordinuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą. Konstitucinis teismas savo nutarime yra konstatavęs, kad kultūros valstybinis rėmimas ir apsauga yra svarbi valstybės funkcija, viešasis interesas. Žr. Valstybinės paminklosaugos komisijos 1997 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas Nr. 39 „Dėl kultūros paveldo politikos principų“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr.78-2000; Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.110-5201.

[75] Kiekviena valstybinio valdymo institucija pagal suteiktas funkcijas turi įgyvendinti valstybinius interesus - tarp jų ir valstybės pareigą saugoti kultūros paveldą modeliuojant mokesčių sistemą, nustatant funkcijų ir turto paskirstymą tarp valstybės ir savivaldos lygių ar sudarant švietimo, mokslo, specialistų ruošimo programas. Žr. Valstybinės paminklosaugos komisijos 1997 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas Nr. 39 „Dėl kultūros paveldo politikos principų“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr.78-2000.

[76] Būtina didinti savivaldos vaidmenį paveldo apsaugoje. Tad, tvarkant kultūros vertybes, rengiant jų saugojimo programas, būtina skatinti valstybės, savivaldybių institucijų ir kultūros vertybių savininkų bei valdytojų bendradarbiavimą ir lėšų kooperavimą. Žr. *Ibid*.

[77] Suvokimas, kad kultūros paveldas lemia žmonių bendrijų gyvybingumą, verčia į paveldo apsaugą žiūrėti ne kaip į visuomenės elito atrinktų eksponatų apsaugą, bet kaip į žmonių bendrijas formuojančios kultūrinės aplinkos išsaugojimą ir jos tęstinumą. Potencialių investuotojų, norinčių ir gebančių tvarkyti bei prižiūrėti kultūros vertybes pagal nustatytus reikalavimus, skatinimas ir pritraukimas. Žr. *Ibid.*

[78] Kultūros paveldas saugomas tam, kad kada nors, kur nors, kam nors ir kuo išsamiau save bylotų, t.y., kad būtų perduotas ateities kartoms. Žr. *Ibid.*

[79] Holizmas [gr.žodis – visas]. 1. Raidos teorija, skelbianti, kad tam tikra visuma netolygi jos elementų sumai, kad pasaulis evoliucionuoja ir susikuria vis naujos visumos; 2. Visuomeninių mokslų teorijoje ir metodologijoje – pažiūra atmetanti metodologinį individualizmo ir skelbianti, kad reiškiniai sudaro vientisas sistemas. Žr. Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: leidykla „Žodynas“, 2007, p. 438.

[80] Turi būti vykdoma kultūros paveldo objektų stebėsena, taip siekiant laiku pastebėti kultūros paveldo objektų pokyčius, juos įvertinti ir numatyti neigiamų pasekmių prevencijos priemones.

8) profesionalumo ir skaidrumo principas[81].

Tad visi šie principai, turi padėti išsaugoti paveldą ir deramai perduoti ateities kartoms paveldo vertybes, tapti harmoningos aplinkos ir tolygaus vystymosi garantu.

Nacionalinės teisės normos ir tarptautinės sutartys reglamentuojančios kultūros paveldo apsaugą, (papildomai žr. 1.3 ir 2.1. poskyrius).

Apibendrinant šį poskyrį galima teigti, kad kultūros paveldo apsaugos sistema, remiantis Konstitucijos nuostatomis yra atskira teisinio reguliavimo sfera, šiuo metu esanti Administracinės teisės šakos sudedamoji dalis. Tačiau turi visus, galimos kultūros teisės šakos autonominiam institutui, būdingus teisės požymius, tokius kaip, – kultūros paveldo apsaugos samprata, prigimtis, teisinis reguliavimo objektas, teisinio reguliavimo metodai, teisės subjektai, teisės šaltiniai, kultūros paveldo apsaugos teisės principai, teisinius santykiai, bendrosios ir specialiosios teisės normos reguliuojančios kultūros paveldo apsaugos teisinius santykius, bei kultūros paveldo apsaugos teisės santykis su kitomis teisinėmis šakomis, – tad galėtų būti reguliuojamas kaip kultūros teisės savarankiškas institutas.

1.3. Kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas

Pagrindinė valstybės misija yra išsaugoti Lietuvos kultūros paveldą ir perduoti jį ateities kartoms, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis.

Kultūros paveldo apsaugos teisiniai santykiai yra grindžiami nacionaliniais teisės normų šaltiniais – Konstitucija, bendraisiais ir specialiais įstatymais ir įstatymų lydimaisiais (poįstatyminiais) teisės aktais – bei ES teisės normomis bei tarptautinėmis sutartimis, reglamentuojančiais kultūros paveldo apsaugą. Pirmiausia, Lietuvoje kultūros paveldo apsaugą grindžia Konstitucijos 42, 47 ir 54 straipsniai, kurie valstybę įpareigoja saugoti kultūros paminklus ir vertybes, todėl jų apsauga yra viešasis interesas. Bendrieji Lietuvos Respublikos įstatymai (Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Administracinių bylų teisenos įstatymas, Civilinis kodeksas, Baudžiamasis kodeksas), kurie taikomi neapibrėžtam ratui subjektų, todėl tam tikru mastu yra ir kultūros paveldo apsaugos teisės šaltinis reguliuojantis atitinkamus kultūros paveldo apsaugos santykius, tokius kaip privačios nuosavybės paėmimo valstybės nuosavybėn klausimus, teisinės atsakomybės taikymą, kultūros paveldo apsaugos ginčų sprendimą ir t. t. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme[82] kultūros paveldas yra apibrėžtas

---

Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas *Valstybės žinios*//1995, Nr.3-37; 2004, Nr. 153-557; Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 80-4152.

[81] Kultūros paveldo savininkai ir valdytojai turi būti laiku informuojami apie nustatytus paveldosaugos reikalavimus. Žr. Kultūros ministro 2010 m. birželio 28 d. įsakymas Nr.ĮV-365 „Dėl Kultūros ministro 2002 rugpjūčio 2 d. įsakymo Nr. 271 „Dėl ilgalaikės kultūros vertybių išsaugojimo programos patvirtinimo“pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.78-4054.

[82] Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas . *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2-16.

kaip nacionalinio saugumo objektas - kartu su tokiomis esminėmis vertybėmis, kaip žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas, tautos laisvė, valstybės nepriklausomybė, konstitucinė santvarka bei teritorijos vientisumas. Tačiau, pagrindinis nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos santykius reguliuojantis įstatymas yra Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, o kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą – Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, taip pat Muziejų įstatymas, Dokumentų ir Archyvų bei bibliotekų, įstatymai. Taip pat reikia pažymėti, kad nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reguliuoja ir kiti teisės aktai, tokie, kaip: Teritorijų planavimo[83] ir Saugomų teritorijų[84] įstatymai, reglamentuojantys, saugomų kultūros paveldo objektų teritorijų, vietovių, jų apsaugos zonų, bendrųjų ir specialiųjų teritorijų planavimo bei strateginių planavimo dokumentų rengimą; Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas[85], kuriame įtvirtintos teisės normos nusakančios, kad prieš kultūros paveldo objektų tvarkybos projektavimą turi būti atliekamas planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkai vertinimas pagal šio įstatymo nustatytą tvarką; Statybos įstatymas[86], reglamentuojantis kultūros paveldo statinio projektavimo sąlygų, tvarkomiesiems statybos darbams ir leidimų juos atlikti išdavimo tvarką; Vietos savivaldos įstatymas[87] reglamentuojantis savarankiškas ir ribotai savarankiškas vietos savivaldai valstybės deleguotas funkcijas susijusias su kultūros paveldo apsauga; Valstybinis kultūros paveldo komisijos įstatymas, reglamentuojantis valstybinės kultūros paveldo komisijos sudėtį ir veiklą susijusią su kultūros paveldo politikos ir strategijos formavimu bei pasiūlymų teikimu valstybės valdžios institucijoms[88]; Nekilnojamojo turto registro įstatymas[89], kurio teisės normomis vadovaujamasi tvarkant ir naudojant Kultūros vertybių registrą; Aplinkos apsaugos įstatymas[90], kurio teisės normos reglamentuoja saugomų teritorijų (rezervatų, draustinių bei saugomų kraštovaizdžio objektų) apsaugą; Žemės reformos įstatymas[91], kurio teisės normose yra įtvirtinta nuostata, kad žemė negali būti privatizuojama jei yra miestų teritorijų dalyse, kurios įrašytos į Kultūros vertybių registrą, taip pat yra buvusių dvarų sodybų - istorijos ir kultūros paminklų teritorijose, yra valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų teritorija, numatant išimtis, t.y. išskyrus minėtose teritorijose esančius žemės sklypus prie privačių gyvenamųjų namų ir kitų namų valdos statinių ir kita. Įgyvendinant Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas, yra parengti ir patvirtinti centrinių valstybinio administravimo subjektų,

[83] Teritorijų planavimo įstatymas. *Valstybės žinios*.1995, Nr.107-2391; 2004, Nr.21-617.
[84] Saugomų teritorijų įstatymas . *Valstybės žinios*. 1993, Nr.63-1188; 2001, Nr.108-3902.
[85] Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. *Valstybės žinios*.1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105.
[86] Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597.
[87] Vietos savivaldos įstatymas . *Valstybės žinios*. 1994, Nr.55-1049; 2008, Nr.113-4290.
[88] Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas . *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 153-5572.
[89] Nekilnojamojo turto registro įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr.55-1948.
[90] Aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 5-75.
[91] Žemės reformos. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 24-635; 1997, Nr. 69-1735.

įstatymo įgyvendinimui reikalingi poįstatyminiai teisės aktai[92], reglamentuojantys kultūros paveldo objektų apskaitą, skelbimą saugomais, tvarkybą, ženklinimą ir kita. Nuo minėto įstatymo įsigaliojimo dienos, buvo parengti ir patvirtinti du įstatymo pakeitimai, o 2010-2012 m. laikotarpiu Kultūros ministerija parengė Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 19, 21, 22, 23, 25 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto du variantus, tačiau iki šiol įstatymo pakeitimai ir papildymai dar nėra Seime priimti. Toks sudėtingas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo įgyvendinimas bei dažna jo redakcija, nusako tai, kad tarpusavyje yra nesuderintos įstatymų rengimo, leidybos ir įstatymų įgyvendinimo valdymo problemos. Kaip teigia A. Urmonas, įstatymų rengimą, leidybą ir įstatymų įgyvendinimą galima vertinti kaip darnią teisinio reguliavimo sistemą, kuriai taikomas sistemų valdymo modelis. Jo teigimu, įstatymų rengimo praktikoje nėra tinkamai reguliuojamas teisės ir įstatymo viršenybės principų įgyvendinimo algoritmas[93]. Pasak jo, neturint socialinių technologijų kuriamos vizijos, rengiant įstatymų projektus, neatsižvelgiama į tai, kokiais socialinės kokybės parametrais turi pasižymėti naujai kuriami įstatymai, kad jie atitiktų teisinio įstatymo modelį. Apie tai byloja, dažnas įstatymo straipsnių dalių papildymas, kaitaliojimas[94].

Be bendrųjų teisės aktų, priimami ir viešojo administravimo institucijų administruojančių kultūros paveldo apsaugą, individualieji teisės aktai, skirti konkretiems kultūros paveldo valdytojams, nustatyti reikalavimai, saugomų kultūros paveldo objektų atžvilgiu, apsaugos sutartyse. Įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyti paveldosaugos reikalavimai[95] surašomi konkrečių kultūros paveldo objektų valdytojams įteikiamuose apsaugos reglamentuose, taip pat tokie reikalavimai saugomiems objektams yra nustatomi ir specialiuosiuose teritorijų planavimo dokumentuose.

Pažymėtina, ir tai, kad Kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančios teisės normos yra plėtojamos atsižvelgiant į Europos Sąjungų direktyvų reikalavimus. Kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės normų sudėtį įeina ir Lietuvos Respublikos ratifikuotos, ir jau įsigaliojusios tarptautinės sutartys. Lietuva įstojusi į Europos Sąjungą tuo pačiu prisiėmė ir

[92] Minėto įstatymo sudėtingumą, parodo tai, kad nuo 2005 m. balandžio 28 d., kada įsigaliojo įstatymas iki šių dienų buvo priimta 3 - Seimo nutarimai, 49 - Vyriausybės nutarimai, 89 - Kultūros ministro įsakymai, konkretinantys Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas. Tačiau net ir šiuo atveju pasitaiko atvejų kai neaišku, kokią įstatymo nuostatą taikyti konkrečiu atveju, nes blanketinėje nuorodoje į kitą įstatymą, konkrečiai nekonkretizuojama, kuri kultūros paveldo institucija turi įgyvendinti administravimo funkcijas (darbo autoriaus pastaba).

[93] Urmonas A. *Socialiniai pokyčiai ir žmogiškieji santykiai administracinės teisės erdvėje*. Vilnius, 2006, p.17.

[94] Urmonas A. Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška. *Jurisprudencija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, Nr.6(96), p.12.

[95] Sąvokos „paveldosaugos reikalavimai“ turinys apibrėžtas kaip „saugomo kultūros paveldo objekto ar vietovės valdymo, naudojimo, disponavimo jais sąlygos, teritorijos bei apsaugos zonos žemės ir kitos specialiosios naudojimo sąlygos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytoms vertingosioms savybėms apsaugoti“. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

įsipareigojimus Bendrijos teisės[96] atžvilgiu. Svarbūs Bendrijos teisės ypatumai yra jos viršenybė nacionalinės teisės atžvilgiu ir tiesioginis galiojimas visose valstybėse narėse, tame tarpe ir Lietuvoje[97]. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 151 straipsnį: „Bendrija prisideda prie valstybių narių kultūrų klestėjimo, gerbdama jų nacionalinę ir regioninę įvairovę ir kartu iškeldama bendrą kultūros paveldą. Bendrija veikia siekdama skatinti valstybes nares bendradarbiauti, o prireikus – paremti ir papildyti jų veiklą šiose srityse: Europos tautų kultūros ir istorijos geresnio pažinimo ir populiarinimo, europinės reikšmės kultūros paveldo išsaugojimo ir apsaugos <...>“[98]. Taip pat yra priimti Europos bendrijų institucijų teisės aktai turintys tiesioginį ar netiesioginį poveikį kultūros paveldo objektų tvarkybai bei apsaugai (pvz., direktyva[99] 2003/35/EB, nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus ir panašiai). Nacionalinis kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinis reglamentavimas, taip pat grindžiamas Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotomis konvencijomis[100] ir kitomis tarptautinėmis sutartimis susijusiomis su kultūros paveldo apsauga. Seimas yra ratifikavęs kultūros paveldo apsaugos srities tarptautines sutartis: Europos tarybos priimtas konvencijas, tokias kaip, Europos architektūros paveldo apsaugos konvenciją, Europos kultūros konvenciją, Europos kraštovaizdžio konvenciją, Europos archeologijos paveldo apsaugos konvenciją, Europos konvenciją dėl audiovizualinio paveldo apsaugos, Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvenciją (neratifikuota); UNECE[101] priimtą konvenciją dėl teisės gauti informaciją visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija); UNIDROIT[102] priimtą konvenciją dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros paveldo objektų; UNESCO[103] priimtas konvencijas tokias

[96] Bendrijos teisė – tai Europos Bendrijų steigimo sutarčių sukurta teisinė santvarka, kuri veikia ne tik tarp valstybių, bet ir kaip bendra valstybėms narėms vidaus teisė. Žr. Vitkus G. *Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas* (trečiasis pataisytas ir atnaujintas leidinys). Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 49.
[97] G. Vitkus., *supra* note 96, p. 49.
[98] Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts. *Official Journal*. C340, 10, November, 1997 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012-01-13]. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html≠017301007E>.
[99] Direktyva – vienas iš Europos Bendrijos steigimo sutarties 249 str. numatytų EB institucijų leidžiamų teisės aktų. Direktyvos tikslai yra privalomi valstybėms narėms, tačiau jų įgyvendinimo formas ir būdus valstybės vyriausybės gali pasirinkti pačios. Žr., G. Vitkus., *supra* note 96, p. 82.
[100] Konstitucijos 138 straipsnyje teigiama, kad „tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“. Žr. Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.33-1014.
[101] UNECE - (*ang.k.United Nations Economic Commision for Europe*) Jungtinių tautų Europos ekonominė komisija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-02-25]. <http://www.unece.org>.
[102] UNIDROIT – (*ang.k. The International Institute for the Unification of Private Law*) tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas, atskaitingas dalyvaujančioms vyriausybėms [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-02-25]. <http://www.unidroit.org>.
[103] UNESCO - (*ang. k. United nation Educational Scientific and Cultural Organization*) Jungtinių tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija, kurios vienas pagrindinių veiklos sričių – pasaulio materialiojo ir dvasinio paveldo išsaugojimas ateities kartoms. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, 1991 m. spalio 7 d., Lietuva tapo UNESCO nare, o 2003 m. sudarė Lietuvos nacionalinę UNESCO komisiją. Ši organizacija yra vienintelė unikali Jungtinių tautų agentūra, turinti aktyviai veikiantį valstybių narių atstovų – nacionalinių UNESCO komisijų – tinklą, paremtą tarpusavio bendradarbiavimu.

kaip, kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvenciją, Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvenciją, Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvenciją, Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvenciją, Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją. Taip pat ICOMOS[104] priimtas chartijas, kurios Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemoje laikomos tik rekomendacinio pobūdžio, nes nėra ratifikavusi, tai, Tarptautinė paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (vad. Venecijos chartija), Istorinių miestų ir urbanistinių vietovių saugojimo chartija (vad. Vašingtono chartija) ir kita. Valstybinė kultūros paveldo apsaugos komisija atkreipia dėmesį, kad dažnai tarptautinių sutarčių nuostatos, dėl kurių Lietuvos Respublika yra prisiėmusi įspareigojimus, valstybės valdžios institucijų yra laikomos tik kaip rekomendacinės. Pasak jos „Lietuva nėra priėmusi nei vieno paveldosaugos konvencijų nuostatas į nacionalinę teisę integruojančio, jas tiesiogiai įtvirtinančio bei detalizuojančio įstatymo, kuris nustatytų jų įgyvendinimą. Iki šiol neparengti Architektūros paveldo apsaugos, Kraštovaizdžio ir kiti įstatymai“[105].

Reikia pažymėti, kad Seimo patvirtintoje Valstybės ilgalaikėje raidos strategijoje, yra numatyta išsaugoti ir aktualinti paveldėtas bei bendrosios Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tąsą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste[106]. Tuo tarpu, Vyriausybės patvirtintoje Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, yra sukonkretinta, t.y. įtvirtinta nuostata rūpintis istoriniu kultūros paveldu, tobulinant kultūros vertybių apsaugos ir tvarkymo teisinę bazę, institucinę sistemą, sudaryti palankias sąlygas investuoti į kultūros paveldo apsaugą ir naudojimą[107]. Atsižvelgiant į šias strategijas yra parengti ir Vyriausybės nutarimu patvirtinti Lietuvos kultūros politikos nuostatai, Seimo nutarimu patvirtintos Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės, Kultūros ministro įsakymu - Ilgalaikė kultūros vertybių išsaugojimo programa, Valstybinė paveldosaugos komisijos sprendimu patvirtinti Nacionalinės integracijos paveldosaugos strategijos metmenys. Tiek nuostatuose, tiek gairėse ir programose pažymima, kad būtina plėtoti nacionalinę kultūros ir gamtos paveldo apsaugos sistemą, jos teisinę bazę bei kurti ir vykdyti

---

Žr. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-02-25]. <http://unesco.lt/index.php?url=lietuvos-nacionaline-unesco-komisija>; Jurevičienė J. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga*. Vilnius, 2010, p.100.

[104] ICOMOS – (*ang. k. International Council on Monuments and Sites*), tarptautinė paminklų ir vietovių taryba, nevyriausybinė paveldosaugos specialistų ir restauratorių tarptrautinė organizacija, tarptautinė patariamoji organizacija. Jos užduotis skatinti teorinių žinių, metodologijos, mokslinių technologijų taikymą, rūpinantis architektūrinio ir archeologinio paveldo išsaugojimu [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-02-25]. <http:www.icomos.org>.

[105] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. gegužės 28 d. sprendimas Nr. S-6(160) „Dėl Kultūros paveldo ir valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimų įgyvendijimo Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos, statybos teisėje“. *Informaciniai pranešimai*. 2010, Nr.43-577.

[106] Seimo 2002 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikė raidos strategijos“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 113-5029.

[107] Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 16 d. nutarimas Nr.1247 „Dėl nacionalinė darnaus vystymosi strategijos“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 121-5215.

tokias apsaugos ir tvarkymo darbų programas, kad visa tai užtikrintų darnų bei tinkamą paveldo funkcionavimą, naudoti paveldą jį tausojant ir taip jį išsaugant ateities kartoms, sudarant sąlygas visuomenei dalyvauti paveldosaugos procesuose ir užtikrinant deramą informacijos sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste. Tačiau reikia pažymėti, kad iki šiol Kultūros ministerija nėra sukūrusi ilgalaikės valstybinės kultūros paveldo strategijos, todėl nėra aiškios kultūros paveldo saugojimo krypties. Pasak, Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vadovės Irmos Grigaitienės, tokią strategiją sukurti Kultūros ministeriją yra įpareigojusi ir Valstybės kontrolė savo ataskaitoje. Atsižvelgus į tai, kad kultūros paveldo apsaugą reglamentuoja daugybė teisės aktų bei tarptautinių sutarčių, vienas pagrindinių siūlymų ir užduočių ateityje, būtų suderinti kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančius teisės aktus tarpusavyje, bei susisteminti, t. y. koditifikuoti kultūros paveldo teisės normas, taip palengvinant su kultūros paveldo apsauga susijusių teisės aktų paiešką, be to taip lengviau pastebėti ir pašalinti šioje srityje esančių teisės normų spragas, prieštaravimus.

Apibendrinant šį poskyrį galima teigti, kad Lietuvoje kultūros paveldo apsaugos teisiniai santykiai reguliuojami Lietuvos Respublikos Konstitucijos, bendraisiais ir specialiaisiais kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančiais įstatymais ir juos papildančiais poįstatyminių teisės aktais, ES teisės normomis ir tarptautinėmis sutartimis, reglamentuojančiomis kultūros paveldo apsaugą bei numatytomis strateginėmis skryptimis susijusiomis su kultūros paveldo išsaugojimu. Visais šiais teisės aktais valstybė įsipareigoja išsaugoti kultūros paveldą, todėl siekiant efektyvaus išsaugojimo būdo būtina parengti ilgalaikę kultūros paveldo apsaugos strategiją.

2. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO TEISĖS YPATUMAI

2.1. Kutūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistema ir kompetencija

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 5, 6 ir 7 straipsniuose pateikiama kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistema, kurią sudaro trys lygmenys: valstybiniai administravimo subjektai (centriniai valstybinio administravimo bei teritoriniai valstybinio administravimos subjektai), savivaldybių administravimos subjektai ir kiti kultūros paveldo apsaugą vykdantys viešojo administravimo subjektai.

Tad, pagal minėtą įstatymą, nacionalinę kultūros paveldo apsaugos politiką formuoja valstybės valdžios institucijos t. y. Seimas, Vyriausybė bei jai tiesiogiai atskaitinga Kultūros ministerija (Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyrius) gavę iš Valstybinės kultūros paveldo komisijos teikiamus paveldosaugos vertinimus bei siūlymus. Nekilnojamojo kultūros

paveldo apsaugos valstybinį administravimą atlieka Kultūros ministerijos įsteigta institucija – Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos[108] – jie priskirtini prie kultūros paveldo apsaugą vykdančių *centrinių valstybinio administravimos subjektų*. *Teritoriniai valstybinio administravimo subjektai* – Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 10 teritorinių padalinių. *Savivaldybės administravimo subjektai* – tai savivaldybės paveldosaugos padaliniai ar valstybės tarnautojas atsakingas už kultūros paveldo apsaugos administravimą savivaldybės teritorijoje. I. Deviatnikovaitės teigimu, *kiti viešojo administravimo subjektai* – tai fiziniai, juridiniai asmenys (viešosios įstaigos, valstybės įmonės, nevyriausybinės organizacijos, asociacijos), kurie pagal įstatymus turi įgaliojimus atlikti viešąjį administravimą[109]. Prie šios grupės priskirtina, Kultūros paveldo centras, „Lietuvos paminklai“, visuomeninės organizacijos (pavyzdžiui, patariamosios visuomeninės kultūros paveldo komisijos prie Kultūros departamento (šiuo metu veikia Kaune ir Klaipėdoje), Architektų sąjunga, Restauratorių sąjunga ir kita.

Pateikiamas kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo isntitucijų valdymo sistemos struktūra 2 schemoje (žr. 3 priedą).

Lietuvos Respublikos Seimas formuoja kultūros paveldo apsaugos politiką, nustato pagrindines kultūros paveldo apsaugos politikos kryptis; leidžia, papildo, pakeičia ir panaikina kultūros paveldo apsaugos santykius reguliuojančius įstatymus ir nutarimus; tvirtina Lietuvos kultūros politikos kaitos gaires; tvirtina valstybės biudžeto asignavimus kultūros paveldo apsaugos priemonėms finansuoti; ratifikuoja ir denonsuoja svarbiausius tarptautinius teisės aktus susijusius su kultūros paveldo apsauga bei vykdo kitas įstatymų numatytas funkcijas.

Lietuvos Respublikos Prezidentas pasirašo su kultūros paveldo apsauga susijusias tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti; pasirašo ir skelbia Seimo priimtus įstatymus; savo dekretu skiria Valstybinės kultūros paveldo komisijos narius bei vykdo kitas įstatymų numatytas funkcijas;

Viešasis valdymas iš esmės yra susijęs su valstybės vykdomosios valdžios įgyvendinimu ir ši veikla turi viešąjį interesą ir pobūdį, kurį lemia valstybės prigimtis[110]. Vykdomosios valdžios institucijų pagrindinė paskirtis – atlikti vykdomąją tvarkomąją veiklą, vykdyti įstatymus, derinant privačius ir viešuosius interesus. Jos sudaro sisteminę hierarchiją, pagrįstą tų institucijų tarpusavio santykiais, jų pavaldumu, atskaitingumu, priklausomumu[111]. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatose yra reglamentuota, kad, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos norminius teisės aktus pagal kompetenciją priima

[108] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas . *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[109] Deviatnikovaitė I. *supra* note 52, p. 38.
[110] Petkevičius P. Administracinė teisė//Dambrauskienė G., Marcijonas A. ir kt. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004, p.143.
[111] Deviatnikovaitė I., *supra* note 52, p. 39.

Vyriausybė, kultūros ministras, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktorius ir savivaldybės tarybos[112].

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendina kultūros paveldo apsaugos valstybės politiką, t. y. Kultūros ministerijos teikimu tvirtina įvairias su kultūros paveldo apsauga susijusias programas (pavyzdžiui, Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo ir skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategiją); formuoja valstybės institucijų, įgyvendinančių kultūros paveldo apsaugos politiką, sistemą; koordinuoja valstybės ir vietos savivaldos valdymo institucijų veiklą kultūros paveldo apsaugos srityje; skelbia kultūros paminklais nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus; atsako už tarptautinėmis sutartimis prisiimtų paveldosaugos įsipareigojimų įgyvendinimą; vykdo kitas įstatymų numatytas funkcijas.

Valstybinė kultūros paveldo komisija (iki 2004 m. Valstybinė paminklosaugos komisija) yra Lietuvos Respublikos Seimo, Prezidento ir Vyriausybės ekspertas ir patarėjas kultūros paveldo apsaugos politikos klausimais. Komisija vykdo įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestas funkcijas kultūros paveldo apsaugos srityje. Valstybinė kultūros paveldo komisijos valdymą, finansavimą, uždavinius ir teises nustato, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugo įstatymo teisės normos, Valstybinė kultūros paveldo komisijos įstatymas[113] bei Komisijos 2004 m. gruodžio 17 d. sprendimu Nr. 108 patvirtinti Valstybinės kultūros paveldo komisijos veiklos nuostatai. Komisija teikia siūlymus bei rekomendacijas Seimui formuojant kultūros paveldo apsaugos politiką bei leidžiant įstatymus, aprobuoja tarptautinių teisės aktų pasirašymą ar ratifikavimą bei analizuoja jų įgyvendinimą. Komisijos nuomonė bei siūlymai yra įteisinami jos priimtuose sprendimuose. Komisija nuolat domisi kultūros paveldo apskaitos klausimais ir jos tvarkymu, paveldo objektų įteisinimu Nekilnojamojo turto kadastre ir registre. Viena iš Komisijos funkcijų yra svarstyti ir aprobuoti siūlymus kultūros paveldo vertybes paskelbti kultūros paminklais ar panaikinti jų apsaugą. Komisija svarsto Kultūros paveldo departamento teiktus kilnojamųjų kultūros vertybių, kurias siūloma įrašyti į Kultūros vertybių registrą, sąrašus[114].

Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, tai specializuota valstybinis kultūros paveldo valdymo ir kontrolės institucija. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme yra įtvirtinta, kad ministerija dalyvauja formuojant ir įgyvendinant kultūros paveldo apsaugos politiką, atsižvelgiant į Valstybinės kultūros paveldo komisijos teikiamus pasiūlymus; rengia įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių kultūros paveldo apsaugą projektus; nustato siūlomų įrašyti į Kultūros vertybių registrą, kultūros paveldo vertinimo kriterijus; vykdo ir kitas

[112] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas . *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[113] Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 153-5572.
[114] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 metų veiklos ataskaita. *2012-02-15 Nr.V15-01(3.10)* [interaktyvus]. [žiūrėta:2012-02-20]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6859&p_k=1>.

įstatymuose numatytas funkcijas. Šiai ministerijai, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nustatytas valstybinio reguliavimo ir valdymo funkcijas, kultūros paveldo apsaugos srityje, vykdo: 1) ministerijos struktūrinis padalinys (Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyrius); 2) ministerijai pavaldus Kultūros paveldo apsaugos departamentas ir jo teritoriniai padaliniai. Ministerijai vadovauja **Lietuvos Respublikos kultūros ministras,** kuris pagal teisės aktuose ir ministerijos nuostatuose nustatytą kompetenciją, tvirtina pavyzdinius apsaugos reglamentus, valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos programas, skelbia valstybės saugomais kultūros paveldo objektus, teikia kultūros paveldo objektus ir vietoves įrašyti į tarptautinės svarbos kultūros paveldo objektų ar vietovių sąrašus ir kitas įstatymuose numatytas funkcijas. Kultūros ministerijai priskirtas valstybinio kultūros paveldo apsaugos reguliavimo ir valdymo funkcijas vykdo jos centrinio aparato struktūrinis padalinys, t. y. ***Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyrius,*** kurio pagrindinis tikslas padėti formuoti Ministerijos vadovams valstybės politiką kultūros paveldo srityje, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą, bei jai pavaldžias institucijas, pagal įstatymuose ir nuostatuose nustatytą jų kompetenciją, teises ir pareigas.

Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (toliau – Kultūros paveldo departamentas) (nuo 1990 m. iki 1995 m. veikė Kultūros paveldo inspekcija, kurią sudarė apygardos padaliniai ir Paminklotvarkos departamentas[115]). Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme yra įtvirtinta, kad konkrečias nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinio administravimo funkcijas atlieka ir už vykdymą atsako centrinis viešojo administravimo subjektas, Kultūros paveldo apsaugos departamentas, bei teritoriniai jo padaliniai. Tad pagrindinė departamento užduotis yra įgyvendinti valstybinę kultūros paveldo apsaugos politiką. Pagrindinės veiklos funkcijos yra pateiktos 2 lentelėje (žr. 4 priedą).

Kultūros paveldo centras[116] yra biudžetinė kultūros paveldo apskaitos ir tyrimo įstaiga, pavaldi Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos. Jo veiklos tikslai yra rinkti materialią kultūros paveldo išraišką apibūdinančią fiksuojančią dabartį ir praeitį informaciją, ją kaupti sisteminti ir tikslinti taip pat atlikti istorinius ir fizinius tyrimus susijusius su kultūros paveldu bei teikti sukauptus duomenis Kultūros paveldo departamentui.

Vietos savivaldos institucijos, įgyvendindamos kultūros paveldo apsaugos įstatymų, Vyriausybės, ir Kultūros ministerijos priimtų teisės aktų reikalavimus kultūros paveldo apsaugos klausimais, pagal Vietos savivaldos įstatymo nustatytą kompetenciją vykdo tam tikras valstybinio kultūros paveldo valdymo ir kontrolės funkcijas savivaldybės teritorijose. Tad Vietos

[115] *Lietuvos kultūros paveldo atgimimas* / sudarė: Kultūros paveldo departamentas , Kultūros paveldo centras. Vilnius: Savastis, 2004, p.9.
[116] Kultūros paveldo centro veiklos tikslai [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-17]. <http://www.kpc.lt>.

savivaldos struktūriniai padaliniai – **savivaldybių paveldosaugos padaliniai ar valstybės tarnautojai taip pat yra atsakingi už kultūros paveldo apsaugą**, kuriems Vietos savivaldos bei Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymais priskirtos savarankiškos (savivaldybės saugomų teritorijų steigimas, apsauga ir tvarkymas; kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymas ir apsauga <...> apskaitos organizavimas, stebėsena[117]) ir savivaldybei valstybės perduotos funkcijos (kitos pagal įstatymus perduotos funkcijos). Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme savivaldybių paveldosaugos padaliniams deleguotos funkcijos pateiktos 2 lentelėje (žr. 4 priedą).

Tačiau reikia pabrėžti, kad tiek Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos, tiek savivaldybės paveldosaugos padaliniams įstatymais deleguotos funkcijos, dažnais atvejais dubliuojasi bei persipina, kadangi minėtų institucijų veikla orientuota į kultūros paveldo apsaugą bei kontrolę, specialiųjų teritorijų planavimo dokumentų rengimą, stebėseną ir kt., nors Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo teisės normos pabrėžia, kad valstybės saugomų objektų atžvilgiu kultūros paveldo apsaugos valdymą bei kontrolę vykdo Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, o savivaldybės saugomų kultūros paveldo objektų atžvilgiu – savivaldybių paveldosaugos padaliniai. Tačiau didžiulės teisinės painiavos įneša vykdoma apsauga kultūros paveldo objektų atžvilgiu, kurie nėra paskelbti saugomais (valstybės ar savivaldybės) ir kuriems yra taikoma pradinė apsauga, tokiu atveju vienos teisės normos pabrėžia, kad tai yra Kultūros paveldo departamento kompetencija, kitu atveju savivaldybės paveldosaugos padalinio, todėl dažnais atvejais interesantai nežino į kurią instituciją kreiptis rūpimu klausimu, o ir pačios institucijos painiojasi už kokias funkcijas yra atsakingos. Taip pat savivaldybės paveldosaugos padaliniams yra deleguota funkcijų ir valstybės saugomų objektų atžvilgiu (6 straipsnio 3 dalis), tačiau, kad šios teisės normos nėra suderintos su kitais susijusiais teisės aktais, todėl jų įgyvendinimas tampa problematišku. Todėl būtina sureguliuoti šių institucijų veiklą, atsižvelgiant į subsidiarumo ir decentralizavimo[118] principus. Vienas iš siūlymų būtų, atsižvelgiant į apskričių naikinimo ir jos vykdomų funkcijų priskyrimą savivaldybei arba ministerijoms, patirtį, reformuoti ir kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijas, naikinant Kultūros paveldo departamentą prie Kultūros ministerijos, jos funkcijas valstybės saugomų kultūros paveldo objektų atžvilgiu, priskiriant Kultūros ministerijai, o funkcijas, vykdomas kultūros paveldo objektų atžvilgiu kuriems taikoma pradinė apsauga, deleguoti savivaldybės paveldosaugos padaliniams, taip įgyvendinant decentralizacijos principą bei paprastinant pačią valdymo sistemą bei institucijų dubliavimosi funkcijų išvengimą. Be to

[117] Vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr.55-1049; 2008, Nr.113-4290.
[118] Subsidiarumo ar decentralizacijos principas reiškia, kad viską, ką gali išspręsti ir sutvarkyti pati bendruomenė (savivaldybė), ji turi turėti teises ir galimybes tai padaryti. Žr. Urmonas A., Novikovas A. Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, 18(3), p.1023.

„vietos savivaldai tokią kompetenciją, pagal Konstituciją, nulemia administracinių vienetų teritorinių bendruomenių savitvarkos ir savaveiksmiškumo prigimtis. Kultūros sklaida – tai pirmiausia jos sklaida artimiausioje terpėje, teritorinėje aplinkoje, tarp atitinkamos vietovės, tos teritorijos, kurioje yra tam tikri kultūros objektai, gyventojų; kultūros vertybių prieinamumas suponuoja pirmiausia jų prieinamumą tos bendruomenės, kurios teritorijoje yra atitinkami kultūros objektai, nariams, gyventojams“[119]. Tačiau, tai darant gali kilti kita problema, tai savivaldybėms perduotų funkcijų finansavimo problema. Nors Konstitucinis teismas yra konstatavęs, kad vietos savivaldai įstatymais nustatant tokį teisinį reguliavimą, kai savivaldybėms perduotų funkcijų apimtis yra keičiama (plečiama, siaurinama arba kitaip koreguojama), atsižvelgiant į valstybės ir visuomenės išteklius, materialines ir finansines galimybes, kitus svarbius veiksnius, turi būti būtų užtikrintas savivaldybių funkcijų finansavimas, t. y. įstatymų leidėjas gali, o tam tikrais atvejais ir privalo, atitinkamai koreguoti (didinti arba mažinti) savivaldybių funkcijų finansavimą[120].

Kiti viešojo administravimo subjektai (viešosios įstaigos, valstybės įmonės, nevyriausybinės organizacijos, asociacijos)**,** turintys įgaliojimus atlikti tam tikras viešojo administravimo funkcijas kultūros paveldo apsaugos srityje. Pavyzdžiui, VĮ „Lietuvos paminklai“ vykdo kultūros paveldo tvarkybos, tyrimo, projektavimo, remonto, rekonstarvimo, restauravimo ir atstatymo darbus. Šios įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija yra Kultūros paveldo departamentas[121].

Kitų valstybės institucijų kompetencija kultūros paveldo apsaugos srityje. Saugomų teritorijų priežiūrą ir apsaugą bei aplinkos apsaugos funkcijas atlieka Aplinkos ministerija ir jai pavaldžios institucijos: Teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros departamentas, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija, Aplinkos apsaugos agentūra ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos[122]. Švietimo ir mokslo ministerija organizuoja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų rengimą, profesinį mokymą ir tobulinimąsi.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistema pagrįsta nuostata, kad valstybiniai administravimo subjektai, t. y. Lietuvos Respublikos Seimas vykdo bendrąjį vadovavimą kultūros paveldo apsaugai, valstybinį kultūros paveldo apsaugos valdymą vykdo Vyriausybė ir Kultūros ministerija, atsižvelgdami į Valstybinės kultūros paveldo komisijos teikiamus paveldosauginės patirties ir tendencijų vertinimus, analizes ir siūlymus. Valstybinį administravimą organizuoja ir už jį atsako kultūros

[119] Konstitucinio teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 87-3274.
[120] *Ibid.*
[121] VĮ „Lietuvos paminklai“[interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-17] .< http://www.kpd.lt/lt/wode/163> .
[122] Monkevičius E., Miškinis A ir kt., *supra* note 42, p. 71-75.

ministras. Pagal jo įgaliojimus, ministerija ir prie ministerijos įsteigtos institucijos t. y. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, atlieka apsaugos funkcijas. Kultūros paveldo apsaugos valdymą savivaldybių teritorijose įstatymų nustatyta tvarka vykdo savivaldybių administravimo subjektai - savivaldybės paveldosaugos padaliniai. Be to pažymima, kad kultūros paveldo apsaugos valdyme taip pat dalyvauja kiti viešojo administravimo subjektai, tokie kaip Kultūros paveldo centras, visuomeninės organizacijos ir panašiai.

2.2. Kultūros paveldo apsaugos specialių teisės normų realizavimas ir teisinis reguliavimas

Lietuvos kultūros politikos kaitos gairėse yra įtvirtinta nuostata, kad paveldas – tai svarbi, pridėtinę vertę kurianti ūkio dalis, kurią tvarkant ir naudojant turi būti išsaugotos visos paveldo vertės ir nepažeistos ateinančių kartų teisės[123]. Tuo tarpu Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 m. strateginiame veiklos plane, pabrėžiama, kad kultūros paveldo išsaugojimas svarbus ne tik teisiniu, bet ir socialiniu požiūriu, nes nemaža kultūros paveldo dalis yra pastatai, statiniai ir jų kompleksai, todėl tinkamai juos tvarkant ir prižiūrinti sumažėtų ūkiškai nenaudojamų pastatų. Be to visuomenė vis aktyviau suvokia būtinybę išsaugoti kultūros paveldą, steigdama organizacijas, besirūpinančias kultūros vertybių apsauga[124]. Tai liudija ir Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymu sudaryta patariamoji visuomeninė kultūros paveldo komisija[125].

Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 4 straipsnio 1 dalį, kultūros paveldo apsaugą sudaro: 1) apskaita; 2) skelbimas saugomu; 3) saugojimas (tvarkyba ir naudojimas); 4) pažinimas ir jo sklaida bei 5) atgaivinimas[126].

Modernių komunikacinių technologijų diegimas suteikia galimybę kurti informacinę visuomenę, skatina kultūros informacijos sklaidą[127]. Todėl vienas svarbiausių uždavinių yra sukurti tokią informacinę sistemą (Kultūros vertybių registrą) leidžiančių žmonėms sužinoti ar domimas objektas yra kultūros paveldo objektas ir koks jo statutas bei saugomos vertybės. Trumpai būtų galima paanalizuoti, kas tai yra Kultūros vertybių registras ir jame vykdoma **apskaita.**

---

[123] Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.80-4152.

[124] Kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. ĮV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 m. strateginio veiklos plano patvirtinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-03-11]. <http://www.kpd.lt/failai/u1/strateginis2010,pdf>.

[125] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2011 m. sausio 4 d. įsakymas Nr. Į-03 „Dėl patariamosios visuomeninės kultūros paveldo komisijos prie Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Kauno teritorinio padalinio sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-05-25]. <http://www.kpd.lt/lt/departamento_isakymai>.

[126] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[127] Kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. ĮV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 m. strateginio veiklos plano patvirtinimo“, *op.cit.*

Reikia sutikti su J. Glemža, kad kultūros paveldo objektų apskaita yra labai svarbi ir atsakinga paveldosaugos darbų sritis. Pirmiausia ji rodo, kurie objektai yra nustatyti, įvertinti ir atrinkti išsaugoti, kita vertus, ji rodo objektų, kaip kultūros paveldo objektų, juridinį įteisinimą, t.y., kad objektai valstybės nustatyta tvarka yra įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir jiems taikomi paveldosauginiai reikalavimai. Kultūros paveldo objektų apskaita yra tų kultūros paveldo objektų pirmasis išsaugojimo darbų etapas[128]. Be to galima teigti, kad nekilnojamojo kultūros paveldo juridinis įteisinimas (apskaita) yra pagrindas visai likusiai kultūros paveldo apsaugai. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, kultūros paveldo objektų **apskaita**, skirstoma į kultūros paveldo objektų ***inventorizavimą***, ***išaiškinimą*** ir ***registravimą***, bei nurodytas konkretus apskaitos tikslas – atrinkti ir įvertinti objektą kaip kultūros paveldo objektą, jį juridiškai įteisinti pagal galiojančius įstatymus bei poįstatyminius aktus[129]. Nekilnojamasis kultūros paveldas inventorizuojamas surašant visus galimus jam priskirti kūrinius ir kitus daiktus. Inventorizavimo duomenys nuolat tikslinami, kaupiami ir sisteminami, pagal Kultūros ministro patvirtintas nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisykles[130]. Reikia pabrėžti, kad viena svarbiausių funkcijų yra kultūros paveldo objekto ar vietovės išaiškinimas, t.y. vertingųjų savybių nustatymas ir jų registravimas. Apskaitos mechanizmas pavaizduotas 3 schemoje (žr. 5 priedą). Atkreiptinas dėmesys, kad Kultūros vertybių registro internetinėje kultūros vertybių paieškos schemoje, yra įrašyta grafa „unikalus *objekto* kodas“, todėl šioje grafoje įrašomas tiek kultūros paveldo objektas, tiek jų kompleksas, tiek vietovė, nors Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas nurodo konkretų kultūros paveldo skirstymą bei pateikia jų turinio apibrėžtis, todėl dažnai iškyla įvairių teisinių interpretacijų dėl skirtingo jų kultūros paveldo teisinio reguliavimo. Toliau kalbant apie kultūros paveldo registravimą, didelį vaidmenį vaidina Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (toliau – Vertinimo tarybos)[131], kurios pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 8 straipsnyje numatytas nuostatas nusprendžia ar nekilnojamajai kultūros vertybei reikalinga teisinė apsauga, t. y. nustato kiekvieno objekto reikšmingumą, vertingąsias savybes ir apibrėžia teritorijos ribas[132]. Tik joms suteikta tokia teisė spręsti, ar objektą registruoti Kultūros vertybių registre bei tikslinti jame jau esančių kultūros paveldo objektų duomenis. Tačiau pasitaiko atvejų, kuomet

[128] Glemža J.R., *supra* note 10, p.60-61.
[129] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas . *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[130] Kultūros ministro 2005 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-310 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.86-3240.
[131] Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos įkurdintos šalia savivaldybės paveldosaugos padalinių ir Kultūros paveldo departamento. Reikia pažymėti, kad pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą, tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos gali organizuoti jų veiklos sritį atitinkančio ar nuosavybės teise turimo nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą ir atskleidimą, savo veiksmus derindamos su Kultūros paveldo departamentu, tačiau šia įstatymo suteikta teise iki šiol nepasinaudota (darbo autoriaus pastaba).
[132] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

Vertinimo tarybos apriboja naudojimąsi daiktine nuosavybe, nurodydama objekto kaip vieną iš vertingųjų savybių – „naudojimo funkciją“, taip imperatyviai draudžiant pasinaudoti teise keisti pastato paskirtį[133]. Minėtame įstatyme nėra imperatyvios teisės normos nurodančios reikalavimą viešojo administravimo subjektui atsakingam už kultūros paveldo apsaugą, informuoti daiktinės teisės valdytojus dėl galimo jų nuosavybės teisinių duomenų pasikeitimo, toks reikalavimas numatytas tik Kultūros vertybių registre registruotiems objektams dėl kurių priimtas sprendimas skelbti juos saugomais. Todėl tikslinga būtų įstatyme numatyti tokį reikalavimą viešojo administravimo subjektams, taip išvengiant daugelio teisinių ginčų. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos yra Kultūros vertybių registro tvarkytojas, kuris teikia Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga susijusius juridinius faktus, taip užtikrinant betarpišką kultūros paveldo valdytojui informacijos prieinamumą. Tačiau ir čia dažnai pasitaiko atvejų, kuomet nekilnojamojo turto registro pažymoje nėra įrašyti juridiniai faktai konstatuojantys, kad objektas yra susijęs su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga, todėl nekilnojamojo kultūros paveldo objekto valdytojas, nežinodamas tokio juridinio fakto susiduria su nepageidaujamom pasekmėm[134]. Šiuo metu Vertinimo tarybos sudarytos 23 savivaldybėse (iš 60 savivaldybių), tačiau realiai veikia tik 7: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Alytaus, Palangos miestų ir Klaipėdos rajono savivaldybėse. Likusiose savivaldybėse Vertinimo tarybos iš viso nesudarytos. Iš Kultūros vertybių registre registruotų 17000 kultūros paveldo objektų dokumentaciją pagal naujus reikalavimus parengti ir tikslinti būtina dar apie 16000 objektų[135]. Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos sudarytos penkios Vertinimo tarybos, dvi iš jų veikia Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos, o nuo 2011 m., siekiant paspartinti šį procesą, trys Vertinimo tarybos įsteigtos Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos teritoriniuose padaliniuose. Valstybinė kultūros paveldo komisija akcentavo, kad kai kurios savivaldybės, kuriose neįsteigtos Vertinimo tarybos, teisinasi, kad šis darbas apsunkintas todėl, kad šias funkcijas vykdyti būtinos lėšos savivaldybei neskiriamos, ir tai, kad joms vykdyti trūksta specialistų (etatų)[136].

[133] Pavyzdžiui, Kauno apygardos administracinis teismas nagrinėjo UAB „Liūdesys“ skundą dėl Kauno miesto nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akto panaikinimo, kuris buvo juridinis pagrindas įrašant laidotuvių rūmų pastatą, Jonavos g.220 Kaune, į Kultūros vertybių registrą. Viena iš vertingųjų savybių nustatytų šiam kultūros paveldo objektui buvo, „naudojimo paskirtis – laidojimo namai“, tai reiškia, kad savininkas neturi teisės ir galimybės tame pastate vykdyti kokios nors veiklos, išskyrus laidojimo paslaugas. Žr. Kauno apygardos administracinio teismo 2009 m. spalio 26 d. sprendimas administracinėje byloje *UAB „Liūdesys“ v Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. I-801-428/09).

[134] Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos administracinio teismo 2010 m. rugsėjo 9 d. nutartis administracinėje byloje *N.Z v Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos* (bylos Nr.II-1028-142/2010).

[135] Kultūros ministerijos 2009 m. balandžio 9 d. raštas Nr. S2-897 „Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų įkūrimo ir veiklos“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2009 *(nepublikuotas).*

[136] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. N-4 „Dėl savivaldybių veiklos kultūros paveldo apsaugos srityje“. *Informaciniai pranešimai*. 2007, Nr.100-1394.

Kitas labai svarbus procesas vykdant kultūros paveldo apsaugą yra kultūros paveldo objektų **skelbimas saugomais** – kai dėl kultūros paveldo objektų, kurie yra įrašyti į Kultūros vertybių registrą, turinčios tam kompetenciją institucijos priima sprendimus skelbti juos saugomais ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nustatyta tvarka, tie kultūros paveldo objektai yra skelbiami saugomais ar kultūros paminklais. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatose įtvirtinta visa kultūros paveldo objekto skelbimo saugomu procedūra. Pirmiausiai, turi būti priimtas turinčios tam įgaliojimus institucijos (Kultūros paveldo departamento ar savivaldybės paveldosaugos padalinio) sprendimas inicijuoti kultūros paveldo objektą skelbti saugomu (10 straipsnis, 1 dalis), vėliau rengiamas tam objektui teritorijų planavimo dokumentas (22 straipsnis). Jį parengus visuomenė ir kultūros paveldo objekto valdytojai su sprendimo, kultūros paveldo objektą paskelbti saugomu ir šio objekto teritorijos bei apsaugos zonos ribų nustatymo, projektais supažindinami Saugomų teritorijų ir Teritorijų planavimo įstatymų nustatyta tvarka (10 straipsnis). Tuomet šis teritorijų planavimo dokumentas yra patvirtinamas vadovaujantis minėtais įstatymais bei Aplinkos ir Kultūros ministrų patvirtintomis „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklėmis“ [137]. Ir tik, galiausiai, savivaldybės taryba, savivaldybės paveldosaugos padalinio teikimu, kultūros paveldo objektus skelbia saugomais savivaldybės; kultūros ministras, Kultūros paveldo departamento teikimu, kultūros paveldo objektus skelbia saugomais valstybės. Vyriausybė, kultūros ministro teikimu, pritarus Valstybinei paveldo komisijai, nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus skelbia kultūros paminklais. Kultūros paveldo objekto ar vietovės skelbimo saugomais etapus būtų galima pavaizduoti taip: **sprendimas inicijuoti skelbimą saugomu – kultūros paveldo objekto specialiojo teritorijų planavimo dokumentų parengimas – specialiojo teritorijų planavimo dokumento pateikimas visuomenei supažindinti – specialiojo teritorijų planavimo dokumentų patvirtinimas – skelbimas saugomu.** Tačiau reikia pripažinti, kad ši procedūra yra labai sudėtinga ir brangi, todėl kai kurios teisės normos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme dėl to tampa sunkiai įgyvendinamos. Pavyzdžiui, šio įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje, nurodyta, kad už kultūros paveldo apsaugą atsakinga institucija, priėmusi sprendimą inicijuoti kultūros paveldo objekto skelbimą saugomu arba jau saugomame objekte naujai aptikus vertingąsias savybes, jų nustatymą bei apsaugos reikalavimų pakeitimą, gali iki 6 mėnesių apriboti tvarkybos darbus (bendras terminas negali viršyti 8 mėnesių), tačiau per šį terminą šio įstatymo nustatyta tvarka turi būti atlikti trūkstami tyrimai, parengtas ir suderintas teritorijos ir apsaugos zonos ribų projektas, reikalui esant, statinys užkonservuotas ir atlikti kiti kultūros

[137] Aplinkos ministro ir Kultūros ministro 2005 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. D1-322/ĮV-261 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.81-2973.

paveldo objekto skelbimo saugomu procedūros veiksmai. Tačiau reikia pažymėti, kad per tokį trumpą terminą (maksimaliai 8 mėnesiai) neįmanoma parengti ir suderinti saugomų teritorijų planavimo dokumentų, nes tiek pagal Viešųjų pirkimų įstatymą pasirenkant specialiųjų teritorijų planavimo dokumentų rengėją, tiek pagal Teritorijų planavimo įstatyme nurodytus reikalavimus, per kurį visuomenė susipažįsta su specialaus teritorijų planavimo dokumento sprendiniais, yra nurodytas konkretus terminas, kuris viršija 8 mėnesių terminą. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata (savivaldybių paveldosaugos padaliniai savivaldybės tarybos paskelbtų saugomų objektų atžvilgiu atlieka funkcijas, nurodytas šio įstatymo 5 straipsnio 10 dalies 2, 7–11, 13–19 punktuose), gali būti įgyvendinta tik vietinio lygmens objektus paskelbus savivaldybės saugomais. Kaip jau ir buvo minėta, tai bus galima daryti tik patvirtinus tų objektų specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą paaiškinimą bei toje srityje vykdomą praktiką, specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimas ir tvirtinimas trunka apie dvejetą metų, todėl praktiškai per visą šį laikotarpį nors ir priimamas sprendimas dėl jų iniciavimo skelbti savivaldybės saugomais ir įregistravus tą nuostatą Kultūros vertybių registre, negalima vadovautis 6 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisine nuostata (pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybė nuo 2005 m. iki 2011 m. pab. yra paskelbusi devynis kultūros paveldo objektus Kauno miesto savivaldybės saugomais kultūros paveldo objektais, o dėl vienos vietovės „Žaliakalnio 1-oji“ yra priimtas sprendimas dėl iniciavimo paskelbti savivaldybės saugomu draustiniu [138], nors šioje savivaldybėje vietinio lygmens kultūros paveldo objektų yra apie šimtą). Todėl vienas iš siūlymų būtų, minėta įstatymo nuostata galėtų būti įgyvendinama Kultūros vertybių registre esantiems kultūros paveldo objektams, kuriems nustatytas statusas – vietinis lygmuo, už jų administravimą ir jų atžvilgiu vykdomą kontrolę atsakytų savivaldybių paveldosaugos padaliniai, analogiška situacija dėl objektų kurių statusas- nacionalinės ir regioninės reikšmės, tokių objektų atžvilgiu kontrolę vykdytų Kultūros paveldo departamentas. Kitas atvejis, kai kultūros ministras savo įsakymu[139] patvirtino saugomomis nekilnojamąsias kultūros vertybes (tiek kultūros paveldo objektus, tiek jų kompleksus, tiek vietoves) įregistruotas Kultūros vertybių registre nuo 1995 m. birželio 12 d. iki 2005 m. balandžio 19 d., nesant minėtų kultūros paveldo objektų, jų kompeksų ir vietovių patvirtintų specialiųjų teritorinio planavimo dokumentų, nors tai reikalavo įstatymo nuostatos. Todėl kyla klausimas dėl minėto įsakymo teisėtumo, o tuo pačiu ir tų objektų teisėto paskelbimo saugomais bei taikomų paveldosauginių reikalavimų šiems objektams. Nes dažnai valstybės saugomo kultūros paveldo valdytojai susiduria su problema, kai norėdami tvarkyti ar pritaikyti savo nuosavybėje esantį kultūros paveldo objektą negauna tam reikiamo leidimo, nes Kultūros

[138] Pagal, Kultūros vertybių registro duomenis [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-10-10]. <http://kvr.kpd.lt/heritage/ > .
[139] Kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.58.

paveldo departamento teritorinių padalinių tarnautojai motyvuoja tuo, kad nėra parengti kultūros paveldo objekto specialiojo teritorijų planavimo dokumentai, todėl institucija negali išrašyti tvarkybos laikinųjų apsaugos reglamentų, nors pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos nuostatas, valstybės saugomam kultūros paveldo objektui specialųjų teritorijų planavimo dokumentą ji pati turi ir parengti (22 straipsnis, 2 dalies 1 punktas). Pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybė būdama valstybės saugomo kultūros paveldo objekto, VI-ojo forto valdytoja, bei norėdama ten įkurti Vytauto Didžiojo karo muziejaus karo technikos skyrių kreipėsi į Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinį padalinį, su klausimu, kada bus išrašomos paveldosaugos sąlygos rengiamam VI-ojo forto detaliajam planui rengti ir kada bus parengtas šiam objektui specialusis teritorijų planavimo dokumentas[140]. Iš minėtos institucijos buvo gautas atsakymas, kad „*sklypo ribas kultūros paveldo objektui VI-tam fortui galima formuoti, remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 11 straipsnio reikalavimais, sutapatinant su kultūros paveldo objekto nustatytomis teritorijos ribomis*“[141], tačiau taip ir nepateikiant tikslios informacijos dėl šiam objektui tvarkomųjų paveldosaugos darbų sąlygų išrašymo bei kada bus šiam objektui parengtas specialusis teritorijų planavimo dokumentas, nors jis jau turėjo būti parengtas ir paskelbtas minėtą objektą skelbiant saugomu.

Kituose kultūros paveldo objektų tvarkymą, naudojimą ir apsaugą reguliuojančiuose įstatymuose (Statybos, Saugomų teritorijų, Teritorijų planavimo, Žemės ir kt.) imperatyviai suformuluotos tam tikros nuostatos draudžiančios ar kitaip ribojančios kultūros paveldo objektų tvarkybą, naudojimą ar kitą veiklą, kuri daro jiems kenkmingą poveikį.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtinta, kad **tvarkyba** – tai kultūros paveldo objektui išsaugoti atliekami darbai: tyrimas (taikomasis), remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, pritaikymas, restauravimas, atkūrimas, šių darbų planavimas ir projektavimas[142]. Tyrimo darbai dažniausiai yra pirmasis ir būtinas kultūros

[140] Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus 2007 m. gruodžio 12 d. raštas Nr. 55-2-282 „Dėl VI-to forto Kaune specialiojo plano rengimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2007*(nepublikuotas).*

[141] Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinio padalinio 2007 m. gruodžio 28 d. raštas Nr. 2K-1612 „Dėl VI-to forto Kaune specialiojo plano rengimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė , 2007 *(nepublikuotas).*

[142] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme „*avarijos grėsmės pašalinimo*“ sąvoka įtvirtinta, kaip priežasčių, galinčių sukelti staigią kultūros paveldo objekto griūtį ar kitokį praradimą, panaikinimas, minimaliai keičiant vertingąsias savybes, atliekant tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. Tuo tarpu, „*konservavimas*“ apibrėžiamas kaip kultūros paveldo objekto vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių veiksnių poveikio sustabdymas ir autentiškumo požymių sutvirtinimas atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. „*Pritaikymas*“ – kultūros paveldo objekto ar jo sudedamųjų dalių pertvarkymas naudoti, suderinant valdytojo ir visuomenės poreikius, minimaliai keičiant vertingąsias savybes ir sudarant galimybes atkurti būklę, buvusią iki šių pakeitimų, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. Tuo tarpu, „*restauravimas*“, įvardijamas, kaip visų išlikusių kultūros paveldo objekto autentiškų dalių ar elementų konservavimas, atskirų neišlikusių elementų ar dalių atkūrimas, nekilnojamosios kultūros vertybės požymių išsaugojimas, atskleidimas ir išryškinimas atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. „*Atkūrimo*“ sąvoka įtvirtinta, kaip – neišlikusios nekilnojamosios kultūros vertybės atkūrimas išimtiniais atvejais pagal nustatytas neišlikusias vertingąsias savybes, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. Atkuriant

paveldo objektų tvarkybos darbų etapas (išskyrus remonto ir priešavarinius darbus). Tad tyrimai yra nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, tvarkybos, pažinimo ir sklaidos pagrindas. Ir atliekami jie yra siekiant nustatyti kultūros paveldo objekto kultūrinę vertę, jos autentiškumą fizinę būklę ir objekto nykimo priežastis[143]. Tačiau reikia pripažinti, kad šiuo metu tyrimus atlieka nepriklausomi kultūros paveldo ekspertai užsakovo lėšomis, todėl pasitaiko ir nesąžiningumo atvejų, kuomet tyrimų ekspertizės (tarp jų projekto ekspertizės bei objekto poveikio aplinkai įvertinimas) išvada surašoma, siekiant ne apsaugoti kultūros paveldo objektą, o ginant kultūros paveldo valdytojo interesus[144]. Todėl tikslinga, kad tyrimai būtų atliekami tik valstybės institucijų užsakymu, taip išvengiant piknaudžiavimo atvejų kultūros paveldo objektų atžvilgiu.

Tuo tarpu kalbant apie **kultūros paveldo statinio remontą**, kuris apibrėžtas kaip „statinio remontas, kaip apibrėžta Statybos įstatyme[145], kai darbai nesusiję su statinio vertingųjų savybių keitimu. Kitais atvejais atliekami įstatymo apibrėžti konservavimo, restauravimo, pritaikymo ar atkūrimo darbai“[146].

Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą, darbai, kurie gali būti atliekami kultūros paveldo objekte yra skirstomi į:

1. Tvarkomuosius paveldosaugos darbus, kuomet tvarkybos darbai, atliekami pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą.

2. Tvarkomuosius statybos darbus, kai statybos[147] ar griovimo darbai, kaip apibrėžta Statybos įstatyme, atliekami kultūros paveldo statinyje ar jo teritorijoje[148].

---

išsaugomos atkuriamos vertybės išlikusios dalys ir elementai, jie grąžinami į pirminę vietą, tiksliai pakartojamos ar naujai sukuriamos neišlikusios dalys ir elementai. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[143] Atmintinė vykdančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo objekte ar atliekančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo teritorijoje. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo akademija, Vilniaus dailiųjų amatų asociacija, 2005.

[144] Pavyzdžiui, Komisija, sudaryta Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2011 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. Į-52 „Dėl laikinosios komisijos sudarymo“, nagrinėjo pastato Laisvės al.90 Kaune, pritaikymo modernioms reikmėms anstato užstatymo klausimą. Pagal tyrinėtojų – ekspertų išvadas, pastatas galėjo būti aukštinamas iki 19 m, remiantis jomis Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinis padalinys surašė laikinąjį apsaugos reglamentą bei suderino tvarkybos projektą pagal kurį buvo padaryti negrįžtami minėto kultūros paveldo objekto pakeitimai. Laikinoji komisija, atlikusi tyrimą, savo išvadose siūlė Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos atestavimo komisijai įvertinti projektų vadovų, ekspertizes atlikusių tyrėjų-ekspertų atitikimą turimai kvalifikacijai. Žr. Komisijos, sudarytos Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2011 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. Į-52 „Dėl laikinosios komisijos sudarymo“, 2011 m. balandžio 19 d. išvados Nr. 2 „Dėl pastato Laisvės al.90, Kaune“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2011 *(nepublikuota)*.

[145] Statybos įstatyme statinio remontas skirstomas į *kapitalinį* ar *paprastąjį remontą*. *Statinio paprastasis remontas* (atitinka Civilinio kodekso sąvoką „einamasis remontas“), kurios tikslas – atnaujinti statinį, jo nerekonstruojant ar kapitališkai neremontuojant. Tuo tarpu, *statinio kapitalinio remonto* tikslas yra pertvarkyti statinį (pakeisti statinio laikančiąsias konstrukcijas, nekeičiant statinio išorės matmenų – ilgio, pločio, aukščio ir pan.). Žr. Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788 ; 2001, Nr. 101-3597.

[146] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[147] Statybos įstatymo 2 straipsnio 13 dalyje apibrėžiamas terminas „statyba“ – tai veikla, kurios tikslas – pastatyti (sumontuoti, nutiesti) naują, rekonstruoti, remontuoti ar griauti esamą statinį. Ši sąvoka taip pat apima kultūros paveldo statinių tvarkomuosius statybos darbus ar statinių statybą kultūros paveldo objektų teritorijose. Kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai, tai statybos darbai, atliekami kultūros paveldo statinyje ar jo

Pagrindinis skirtumas tarp šių darbų yra jų santykis su vertingosiomis savybėmis: darbai skirti objekto vertingųjų savybių išsaugojimui yra tvarkomieji paveldosaugos darbai (atliekami pagal paveldo tvarkybos reglamentus (PTR)[149] ir paprastojo remonto atveju); o darbai nesusiję su vertingųjų savybių išsaugojimu – tvarkomieji statybos darbai (atliekami pagal statybos techninius reglamentus (STR) [150] , kultūros paveldo statinio teritorijoje ar apsaugos zonoje statomi, rekonstruojami, kapitališkai remontuojami ar griaunami statiniai ar atliekant šios teritorijos aplinkos tvarkymo statybos darbai)[151]. Tad bet kokie tvarkybos darbai gali būti atliekami prieš tai gavus laikinuosius apsaugos reglamentus (tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygas), kurie Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme yra apibrėžti, kaip dokumentai, kuriais nustatomos pagal Statybos įstatymą saugomų kultūros paveldo statinių privalomos projektavimo sąlygos ir pagal Teritorijų planavimo įstatymą privalomos teritorijų planavimo sąlygos[152]. Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai laikinuosius apsaugos reglamentus išduoda, valstybės saugomų ar kultūros paveldo objektų, dėl kurių priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomais valstybė atžvilgiu, o savivaldybės paveldosaugos padaliniai, savivaldybės saugomų ar kultūros paveldo objektų, dėl kurių priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomais savivaldybės, tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektams rengti. Vykdyti nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengti tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus, paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, vadovauti tokiems darbams turi teisę kultūros ministro įsakymu patvirtinta tvarka atestuoti specialistai[153]. Tvarkybos darbų projektinės dokumentacijos mechanizmas grafiškai pavaizduotas 4 schemoje (žr. 6 priedą). Tuo tarpu, tvarkomųjų statybos darbų atveju leidimą išduoda savivaldybė, o tvarkomųjų paveldosaugos darbų atveju – Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai, taip sukuriant dvigubą leidimų sistemą. Be to pažymima, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo

---

teritorijoje. Tame pat įstatyme apibrėžta ir „kultūros paveldo statinio“ apibrėžimas – vertingųjų savybių turintis pastatas, jo dalis, inžinerinis statinys ar jo išlikusi dalis, monumentalūs nekilnojamieji dailės kūriniai. Toks pat apibrėžimas ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme. Žr. Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597; Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[148] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571

[149] Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV159 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR3.02.01:2005 „Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygų (laikinųjų apsaugos reglamentų) išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.57-1968.

[150] Aplinkos ministro ir Kultūros ministro 2005-04-29 įsakymas Nr. D1-233/ĮV-196 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.01:2005 kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų reglamentų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.60-2140.

[151] Atmintinė vykdančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo objekte ar atliekančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo teritorijoje. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo akademija, Vilniaus dailiųjų amatų asociacija, 2005.

[152] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[153] Kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. ĮV-146 „Dėl specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę,atestavimo taisyklių ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“. *Valstybės žinios.* 2005, Nr. 60-2157.

apsaugos įstatymo 9 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pradinės apsaugos, kuomet Kultūros vertybių registre registruoto kultūros paveldo objekto, dėl kurio nėra priimtas sprendimas skelbti jį saugomu ar neskelbti, valdytojas, planuojantis atlikti kultūros paveldo objekto vertingąsias savybes galinčius pažeisti tvarkybos darbus, turi pateikti savivaldybės paveldosaugos padaliniui projektinius siūlymus arba raštu išdėstytus numatomus darbus. Savivaldybės paveldosaugos padalinys apie tai turi nedelsdamas pranešti Kultūros paveldo departamentui. Tik atlikus šią procedūrą, taikomi aukščiau išvardintas kultūros paveldo objektų ar statinių tvarkybos projektinės dokumentacijos mechanizmas. Pagal Statybos įstatymo projektiniai pasiūlymai, tai eskizinis projektas, kurio tikslas – išreikšti projektuojamo statinio architektūros ir kitų pagrindinių sprendinių idėją ir kuris pateikiamas kaip medžiaga projektuotojo parinkimo konkursui bei gali būti naudojamas projektavimo sąlygoms parengti. Reikia pažymėti, kad jei už saugomų kultūros paveldo objektų ar kultūros paveldo objektų, dėl kurių priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomais tvarkomųjų paveldosaugos darbų administravimą yra konkrečiai įvardintos viešojo administravimo institucijos, tai tuo tarpu dėl tvarkomųjų statybos darbų, nėra aiškia įvardinta kuri institucija atlieka administravimą. Nes Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 8 dalyje teigiama, kad Kultūros paveldo statinio tvarkomiesiems statybos darbams ir leidimai juos atlikti išduodami Statybos įstatymo nustatyta tvarka. Statybos įstatymo 15 straipsnio 5 dalyje, 16 straipsnio 4 dalyje, 17 straipsnio 4 dalyje, statybos ar rekonstravimo ar pastato atnaujinimo projektų sprendinių atitiktį nustatytiems reikalavimams, Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka pagal kompetenciją tikrina bei jam pritaria Kultūros paveldo departamentas, jeigu pastatas yra kultūros paveldo statinys ar kultūros paveldo objekto teritorijoje, kultūros paveldo vietovėje ar kultūros paveldo objekto apsaugos zonose. Tuo tarpu Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos 23 straipsnio 8 dalyje teigiama, kad leidimas, atlikti kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus, išduodamas, jei Nuolatinės statybos komisijos protokolą pasirašo Kultūros paveldo departamento atstovas ir savivaldybės paveldosaugos padalinio atstovas, o to paties straipsnio 11 dalyje įtvirtinta nuostata, nurodo visus saugomus kultūros paveldo objekto (tai ir valstybės ir savivaldybės), tvarkybos darbų projektus (tame tarpe ir tvarkomųjų statybos darbų) turi peržiūrėti savivaldybės paveldosaugos padalinys. Nors Statybos įstatymo 20 straipsnyje teigiama, kad statybą leidžiantys dokumentai leidžiami kai tam pritaria projektą derinusios institucijos. Tad iš įstatymų analizės matosi, kad nors Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme savivaldybės paveldosaugos padaliniams yra deleguota funkcija visų saugomų kultūros paveldo objektų ar objektų, kuriems pradėta skelbimo saugomu procedūra atžvilgiu, projektų pritarimo procedūra, tačiau Statybos įstatyme, tvarkomiesiems statybos darbams ši teisė suteikta tik Kultūros paveldo departamentui. Šiuo teisės aktų teisės normų kolizijos atveju, neaišku

institucijoms kuria teisės norma vadovautis. Tad galima tvirtinti, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtintos teisės normos nėra suderintos su kitais susijusiais teisės aktais, tame tarpe ir Statybos įstatymu, todėl būtinas šių įstatymų suderinamumas. Pasitaiko atvejų, kai viešojo administravimo institucijos atsakingos už kultūros paveldo apsaugos administravimą, veikia ne savo kompetencijos ribose, pavyzdžiui Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinis padalinys yra išdavęs leidimą tvarkomiesiems paveldosaugos darbams savivaldybės saugomam kultūros paveldo objektui – Namui-austerijai, esančiam Šv. Gertrūdos g.33/M.Daukšos g.38 Kaune, nors tokį leidimą, pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą ir paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.04.01:2005, 4.2 punktą[154], turėjo išduoti savivaldybės paveldosaugos padalinys (Kauno m. savivaldybės Kultūros paveldo skyrius). Pastarasis pareikalavo tokį leidimą panaikinti kaip neteisėtą, priešingą teisės aktams, viršijant savo kompetenciją[155], tačiau Kultūros paveldo departamentas raštu informavo, kad Kauno teritorinio padalinio išduotas leidimas minėtam saugomam objektui nebus panaikintas, motyvuodamas, kad „*Departamento Kauno teritorinis padalinys buvo išdavęs projektavimo sąlygas (laikinąjį apsaugos reglamentą) <...> taip pat turi užtikrinti, jog atliekami namo-austerijos fasadų restauravimo darbai neprieštarautų valstybės saugomos kultūros paveldo vietovės – Kauno senamiesčio, apsaugos principams, todėl ir buvo išduotas leidimas <...>*“[156]. Tačiau ta pati institucija vėlesniame savo rašte, atkreipia dėmesį, kad „<...>*savivaldybių paveldosaugos padaliniai išduoda leidimus savivaldybės saugomų kultūros paveldo objektų ar kultūros paveldo objektų, dėl kurių priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomais savivaldybės, tvarkomiesiems paveldosaugos darbams pagal PTR 3.04.01:2005*<...>“[157]. Kitas atvejis, kai viešojo administravimo institucijos atsakingos už kultūros paveldo apsaugą, neteikia viena kitai informacijos, nors tai lemia jų funkcijų vykdymo kokybę, be to Viešojo administravimo įstatymo nuostatose[158] yra įtvirtinta imperatyvi nuostata, dėl tarnybinės pagalbos teikimo, reikalingo administracinės procedūros sprendimui priimti. Pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyrius (savivaldybės paveldosaugos padalinys) kreipėsi raštu į Kultūros paveldo departamentą, dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 23 straispnio 10 dalies įgyvendinimo, kuriame nurodoma, kad *„<...> Kultūros paveldo skyrius*

[154] Kultūros ministro 2005 m. balandžio 19 d. įsakymas Nr. ĮV-155 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR3.04.01:2005 „Leidimų atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus išdavimo taisyklės“patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.57-1956.

[155] Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus 2010 m. rugsėjo 22 d. raštas Nr. 55-2-318 „Dėl namo-austerijos būklės patikrinimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas).*

[156] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. spalio 18 d. raštas Nr. (13.6)2-3283 „Dėl leidimo atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus name Austerijoje Kaune“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas).*

[157] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. (13.6)2-4032 „Dėl paveldosaugos funkcijų“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas).*

[158] Viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.

negali pilnai vykdyti <..> įstatymo 23 straipsnio 10 dalyje įtvirtintų nuostatų, „kultūros paveldo objekte atliekamų tvarkymo darbų projekto vykdymo eigą ir kokybę kontroliuoja valdytojas, Departamentas ir savivaldybės paveldosaugos padalinys. Šio padalinio valstybės tarnautojai ir įgalioti specialistai, nustatę, kad darbų metu pažeisti paveldosaugos reikalavimai <...> apie tai privalo pranešti Departamentui ir sustabdyti žalojančius ar keliančius grėsmę darbus", reikalavimų", kadangi Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinis padalinys nepateikia prašomos informacijos apie išduotus leidimus atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus. Nežinant kuriuose objektuose vykdomi darbai negalima vykdyti šių darbų kontrolės"[159]. Kultūros paveldo departamento rašte buvo atsakyta, kad *„<...> teisės aktais Departamento teritoriniams padaliniams nėra nustatyta pareiga savivaldybėms teikti informaciją apie visus išduotus leidimus atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus <...>* [160]". Šie atvejai rodo, kaip dažnai viešojo administravimo institucijos atsakingos už kultūros paveldo apsaugą, nepaiso teisės normose įtvirtintų imperatyvių reikalavimų, pasinaudoja teisės aktų nesuderinamumu, piknaudžiauja jai suteikta teise, viršija savo kompetenciją, taip sudarant sąlygas įsigalėti teisiniam nihilizmui, korupcijai ir kitiems pažeidimams.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, **naudojimo** sąvoka reiškia, kad tai kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių pritaikymas šiandienos poreikiams, suderinant valdytojo ir visuomenės poreikius[161]. Naudojimas (kaip ir tvarkyba) minėtame įstatyme yra apibrėžiamas kaip nekilnojamojo kultūros paveldo saugojimo dalis. Pasak J. Jurevičienės, objektai turi būti naudojami atsižvelgiant į jų vertingąsias savybes ir teritorinį kontekstą. Planuojant paveldo objektų naudojimą tiek Lietuvoje, tiek kitose ES šalyse prioritetas teikiamas visuomeninei paskirčiai, objektų integracijai į bendruomenės gyvenimą, pritaikymui lankyti. Ilgametė kultūros paveldo apsaugos praktika parodė, kad sparčiausiai nyksta ne pagal netinkamą paskirtį naudojami kultūros paveldo objektai, bet apleisti ir neturintys jokio naudotojo[162]. Tai pažymi ir užsienio autorius Z. Weng, teigiantis, kad paveldo naudojimas gali skatinti ne tik darnų vystymąsi, jis taip pat turi didelę praktinę reikšmę skatinant regioninę ekonominę plėtrą[163]. Tuo tarpu, Klaipėdoje vykusios mokslinės konferencijos, „Grėsmės paveldui Lietuvoje", metu parengtoje rezoliucijoje (Prezidentui, Seimui, Vyriausybei), pažymima, kad „*žalojami pasaulio paveldo objektai – Kuršių Nerija, Vilniaus senamiestis bei Kernavė. Nors Pasaulio paveldo*

[159] Kauno miesto savivaldybės administracijos Kultūros paveldo skyriaus 2010 m. rugsėjo 3 d. raštas Nr. 55-2-293 „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 10 dalies". Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
[160] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. (13.6)2-4032 „Dėl paveldosaugos funkcijų". Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
[161] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-3; 2004, Nr. 153-5571.
[162] Jurevičienė J., *supra* note 103, p. 72.
[163] Weng Z. *On the Development and Protection of Historical and Cultural Heritage* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012-01-10]. <http://www.bmtfi.com/upload/product/201004/2010lyhy04a2.pdf>.

komitetas jau įspėjo dėl aukštybinių pastatų, kurie sudarkė istorinį Vilniaus miestovaizdį, ši tendencija įtvirtinta Vilniaus miesto bendrajame plane“[164]. Visa tai rodo prieštaringą požiūrį į kultūros paveldo apsaugą. Tad nekilnojami kultūros paveldo objektai saugomi tvarkomi ir naudojami pagal specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus, tikslines programas, apsaugos reglamentus, tvarkomuosius paveldosaugos bei statybos darbų projektus. Tačiau vis tiek dažnai pasitaiko atvejų, kuomet kultūros paveldas niokojamas. Ilgalaikėje kultūros vertybių apsaugos programoje teigiama, kad tautos kultūros paveldą įmanoma išsaugoti tik tada, jei juo rūpinsis ne tik atitinkamos institucijos, bet ir visa visuomenė[165], bet, kad tai padaryti, informacija turi būti prieinama. Tad kultūros paveldo **pažinimas ir sklaida** – tai visuomenės supažindinimas su kultūros paveldu, tam tikras jos auklėjimas, padedantis suprasti, kas yra paveldas, kaip jį reikia tausoti ir saugoti. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo teisės normose yra įtvirtinta nuostata, kad nekilnojamasis kultūros paveldo pažinimas skleidžiamas ir paveldas viešai naudojamas sudarant galimybę visuomenei jį tiesiogiai pažinti ir suvokti saugomą ir atskleistą istorinėje aplinkoje; plėtojant kultūrinį ir pažintinį turizmą; skleidžiant informaciją apie paveldą; paveldo pažinimą įtraukiant į švietimo ir mokslo programas[166]. Be to yra įteisinti konkretūs teisės subjektai (Kultūros paveldo departamentas, savivaldybių paveldosaugos padaliniai, valstybinių parkų, kultūrinių rezervatų direkcijos kartu su muziejais, bibliotekomis, archyvais, aukštosiomis ir bendrojo lavinimo mokyklomis), kuriems nurodyta prievolė vykdyti sklaidą bei priemonės tam tikslui pasiekti, t.y kaupti, tvarkyti, sisteminti, saugoti ir skleisti žinias apie nekilnojamąjį kultūros paveldą ir jo apsaugą; organizuoti su kultūros paveldu supažindinančius ir jį garsinančius renginius (pavyzdžiui, kiekvienais metais, kiekvienoje savivaldybės teritorijoje, skirtinga tema orgnizuojamas renginys „Europos paveldo dienos“, kurių metu miestiečiai ir miesto svečiai supažindinami su kultūros paveldu esančiu tame mieste) ir pan. Minėtame įstatyme yra įtvirtinta imperayti nuostata, kad Švietimo ir mokslo ministerija kartu su Kultūros ministerija organizuoja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų rengimą, profesinį mokymą ir tobulinimąsi t.y. organizuoja valstybinę nekilnojamojo kultūros paveldo fundamentinio mokslinio tyrimo programą ir koordinuoja jos vykdymą; užtikrina, kad kultūros paveldo teorinis ir praktinis pažinimas būtų integruoti į ikimokyklinio ugdymo, bendrojo vaikų ir jaunimo lavinimo, suaugusiųjų švietimo programas; rūpinasi pedagogų kvalifikacijos kėlimu kultūros paveldo pažinimo ir jo saugojimo srityje; skatina ir remia ugdymo įstaigas,

[164] *Mokslinės konferencijos „Grėsmės paveldui Lietuvoje“, vykusios 2007 m. gegužės 12 d. Klaipėdoje parengta rezoliucija* „Dėl Europos vertybinių nuostatų integravimo į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą ir atsakomybės už nacionalinio saugumo pagrindų užtikrinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-02-28]. <http://www2lrs.lt/kt-_inst/pamink/dokumentai/rastai/Rezoliucija.htm>.

[165] Kultūros ministro 2010 birželio 28 d. įsakymas Nr.365 „Dėl kultūros ministro 2002 m. rugpjūčio 2 d. įsakymo Nr.271 „Dėl ilgalaikės kultūros vertybių išsaugojimo programos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.78-4054.

[166] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

organizuojančias ir vykdančias kultūros paveldo pažinimo renginius ir apsaugos programose numatytus šio paveldo tvarkybos darbus; sudaro galimybes įgyti ir nuolat tobulinti profesines paveldosaugos žinias ir įgūdžius[167]. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad ir šioje srityje minėto įstatymo teisės normos nėra suderintos su Švietimo įstatymu, tad yra tik deklaratyvinio pobūdžio, nes iki šiol nėra rengiama jokių ikimokyklinio ugdymo, bendrojo vaikų lavinimo švietimo programų susijusių su kultūros paveldo pažinimu, o tuo pačiu ir identiteto stiprinimu, todėl ir šioje srityje turi būti teisės aktų suderinamumas. B.T. Hoffman, taip pat teigia, kad dideles paveldo apsaugos problemas kelia švietimo apie paveldą nebuvimas bei mokomosios medžiagos trūkumas[168].

Kultūros paveldo **atgaivinimas** – tai nekilnojamojo kultūros paveldo integracija į visuomenės gyvenimą, pritaikant jį taip naudoti, kad geriausiai atsiskleistų paveldo vertingosios savybės ir būtų sudarytos galimybės jį pažinti, taip pat puoselėjant kultūrinį kraštovaizdį[169]. Paveldas atgaivinamas, kad visuomenė suvoktų, koks svarbus yra jos turimas paveldas tautinio tapatumo, socialinės ir ekonominės gerovės, visuomenės pilietiškumo, nacionalinio saugumo ir kitais požiūriais[170]. Istoriniai pastatai ir miestai gali būti papildomi investiciniai šaltiniai keliant kultūros ir ekonomikos lygį[171]. Tačiau reikia pripažinti, kad šis procesas vyksta labai lėtai, dažnai sulaukiant tam tikrų grupių pasipriešinimo (pavyzdžiui, Kauno pilies atgaivinimo ir pritaikymo[172] visuomenės poreikiams atvejis).

Apibendrinant šį poskyrį galima teigti, kad kultūros paveldo apsaugą sudaro jos struktūrinės dalys, tai *apskaita*, kuri rodo kultūros paveldo objektų juridinį statusą; *kultūros paveldo objektų skelbimas saugomais*, taip suteikiant jiems aukštesnį „statusą“, o tuo pačiu ir griežtesnį teisinį reglamentavimą; *tvarkyba*, kai nekilnojamojo kultūros paveldo objektui išsaugoti atliekami taikomieji tyrimo, remonto, avarinės grėsmės pašalinimo, konservavimo, pritaikymo, restauravimo, atkūrimo taip pat planavimo ir projektavimo darbai; *naudojimas*, kai kultūros paveldo objektų vertingosios savybės pritaikomos šiandienos poreikiams; *pažinimas ir jo sklaida*, atlieka visuomenės supažindinimo su paveldu, funkciją; *atgaivinimas* atlieka kultūros

---

[167] *Ibid.*
[168] Hoffman B.T. *Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice*. Cambridge University Press, 2006, p.69.
[169] Atkreiptinas dėmesys, kad į terminą „kraštovaizdis“ įeina 1.1 poskyryje aptarta sąvoka „vietovė“. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme yra įtvirtinta nuostata, kad nekilnojamasis kultūros paveldas yra sudėtinė kultūrinio kraštovaizdžio dalis, kurios vertingųjų savybių pobūdis taip pat gali būti pripažintas reikšmingu. O „kultūrinis kraštovaizdis“ šiuo atveju - žmogaus veiklos sukurtas ir jo sambūvį su aplinka atspindintis kraštovaizdis. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas . *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
[170] *Ibid.*
[171] *Cultural Heritage Co-operation in the Baltic Sea States*/ Report 3 – Stockholm:National Heritage Board, 2003, p.12.
[172] Sąvokos „*Pritaikymas*“, turinys apibrėžtas, kaip „ kultūros paveldo objekto ar jo sudedamųjų dalių pertvarkymas naudoti, suderinant valdytojo ir visuomenės poreikius, minimaliai keičiant vertingąsias savybes ir sudarant galimybes atkurti būklę, buvusią iki šių pakeitimų, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus“. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

paveldo integracijos į visuomenės gyvenimą, vaidmenį. Nors kultūros paveldo apsaugos teisinė sistema yra sukurta, tačiau įgyvendinant jos nuostatas yra susiduriama su daugybe teisinių spragų, kas leidžia viešojo administravimo institucijoms, atsakingoms už kultūros paveldą piknaudžiauti suteikta teise, nevykdyti nustatytų pareigų, viršyti savo kompetenciją, o kultūros paveldo valdytojams „apeiti“ teisės normose įtvirtintus imperatyvius reikalavimus, taip sudarant sąlygas įsigalėti teisiniam nihilizmui, korupcijai ir kitiems pažeidimams.

2.3. Finansinių kultūros paveldo apsaugos priemonių teisinis reguliavimas

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 27 straipsnis nustato kultūros paveldo apsaugos finansavimo principus, tokius kaip:

1. Valstybinės nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programos finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų.

2. Nekilnojamosios kultūros vertybės atskleidžiamos ir objektai skelbiami saugomais valstybės ir savivaldybių biudžetų paveldosaugai skirtomis lėšomis. Tokios vertybės atskleidimą turi teisę savo lėšomis atlikti religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, taip pat paveldosaugos visuomeninės organizacijos.

3. Saugomo objekto priežiūros darbai atliekami valdytojų lėšomis, tvarkybos darbai – valdytojų lėšomis, jei yra galimybių – iš dalies valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, skirtomis paveldotvarkai, tarptautinių fondų ir programų ar kitų finansavimo šaltinių lėšomis. Valdytojams taikomos įstatymų nustatytos mokesčių lengvatos.

4. Kultūros ministras tvirtina iš valstybės biudžeto lėšų, o savivaldybių tarybos tvirtina iš savivaldybių biudžetų lėšų finansuojamas nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir atgaivinimo programas, taip pat tokių projektų rėmimo biudžetų lėšomis tvarką.

5. Departamentas ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai iš paveldotvarkai skirtų lėšų apmoka tyrimus, kuriuos reikia atlikti prieš projektavimą. Iš šių lėšų taip pat gali būti finansuojami kultūros paveldo objekto, dėl kurio yra priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomu, avarijos grėsmės pašalinimo, apsaugos techninių priemonių įrengimo ir kiti neatidėliotini saugojimo darbai. Tokių darbų sąrašą tvirtina kultūros ministras[173].

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tvarkybos darbų finansavimo teise gali pasinaudoti tik paskelbtų saugomais (valstybės ar savivaldybės) ar kai dėl jų priimtas sprendimas skelbti juos saugomais, kultūros paveldo objektų valdytojai, tuo tarpu Kultūros vertybių registre registruotiems kultūros paveldo objektams, kuriems taikoma pradinė apsauga tvarkybos darbų finansavimas nėra numatytas, nors įstatymiškai tokių valdytojų naudojimo ir valdymo teisės yra apribojamos imperatyviais draudimais tuos objektus tvarkant. Konstitucinis teismas savo

[173] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad ribojant nuosavybės teises visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: ji gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenei būtinus konstituciškai svarbius tikslus; turi būti paisoma proporcingumo principo [174]. Paveldosaugininkas J. Bučas, atkreipia dėmesį, kad teisinė paveldosaugos sistema ir vadyba, paremta apribojimais, draudimais ir baudomis be kompensacinių paskatų taikymo už patirtus suvaržymus bei ekonominius nuostolius, susilaukia vis didėjančio paveldo objektų valdytojų nepasitenkinimo [175]. Kiekvienais metais valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatomos valstybės biudžeto lėšos, kurios tiesiogiai turi būti panaudotos kultūros paveldo tvarkymui. Šios lėšos skiriamos per Kultūros paveldo departamento programas. Tačiau nėra bendros tvarkos, pagal kurią savivaldybių biudžetuose būtų atskirai skiriamos lėšos kultūros vertybių tvarkymui finansuoti. Dalis savivaldybių kultūros vertybių tvarkymui pritraukia kitus finansavimo šaltinius (Privatizavimo fondo, viešiesiems darbams skiriamas lėšas, privačias rėmėjų, skolintas lėšas)[176]. Toliau kalbant apie kultūros paveldo objektų finansavimą, Kultūros ministro įsakymu yra patvirtintos privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklės, kurios nustato tvarkomųjų paveldosaugos darbų ir jų projektavimo bei taikomųjų tyrimų išlaidų kompensavimo tvarką ir dydį. Gali būti kompensuojamos taikomųjų tyrimų, tvarkomųjų paveldosaugos darbų bei jų projektavimo išlaidos. Kalbant apie tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidas, kompensuojamos privačios nuosavybės- prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų objektų atžvilgiu, avarijos grėsmės pašalinimo, konservavimo ir restauravimo darbų išlaidos. Kompensacijos [177] išmokamos prašymus pateikusiems privačios nuosavybės - prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams, kuriems yra įteikti jų valdomų kultūros paveldo objektų apsaugos reglamentai ir kurie yra sudarę su Kultūros paveldo departamentu apsaugos sutartis, nustatančias šių kultūros paveldo objektų lankymo ir paveldosaugos sąlygas. Kompensacijų dydis negali būti

[174] Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr.30-74.
[175] Bučas J. Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje. *Urbanistika ir architektūra*. Vilnius, 2006, T. 30, Nr. 3, p. 143-158.
[176] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. N-4 „Dėl savivaldybių veiklos kultūros paveldo apsaugos srityje“. *Informaciniai pranešimai*. 2007, Nr.100-1394.
[177] „*Kompensacija*“ - piniginė išmoka, išmokama privačios nuosavybės - prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams už tvarkomųjų paveldosaugos darbų, atliktų pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą, bei nustatytus paveldosaugos reikalavimus, šių darbų projektavimo ir šių objektų tyrimų (taikomųjų) išlaidas. Žr. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.53-1815.

didesnis nei 50 procentų nuo valdytojų atliktų kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos ir projektavimo darbų, kurių kompensavimui teikiamas prašymas. Taikomųjų tyrimų išlaidos kompensuojamos visos[178].Tačiau, kalbant apie kompensavimą savivaldybės saugomų kultūros paveldo objektų atžvilgiu, vadovaujantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatomis, kiekviena savivaldybė atskirai turi patvirtinti panašią tvarką dėl šių objektų kompensavimo.

Apibendrinant galima teigti, kad yra sukurtas paskelbtų saugomais kultūros paveldo objektų finansavimo mechanizmas, suteikiant tokių objektų valdytojams teisę pasinaudoti valstybės ar savivaldybės parama tvarkant juos. Tuo tarpu, Kultūros vertybių registre įrašytų kultūros paveldo objektų tvarkybos darbams, kuriems taikoma pradinė teisinė apsauga, įstatymiškai joks finansavimas nenumatytas, tai palikta valdytojo „asmeniniam reikalui“, taip apribojant bei suvaržant jo prigimtinę žmogaus teisę laisvai naudotis savo nuosavybe ją tvarkant, nenumatant už tai galimybės pasinaudoti įstatyme įtvirtintu kompensaciniu mechanizmu.

2.4 Kultūros paveldo apsaugos kontrolė, taikoma teisinė atsakomybė už kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimus, bei ginčų sprendimas

Kultūros paveldo apsaugos kontrolė – tai specialių valstybės įgaliotų institucijų ir pareigūnų veikla, kuria siekiama užtikrinti teisėtumą ir tvarką kultūros paveldo apsaugos ir jo panaudojimo srityje. Ji pasireiškia kultūros paveldo atžvilgiu daromų pažeidimų nutraukimu bei šių asmenų, kaltų padarius šiuos pažeidimus, nustatymu ir jų patraukimu teisinėn atsakomybėn.

Kultūros paveldo apsaugos valstybinės **kontrolės pagrindai** yra įtvirtinti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme. Kultūros paveldo apsaugos valstybinę kontrolę atlieka ir už jų vykdymą atsako Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos. Betarpiškai kontrolę atlieka valstybiniu lygmeniu – Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių vyriausieji ir vyresnieji inspektoriai, vietos lygmeniu – savivaldybių paveldosaugos padalinių vyriausieji specialistai, atsakingi už kultūros paveldo objektų apsaugos kontrolę. Vykdant paveldosaugos kontrolę tikrinama ar kultūros paveldo objekto valdytojai įgyvendina, įstatymuose ir teisės aktuose, taip pat kultūros paveldo tvarkybos projektuose, specialiuosiuose teritorijų planavimo dokumentuose, nustatytus paveldosaugos reikalavimus, taip saugant kultūros paveldą nuo pažeidimų ar kitaip objektų būklę įtakojančių poveikių. Minėtų institucijų kompetencija pateikta 2.1. poskyryje ir 4 priede. Pažymėtina, kad objektų apžiūrą, fiksavimą bei tyrimą atlieka ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariai ir pareigūnai, nors, valstybinė kultūros paveldo komisija būdama aukščiausios valdžios institucijų ekspertė-patarėja, padedanti formuoti valstybės kultūros paveldo politiką, neturėtų šios funkcijos vykdyti, tą turėtų

[178] *Ibid.*

atlikti tiką tą politiką įgyvendinančios institucijos. Į tai, atkreipė dėmesį ir A. Dziegoraitienė savo straipsnyje „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje“[179]. Tad, nustačius kultūros paveldo apsaugos srityje pažeidimus surašomas administracinių teisės pažeidimų protokolas[180]. Tačiau reikia pažymėti, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme ir čia yra tam tikrų normų netikslumų, pavyzdžiui, minėto įstatymo 6 straipsnio 3 dalies 6 punkte, yra numatyta, kad savivaldybės paveldosaugos padaliniai, saugomų kultūros paveldo objektų atžvilgiu, įstatymų nutatytais atvejais surašo administracinės teisės pažeidimų protokolus, o Kultūros paveldo apsaugos departamentui ši funkcija nėra suteikta, yra numatyta tik 5 straipsnio 10 dalies 24 punkte teisinė nuostata „nagrinėja jo įgaliojimų sričiai priskirtas administracinių teisės pažeidimų bylas“[181]. Tuo tarpu ATPK teisės normose nurodoma, kad administracinės teisės pažeidimų protokolus gali surašyti tik Kultūros paveldo departamento pareigūnai[182]. Todėl galima teigti, kad esant tokiai bendrojo ir specialaus įstatymų teisės normų kolizijai, savivaldybės paveldosaugos padaliniai negali tinkamai įgyvendinti ir neįgyvendina Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme 6 straipsnio 3 dalies 6 punkte nustatytos funkcijos – įstatymų nustatytais atvejais surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus, o Kultūros paveldo departamentui minėtame įstatyme ši funkcija nėra deleguota. Tai patvirtino ir Kauno miesto savivaldybės administracijos Vidaus audito skyrius savo ataskaitoje, konstatavęs, kad savivaldybės paveldosaugos padalinys netinkamai atlieka valstybės priskirtą funkciją, tikrinant kultūros paveldo objektų būklę, tačiau tam įtakos turi teisės aktų nesuderinamumas[183]. Reikia sutikti su A. Urmonu teigiančiu, kad dažnai teisės aktai priimami nepakankamai atsižvelgiant į tai, kaip jie derės su jau galiojančiais teisės aktais, kaip bus taikomi, iškilus normų kolizijai[184]. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 6 straispnio 3 dalies 3 punkte, savivaldybės paveldosaugos padaliniams taip pat yra deleguota funkcija, vykdyti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos objektų stebėseną[185], vadovaujantis Kultūros ministro įsakymu patvirtintomis „Nekilnojamojo kultūros

[179] Dziegoraitienė A. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje . *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 78(70), p.19.
[180] Administracinio teisės pažeidimo protokolas turi ypatingą svarbą. Juo pradedamas procesas dėl galimai padarytų pažeidimų ir pirmiausia jame suformuluojamas kaltinimas, kuriame turi būti aiškiai nurodyta kokiais konkrečiais veiksmais ar neveikimu buvo padarytas administracinis teisės pažeidimas, kokie norminių aktų reikalavimai pažeisti. Šiuo dokumentu apibrėžiamos kaltinimo ribos, kurios negali būti tolimesniame procese išplėstos. Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 15 d. nutartis administracinėje byloje *Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Panevėžio teritorinis padalinys v. V.K.* (bylos Nr.N^{62}-7229/2010).
[181] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-3; 2004, Nr. 153-5571.
[182] Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
[183] Kauno miesto savivaldybės administracijos Kultūros paveldo skyriaus 2009 m. gegužės 25 d. vidaus audito ataskaita Nr. 21-6-14. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2009 *(nepublikuota)*.
[184]Urmonas A. *Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška*. Vilnius, 2007, p.12.
[185] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

paveldo objektų stebėsenos“ taisyklėmis[186], įforminant ją būklės patikrinimo aktuose. Tad stebėsenos metu, nustatyti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pažeidimai yra užfiksuojami patikrinimo akte ir apie tai pranešame Kultūros paveldo departamentui dėl tolimesnių teisinės atsakomybės veiksmų. Tačiau Valstybinė kontrolė, valstybinio audito, 2010 m. vasario 19 d. ataskaitoje Nr.VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, išskyrė, kad savivaldybių paveldosaugos padaliniai netinkamai organizuoja nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių stebėseną, jos veiksmų nekoordinuoja su Kultūros paveldo departamentu, o tai neužtikrina efektyvios nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos[187]. Kultūros paveldo departamentas, savo 2010 m. kovo 31 d. rašte miestų ir rajonų savivaldybių merams „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos vykdymo“, taip pat pažymėjo, kad 16 savivaldybių per visą laikotarpį nuo įstatymo įsigaliojimo nepateikė nė vieno būklės patikrinimo akto (pavyzdžiui tokių aktų visai negauta iš Vilniaus apskrities savivaldybių, išskyrus Vilniaus m. ir Elektėnų savivaldybių)[188]. Reikia atkreipti dėmesį, kad 2012 m. Kultūros ministro įsakymu buvo patvirtintos kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklės[189], už kurių vykdymą atsakingas Kultūros paveldo departamentas. Atliekant Kultūros paveldo objektų ar vietovių apsaugos kontrolę, vadovaujamasi ir Kultūros paveldo objektų ar vietovių apžiūros, būklės fiksavimo ir tyrimo atlikimo užtikrinimo taisyklėmis[190], kurios reglamentuoja Kultūros paveldo departamento, savivaldybės paveldosaugos padalinio, taip pat Valstybinės kultūros paveldo komisijos narių ir pareigūnų, jų įgaliotų nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų bei valdytojų veiksmų derinimą, atliekant kultūros paveldo objektų ar vietovių apžiūrą, būklės fiksavimą ir tyrimą.

A.Vaišvila, **teisinę atsakomybę** apibrėžia, kaip teisės subjektų įsipareigojimą ir teisinį jų įsipareigojimą naudotis leidimais (teisėmis) vykdant atitinkamas pareigas, kartu nurodydamas, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu ar siaurinimu[191]. Remiantis S. Šedberu[192], galima būtų pateikti kultūros paveldo apsaugos teisinės atsakomybės požymius. Pirmiausiai tai, kad teisinė atsakomybė – viena iš valstybės prievartos išraiškos būdų ir ji gali būti taikoma tik pagal teisės normas, o teisinės atsakomybės faktinis pagrindas yra teisės

[186] Kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.86-3242.
[187] Valstybinės kontrolės 2010 m. vasario 19 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 Dėl kultūrinio paveldo išsaugojimo [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-17]. <http://www.vkontrole.lt/lt>.
[188] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. kovo 31 d. raštas Nr. (11.39)2-844 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos vykdymo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
[189] Kultūros ministro 2012 m. vasario 6 d. įsakymas Nr.ĮV-94 „Dėl kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr.21-969.
[190] Kultūros ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. ĮV-240 „Dėl kultūros paveldo objektų ar vietovių apžiūros, būklės fiksavimo ir tyrimo atlikimo užtikrinimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 76-2766.
[191] Vaišvila A., *supra* note 42, p.441.
[192] Šedberas S. *Administracinė atsakomybė* (vadovėlis). Vilnius: Justitia, 2005, p.65.

pažeidimas, kuris turi atitikti tam tikras sąlygas, t. y. turi būti nustatytas ir įrodytas kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimas, padaręs nuostolių ar žalą, pažeidęs subjektų teises ar sukėlęs kultūros paveldo objektų valdytojams, visuomenei arba valstybei kitokių neigiamų padarinių, už kuriuos taikoma įstatyme numatytos sankcijos; priežastinis ryšys tarp pažeidėjo veiksmų (veikimo ar neveikimo) ir jų padarinių, bei pažeidėjo kaltė (išskyrus įstatymų daromas išimtis). Ji taikoma kompetetingos viešojo administravimo institucijos ar pareigūno, atsakingos už kultūros paveldo apsaugą (Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos, Savivaldybės paveldosaugos padalinio), administracinio teisės pažeidimo aktu (protokolu). Tad teisinės atsakomybės subjektas yra kaltas kultūros paveldo apsaugos teisės normas pažeidęs fizinis ar juridinis asmuo. Teisinės atsakomybės esmė – teisės pažeidėjo elgesio smerkimas ir teisės sankcijų jam taikymas, o teisinės atsakomybės paskirtis yra užtikrinti teisinę tvarką, saugoti tam tikras teisines vertybes, t. y. kultūros paveldą. Svarbiausias kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimų vertinimo kriterijus, yra imperatyviose teisės normose nustatytų įsipareigojimų ir reikalavimų nevykdymas ar netinkamas vykdymas, už kurį taikomos įstatymuose numatytos sankcijos. Kultūros paveldo apsaugos pažeidimai gali būti įvairūs, pagrindinės jų rūšys nurodytos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymuose. Tai gali būti apsaugos reglamente, konkrečiam objektui nustatytų paveldosaugos reikalavimų nesilaikymas; įvairūs paveldosauginiai pažeidimai tvarkybos darbų metu, leidimo, atliekant tuos darbus, neturėjimas ir kita. Dėl kultūros paveldo apsaugos pažeidimų kylančios priežastys gali būti įvairios, kurios gali būti skirstomos į objektyvias ir subjektyvias. Prie objektyvių priežasčių gali būti priskiriama kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių įstatymų gausa, dažnas jų keitimas, nevisiškas suderinimas su tarptautinėmis sutartimis ir ES teisės aktais, teisės normų neaiškumas, dubliavimasis ir kita. Tai sudaro sąlygas piknaudžiauti suteiktomis teisėmis, įsigalėti korupcijai ir kitiems pažeidimams. Subjektyvias priežastis lemia, požiūris į pačią teisę, taip pat į kultūros paveldą, kaip vertybę ir jos vertinimą, reikiamos teisės normos panaudojimą siekiant savo tikslų. Tad teisinis nihilizmas, piknaudžiavimas teise, pareigūnų korupcija ir t.t. yra pagrindinės subjektyviosios teisės pažeidimų priežastys.

Dažniausiai už kultūros paveldo apsaugos pažeidimus *taikoma administracinė atsakomybė*, pasireiškianti administracinių nuobaudų taikymu asmenims, padariusiems administracinės teisės pažeidimus, bei skiriant jiems įstatymu numatytas nuobaudas. Vadovaujantis ATPK 91 straipsniu, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo ar Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pažeidimas užtraukia įspėjimą arba baudą piliečiams nuo 500 iki 3000 Lt ir baudą pareigūnams – nuo 3000 iki 5000 Lt. Pagal 188 (4) straipsnį, kliudymas Kultūros paveldo departamento pareigūnams atlikti jiems pavestas pareigas

arba šių pareigų teisėtų reikalavimų nevykdymas užtraukia baudą piliečiams iki 1000 Lt ir pareigūnams – nuo 500 iki 2000 Lt. Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnyje pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, - užtraukia baudą nuo 1000 iki 3000 Lt[193]. Tačiau reikia pažymėti, kad ATPK numatytos baudos yra neproporcingos padaromai kultūros paveldo objektų žalai, todėl reikėtų griežtinti baudas tiek piliečiams, tiek pareigūnams, nes materialinis atlygis už žalos ar nuostolių padarymą turėtų būti nustatomas pagal padarytos žalos ar nuostolio procentinę dalį, visai objekto vertei, taip pat turėtų būti numatytas sužaloto kultūros paveldo objekto atstatymas. Nes dabar pasitaiko atvejų, kuomet kultūros paveldo valdytojai, žinodami baudų dydį ir atsižvelgdami tik į projekto kelis šimtus tūkstančių siekiančią vertę, nepaiso institucijų draudimų dėl tam tikrų žalojančių veiksmų, Už kultūros paveldo apsaugos įstatymų pažeidimus, fiziniams ir juridiniams asmenims, gali būti taikoma ir griežčiausia teisinės atsakomybės rūšis - *baudžiamoji atsakomybė*. Baudžiamojo kodekso 185 straipsnyje nurodoma, kad „tas kas pasisavimo rastą lobį, didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes <...>, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dviejų metų. O 187 straipsnyje įtvirtinta nuostat „<...> tas kas sugadino didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų[194].*Civilinė atsakomybė* kultūros paveldo apsaugos srityje taikoma, kai asmenų padaryti kultūros paveldo apsaugos pažeidimai lemia žalos ar nuostolių atsiradimą. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 29 straipsnyje nurodyta, kad juridiniai ir fiziniai asmenys, padarę žalos nekilnojamajai kultūros vertybei neteisėtais veiksmais pačiame saugomame objekte, jo teritorijoje ar apsaugos zonoje, privalo kiek įmanoma atkurti iki sužalojimo buvusią būklę ir atlyginti tiesioginius ir netiesioginius nuostolius, kuriuos patiria visuomenė ir valdytojas, jei žalą padarė ne pats valdytojas. O už saugomo objekto ar vietovės apsaugą atsakinga institucija privalo pasiūlyti žalą padariusiam asmeniui atkurti iki sužalojimo buvusią būklę ir atlyginti visuomenės patirtus nuostolius. Be to Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtinta teisinė nuostata, kad netinkamai laikomas kultūros paveldo objektas gali būti paimamas valstybės nuosavybėn Civilinio kodekso nustatyta tvarka[195]. Galima pabrėžti, kad kiekvienoje savivaldybės teritorijoje yra kultūros paveldo objektų, kuriais nesirūpina valdytojai (ypač opus yra klausimas kalbant apie dvarus) ir minėta įstatymo nuostata šiuo atveju galėtų būti taikoma, tačiau ja pasinaudota tik keletą kartų. Vienas tokių atveju, kai byla buvo nagrinėta Šilutės rajono apylinkės teisme, vėliau, kaltininkui apskundus sprendimą, Klaipėdos apygardos teisme (2005-06-30, bylos Nr. 2A-361-

[193] Administracinių teisės pažeidimų kodeksas . *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
[194] Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas.Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
[195] Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

524)[196]. Be to, įstatyme yra nurodytos tam tikros sąlygos, kai išimtiniais atvejais kultūros paveldo objektas gali būti valstybės paimamas visuomenės poreikiams, teisingai atlyginant už jį (kultūros paveldo objektas yra įsteigtame arba steigiamame valstybiniame kultūriniame rezervate (rezervate-muziejuje); kultūros paveldo objekto vertingosioms savybėms eksponuoti steigiamas valstybinis muziejus ar valstybinio muziejaus filialas; kultūros paminklas įrašomas į valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą, kad būtų užtikrintas prieinamumas, lankymas ar pažinimas)[197]. Taip pat pažymima, kad civilinė atsakomybė gali būti taikoma asmenims, padariusiems kultūros paveldo apsaugos pažeidimus, kartu su kitomis su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, t.y. kartu su administracine ar baudžiamąja atsakomybe. Pavyzdžiui, asmeniui pritaikius administracinę atsakomybę už kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimą, civilinio proceso tvarka galima reikalauti, kad nusižengęs teisei asmuo, atlygintų savo neteisėtais veiksmais padarytą žalą. Nuostoliai turi būti atlyginami pagal teisės aktuose numatytus įkainius. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme nurodoma, kad į tiesioginius valstybės patirtus nuostolius gali būti įskaičiuojamos valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos sužaloto objekto tvarkybai, negautos pajamos iš turizmo, nepažinto mokslinių duomenų šaltinio ir švietimo bei lavinimo priemonės praradimas. Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos prarastai ar sužalotai vertybei atskleisti ir jai apsaugoti gali būti įskaičiuojamos į netiesioginius nuostolius.

Iškilus paveldosaugos ginčams, t. y. teisinių santykių dalyvių konfliktams dėl kultūros paveldo apsaugos teisės ir jos subjektų pažeidimų, žalos ir nuostolių kultūros paveldui padarymo, viešojo intereso gynimo ir teisinės atsakomybės taikymo, administracinius konfliktus ir jų kontrolę vykdo institucijos, sudarančios trijų pakopų institucijų sistemą. Tai administraciniai teismai ir jų atliekama kontrolė, ikiteisminę kontrolę vykdančios specialiosios valstybinės institucijos arba dar kitaip vadinamos kvaziteisminės institucijos[198] ir patys viešojo

[196] Departamento ieškinys buvo priteisti iš Šilutės dvaro savininko 27983 Lt kultūros vertybei padarytai žalai atlyginti. Žala padaryta tinkamai neprižiūrėjus pastato, neužtikrinus jo apsaugos. Dėl šių priežasčių pastatas galutinai sunyko. Žalos dydis – darbų išlaidų pastato atstatymui sąmata. Pirma instancija ieškinį patenkino. Tačiau Klaipėdos apygardos teismas priteistą sumą sumažino dvigubai, konstatavęs kad, dėl kultūros vertybės praradimo kaltas ne tik savininkas, bet ir pats ieškovas (Kultūros paveldo departamentas), kadangi nebuvo pakankamai apdairus ir rūpestingas saugant šį objektą – vertybės sudėtį, apimtį, kultūrinės vertės požymius nurodantis dokumentas buvo sudarytas ir įteiktas savininkui po to, kai žala jau buvo padaryta - atsakovo atsakomybė dėl žalos padarymo mažintina per pusę. Žala skaičiuota pagal darbų, kurių nenumatoma atlikti, sąmatą, įkainavimas neturi teisinės prasmės, nes Civilinio kodekso 6.249 str. 1 d. nuostatos įpareigoja atlyginti netekto turto vertę, o ne jo numatyto atstatymo, kurio niekad nebus, išlaidas. Žr. Teismų praktikos paveldo apsaugos srityje apžvalga [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-02-10]. <www3.lrs.l/pls/interw5_show?p_r=1017&p_k=1>.

[197] Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.

[198] Kvaziteisminės institucijos – tai tokios institucijos, kurios neatlieka viešojo administravimo funkcijų, bet sprendžia asmenų ir viešojo administravimo subjektų ginčus, pavyzdžiui Lietuvoje, Vyriausioji administracinių ginčų komisija, savivaldybių administracinių ginčų komisijos, Seimo kontrolieriai. Žr. Deviatnikovaitė I., *supra* note 52, p.121.

administravimo subjektai ir jų vykdoma administracinė kontrolė[199]. Administraciniai ginčai dažnai kyla dėl dviejų priežasčių: 1) dėl netinkamo administracinio teisinio reguliavimo ir 2) dėl netinkamo administracinės teisės įgyvendinimo[200]. Ginčai, kurie kyla dėl kultūros paveldo apsaugos teisinių santykių subjektų tam tikrų teisių pripažinimo, pasikeitimo ar pasibaigimo ir teisinės atsakomybės taikymo, laikytini teisiniais ginčais. Administracine (ne teismo) tvarka ginčas sprendžiamas tada, kai suinteresuotas asmuo su skundu negali tiesiogiai kreiptis į teismą, nes įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka jį privalo nagrinėti kompetetingos valstybės ar savivaldybių institucijos. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme sakoma, kad Kultūros paveldo departamento pareigūnai nagrinėja jų įgaliojimo sričiai priskirtas administracinių teisių pažeidimų bylas. Tad yra nustatyta administracinė (ne teisminė) ir teisiminė ginčų sprendimo tvarka. Lietuvoje kultūros paveldo apsaugos ginčus teismo tvarka sprendžia bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai, tačiau daugeliu atvejų Lietuvos Respublikos teisės aktuose yra numatyta administracinė kultūros paveldo apsaugos ginčų sprendimo tvarka.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad kultūros paveldo apsaugos kontrolė pasireiškia kultūros paveldo apsaugos srityje padarytų pažeidimų nutraukimu, bei kaltų asmenų padarius tuos pažeidimus nustatymu ir jų patraukimu teisinėn atsakomybėn, kas dažnai sukelia paveldosaugos teisinius ginčus. Teisinė atsakomybė kultūros paveldo srityje gali pasireikšti tiek administracine, tiek civiline, tiek baudžiamąją teisine tvarka. Administracines sankcijas kultūros paveldo srityje dažniausiai taiko Kultūros paveldo departamento pareigūnai, nors tai turėtų daryti ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai. Civilinė atsakomybės instituto numatymas kultūros paveldo apsaugos sistemoje yra kultūros paveldo saugos prevencinio principo įgyvendinimas.

3. KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS SISTEMOS TEISINIŲ PROBLEMŲ TYRIMŲ ANALIZĖ SSGG POŽIŪRIU

2.1. Kokybinio tyrimo analizė

Rašant magistrinį darbą „Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinis reguliavimas SSGG analizės požiūriu“ buvo atliekamas sociologinis kokybinio pobūdžio tyrimas (tyrimo klausimus žr. 7 priede), siekiant išsiaiškinti ir identifikuoti kultūros paveldo apsaugos sistemos silpnąsias ir stipriąsias puses, bei pateikti galimas grėsmes ir galimybes. Tyrime buvo naudojamas apklausos metodas, naudojant pusiau struktūruotą interviu. Todėl apklausoje buvo naudojami mišraus pobūdžio klausimai (didesnę klausimų dalį sudarė atviro pobūdžio

[199] Žr:. Andruškevičius A. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p.219; Deviatnikovaitė I., *supra* note 52, p.167.

[200] Pranevičienė B., Mikalauskaitė-Šostakienė K. Problems of Pre-trial Investigation of Legal Disputes in the Territorial Planning. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, Nr.18(3), p. 966.

klausimai), paliekant laisvę respondentui savarankiškai suformuluoti apibrėžimus, interpretuoti situaciją bei vertinti reiškinius. Atliekant tyrimą, buvo apklausta tikslinė grupė respondentų (kultūros paveldo ekspertų) susijusių su pačia kultūros paveldo apsaugos sistema, t.y. Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vedėja Irma Grigaitienė[201], Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariai: Jonas Rimantas Glemža[202] ir Giedrė Filipavičienė[203]; Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos darbuotojai, t.y. departamento direktoriaus pavaduotojas Algimantas Degutis[204], Kauno teritorinio padalinio vyr. inspektorius Andrius Liakas; Alytaus teritorinio padalinio vyr. specialistė Dalia Lungevičienė; savivaldybių paveldosaugos padalinių darbuotojai t. y., Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus vedėjas Rimgaudas Miliukštis ir vyr. specialistas Saulius Rimas, Kėdainių raj. savivaldybės paminklotvarkos specialistė Margarita Rukšienė, Širvintų raj. savivaldybės vyr. specialistė paveldosaugos klausimais Laura Kiškytė; Kauno miesto savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos pirmininkė Nijolė Lukšionytė[205] bei šios komisijos narys, Vytautas Petrušonis[206]; asmuo, tarpininkaujantis tarp kultūros paveldo objekto valdytojo ir viešojo administravimo institucijų atsakingų už kultūros paveldo apsaugą, architektė, kultūros ministro tvarka atestuota kultūros paveldo apsaugos specialistė, Diana Pikšrienė.

Į klausimą: *Kuo pasireiškia stipriosios Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos pusės?*

Visi respondentai vieningai atsakė, kad yra sukurta valstybės ir savivaldos lygio paveldosaugos sistema, apimanti visą Lietuvos teritoriją, be to yra sukurtas tiek nekilnojamajam tiek kilnojamajam kultūros paveldui teisinis reglamentavimas, pagrįstas saugojimo metodika, sukurtas ir veikia, nors ir kureguotinas apskaitos mechnizmas, tam tikslui įsteigtas Kultūros vertybių registras, gausus kvalifikuotų specialistų skaičius, reglamentuota tvarkymo ir saugojimo metodika, taip pat naudojamos šiuolaikinės technologijos, kuriomis siekiama apsaugoti kultūros paveldą.

Į klausimą: *Koks yra sukurtas apskaitos mechanizmas*? G. Filipavičienės nuomone, Kultūros vertybių registro duomenų bazės sukūrimas yra viena iš stipriųjų kultūros paveldo

[201] Nuo 1990 m. buvo Kultūros paveldo inspekcijos Kauno skyriaus viršininke, nuo 1995 m. dirbo Kultūros vertybių apsaugos departamente vyr. specialiste, o nuo 2004 m. Kultūros ministerijos saugomų teritorijų ir kultūros paveldo apsaugos skyriaus vedėja.
[202] Komisijos nariu paskirtas Ministro pirmininko 2007 m. kovo 5 d. potvarkiu Nr.84. Nuo 2003 iki 2007 metu, Seimo nutarimu, buvo paskirtas valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininku. J.R. Glemža yra Vilniaus dailės akademijos Paminklotvarkos katedros humanitarinių mokslų dr. prof.
[203] Komisijos nare paskirta Respublikos Prezidento 2007 m. gegužės 10 d. dekretu Nr. 1K-965. G. Filipavičienė yra Valstybinės įmonės „Lietuvos paminklai“, kurios savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija yra Kultūros paveldo departamentas, vyriausioji architektė.
[204] Kuruoja Kultūros paveldo departamento Apskaitos, Paveldotvarkos bei Tarptautinių ryšių su visuomene ir Edukacijos skyrius.
[205] Vytauto Didžiojo universiteto nekilnojamojo kultūros paveldo srities mokslų dr. prof.
[206] Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Architektūros pagrindų ir teorijos katedros doc.dr.

apsaugos sistemos pusių, tam pritaria ir visi kiti ekspertai, kurio pagrindinis tikslas yra materialiojo kultūros paveldo objektams teisinės apsaugos suteikimas. Tačiau, apskaitos mechanizmas, deja, yra labai sudėtingas. Anot J.R. Glemžos labai ryškus Kultūros paveldo vertybių apskaitos rezultatų ir paties proceso bendro vertinimo nebuvimas, be to dažnai kyla klausimas, ar savivaldybės yra suinteresuotos turėti savo lygmens paveldą. I. Grigaitienė teigė, kad daugumai kultūros paveldo objektų ir vietovių nėra nustatytos vertingosios savybės ir teritorijos ribos. Kultūros vertybių registre kaupiama informacija neleidžia nustatyti nei tikslaus visų kultūros paveldo objektų skaičiaus, nei objektų skaičiaus pagal kultūros paveldo objektų sandarą. Be to, nepakankamas savivaldybių ir Kultūros paveldo departamento įsteigtų Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų bendradarbiavimas. Anot jos, šiuo metu, Kultūros vertybių registre yra registruotos 161 kultūros paveldo vietovės, 47 kultūros paveldo vietovės, kultūros ministro 2005 m. balandžio 19 d. įsakymu ĮV-190, pripažintos saugomomis nekilnojamosiomis kultūros vertybėmis. 76 proc. kultūros paveldo vietovių, registruotų Kultūros vertybių registre, nėra nustatytos vertingosios savybės, 16 proc. kultūros paveldo vietovių, registruotų Kultūros vertybių registre, nėra nustatytos teritorijų ribos. Didelė dalis valstybės saugomų ir kitų registruotų kultūros paveldo objektų kelia abejonių dėl jų ypatingos kultūrinės vertės išskyrimo. Šiuo metu valstybė nepajėgi suvaldyti tokio kiekio objektų. Todėl Kultūros paveldo departamento veikla orientuota tik į „gaisrų gesinimą“ (pavyzdžiui, Tytuvėnų dvaras). Todėl turėtų būti Kultūros vertybių registro tobulinimas, peržiūrint jame esančius kultūros paveldo objektus bei jiems priskirtus saugojimo lygmenis. Tuo tarpu savivaldybių paveldosaugininkai akcentavo, (ypač tų kuriose yra tik po vieną paveldosaugininką), kad Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos sukūrimas kiekvienoje savivaldybėje yra neracionalus sprendimas, ne tik dėl lėšų trūkumo jų išlaikymui, bet ir dėl to, kad daugumoje savivaldybių nėra paveldosaugos ekspertų galinčių dalyvauti tokioje veikloje, tačiau prisipažįsta, kad vienas iš sprendimo būdų būtų tokių ekspertų pritraukimas iš didžiųjų Lietuvos miestų, tačiau tai padaryti pakankamai sudėtinga, nes tokių ekspertų skaičius yra ribotas, o savivaldybių norinčių pasikviesti juos yra daug. Be to, dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo yra sudėtingas ne tik pats Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos sukūrimas, tačiau sudėtinga ir pati apmokėjimo tvarka bei finansavimas, nes įstatymo rengėjai numatė papildomas prievoles savivaldybių paveldosaugos padaliniams, bet nenumatė papildomų lėšų, kurių reikia minėto įstatymo nuostatoms įgyvendinti. Be to vienas iš siūlymų būtų, Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybas turėti apskrities lygiu, taip vertinant kelių savivaldybių teritorijoje esančius objektus galimai turinčius vertingųjų savybių požymių bei siūlymo šiems objektams suteikti teisinę apsaugą, taip pat reikėtų spręsti valstybiniu lygmeniu ir finansavimo šaltinius.

Į klausimą: *Kaip pasireiškia tvarkymo ir saugojimo metodika?* G. Filipavičienės teigimu, konkrečios tvarkymo ir saugojimo metodikos kaip ir nėra sukurta. Yra sukurtas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, paremtas griežta kontrole, įtvirtinti paveldo tvarkybos reglamentai, dar įvairių taisyklių – bet mokslinės metodikos, kur būtų aiškiai išdėstyti konservavimo ir restauravimo principai, nėra teisiškai apibrėžta. Tokios metodikos buvo paruoštos ir patvirtintos iki naujos įstatymo redakcijos. Bet, 2005-aisiais įsigaliojus naujai įstatymo redakcijai, šie dokumentai neteko teisinės galios. Praktiniame darbe vadovaujamės tarptautinėmis chartijomis ir kitais dokumentais, užsienio šalių specialistų paruošta medžiaga. Anot I. Grigaitienės, yra reglamentuota specialistų atestavimo tvarka, t. y. atliekant kultūros paveldo objektuose ar vietovėse, projektavimo ir tvarkybos darbus, jie turi turėti atitinkamos kategorijos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos atestatus. Be to atliekant tvarkybos darbus taikomi paveldosauginiai reikalavimai, t.y. kultūros paveldo objektams yra išduodami atitinkamų institucijų apsaugos tvarkybos reglamentai, nurodantys saugotinus elementus ir tvarkybos tvarką. Tačiau, anot jos, dabar susidarė tokia situacija, kad skirtingo sudėtingumo tvarkybos darbų vykdymui vienodai taikomi visi teisės aktuose numatyti paveldosauginiai reikalavimai, neatsižvelgiant į objekto svarbą ir reikšmingumą. Taip pat, vykdoma kultūros paveldo objektų stebėsena, įvertinant jų kitimo laipsnį, tačiau šiuo metu turimų resursų nepakanka. Tuo tarpu A. Degučio teigimu, paveldosauginiai reikalavimai, gali būti nustatyti tik įstatymu arba specialiuoju planu, todėl neteisingai Departamentui reiškiamos pretenzijos, dėl plėtros ir investicijų stabdymo į Lietuvos ūkį. Pasak jo, yra sukurtas saugomų objektų finansavimo mechanizmas, tačiau pastebima tendencija, kad savivaldybės neskelbia objektų savivaldybės saugomais, dėl to, kad nereikėtų finansuoti jų tyrimo ir tvarkymo darbų. Tačiau beveik visi savivaldybės paveldosaugos atstovai teigė, kad yra nepakankamas valstybės finansavimas kultūros paveldo objektams saugoti ir tvarkyti. Be to vien tik fiziniai ir juridiniai asmenys negali užtikrinti kultūros paveldo išsaugojimo. Labai dažnai kyla prieštaravimai tarp kultūros paveldo objekto valdytojo poreikių ir paveldosauginių reikalavimų bei jais taikomų apribojimų. Be to ryškus žmogiškų išteklių trūkumas vykdyti visiems Registre esantiems kultūros paveldo objektams stebėseną, vien tik savivaldybių paveldosaugos padalinio pajėgomis. Be to yra nepakankama ir neefektyvi vykdoma Kultūros paveldo departamento kontrolė apleistų ir sunykusių kultūros paveldo objektų atžvilgiu, ji vykdoma dažniausiai tik tada, kada paveldo valdytojas pateikia norą tvarkyti savo nuosavybę ir ji pasireiškia ne „noru padėti išsaugoti kultūros paveldo objektą“, o įvairiais draudimais ir baudomis.

Į klausimą: *Su kokiomis problemomis susiduria rengiant kvalifikuotus kultūros paveldo tyrėjus ir specialistus atliekančius paveldotvarkos darbus?* Į šį klausimą atsakė, tik J.R. Glemža, I. Grigaitienė ir A. Degutis. Šiuo metu 6 aukštosios mokyklos rengia paveldosaugos specialistus,

tačiau daugiausiai tik bendro pobūdžio. Iš jų tik Vilniaus universitete rengiami specializuoti paveldosaugininkai, t.y. archeologai, istorikai, antropologai, chemikai-technologai specializuojantys paveldo srityje (Lietuvos dailės muziejaus Gudyno rest.centro iniciatyva) bei anot J.R. Glemžos, Vilniaus dailės akademijos Paminklotvarkos katedroje rengiami: restauratoriai- molbertinės ir sieninės tapybos; skulptūros bei skulptūrinio lipdybinio dekoro (bakalauro ir magistro studijos); interjero ir architektūros restauravimo projektavimo (tik magistrinės studijos), tik problema ta, kad nėra norinčių šioje srityje studijuoti, pavyzdžiui, į architektūros restauravimą 2010 stojo - vienas asmuo, o 2011 m. – stojinčiųjų neatsirado. Tačiau, anot I. Grigaitienės koncentruoto tyrėjų rengimo nėra, šiuo metu jie yra išsibarstę po privačias struktūras. Šiuo metu planuojama, kurti regioninius tyrimo centrus. Nėra valstybinio nekilnojamojo kultūros paveldo restauravimo centro ar panašios mokslinės-metodinės įstaigos, todėl pasitelkiant finansavimą iš Norvegijos finansinio mechanizmo, bus siekiama įkurti mokslinių tyrimų centrą (bazę) Kultūros paveldo centrą (toliau – KPC) sujungiant su VĮ „Lietuvos paminklai“, tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos metodikų ir mokslinių tarybų atsiradimui. Anot A.Degučio tvarkybos tyrėjai turėtų būti rengiami ne universitetuose, o kolegijose įgyjant konkretų profesinį profilį, o ne bendro pobūdžio žinias. Po keleto metų, tinkamai neorganizuojant, papildomai nefinansuojant, šios srities specialistų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo, Lietuva nebeturės reikiamo kiekio kompetetingų šios srities specialistų. Be to, nėra sukurta valstybės tarnautojų atsakingų už kultūros paveldo apsaugą paveldosaugos kvalifikacijos kėlimo sistema.

Į klausimą: *Kuo pasireiškia silpnosios pusės kultūros paveldo apsaugos sistemoje?*

Dauguma apklaustų savivaldybės atstovų pabrėžė, kad neaiškumų kelia visos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normos bei sąvokų apibrėžimai. Vienu atveju pabrėžiama, kad už valstybės saugomus kultūros paveldo objektus yra atsakingas Kultūros paveldo apsaugos departamentas, o už savivaldybės saugomus – savivaldybės paveldosaugos padaliniai, tačiau savivaldybių paveldosaugos padaliniams yra deleguotos funkcijos valstybės saugomų objektų atžvilgiu (6 straipsnio 3 dalies 1, 2, 3, 7 punktai, 9 straipsnio 1 dalis, 23 straipsnio 8, 10, 11 dalys), todėl įstatyme yra daug teisės normų kurios nėra įgyvendinamos, pavyzdžiui, minėto įstyatymo 6 straipsnio 3 dalies 1 punkte teigiama, kad „savivaldybės paveldosaugos padaliniai, valstybės saugomų objektų atžvilgiu, tarpininkauja tarp valdytojų ir Departamento: priima valdytojų prašymus, perduoda juos departamentui su pasiūlymais ir teikia valdytojams atsakymus“. Ši teisės norma yra neišbaigta, nes neaišku kuriais atvejais tarpininkauja, be to ši nuostata prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam Vietos savivaldos savarankiškumo principui, bei pačiam Vietos savivaldos įstatymui, nes įpareigoja savivaldybės paveldosaugos skyrių turėti tam tikrą atskaitomybę Departamento teritoriniam padaliniui.

Valstybinės kultūros paveldo komisijos atstovai taip pat pabrėžė, kad dažni nesutarimai tarp kultūros paveldo apsaugą administruojančių viešojo administravimo institucijų susidaro dėl funkcijų dubliavimosi, skirtingų Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo ir jo lydimųjų teisės aktų, traktavimo bei aiškinimo. Anot J. R. Glemžos taip atsitinka, dėl diferencijuotos paveldosaugos nebuvimo, įgyvendinant valstybei ir savivaldybei deleguotas funkcijas. Be to, tai nulemia ir profesionalumo, kompetencijos ir atsakomybės stoka (ypač tai aktualu Kultūros paveldo departamentui, nors to reikia ir Savivaldos tarnyboms), skirtingo lygio profesionalumas Kultūros paveldo departamento teritoriniuose padaliniuose bei suviešėjęs biurokratizmas ir paveldosaugos valdyme vadovų rotacijos nebuvimas, taip pat labai menka paveldo šeimininkams teikiama faktinė parama (metodinė, edukacinė, finansinė). A. Degutis pabrėžė, kad yra ryškus paveldosaugos srities įstatymų nesuderinamumas. Anot jo, yra ne teisės problema, o teisės skaitymo problema, šiuo atveju viešojo administravimo institucija pasirenka kokiais teisės aktais vadovautis, kokiais ne. Be to nėra Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo įgyvendinimo kontrolės, jo užtikrinimo mechanizmo. I. Grigaitienė pabrėžė, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje yra nepakankamai reglamentuota kultūros paveldo vietovių apsauga ir jų pritaikymas šių dienų visuomenės poreikiams. Dauguma kultūros paveldo vietovių neturi veiklą jose reglamentuojančių dokumentų, t. y. apsaugos reglamentų bei specialiųjų teritorijos planavimo dokumentų. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatos pagal kurias kultūros paveldo vietovės turi būti skelbiamos draustiniais yra neracionalios ir netikslingos, todėl šiuo metu Seime yra pateiktas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. Nėra teritorinio požiūrio į kultūros paveldo vietovių apsaugą, kultūros paveldo vietovių apsauga suprantama kaip jame esančių kultūros paveldo objektų ir kitų paveldo aspektu vertingų statinių apsauga. Todėl dažnai kyla konfliktai tarp institucijos valdininko ir objekto valdytojo. Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizės ir poveikio aplinkai vertinimo atlikimas šių darbų užsakovo lėšomis yra neskaidrus, nėra aiškiai apibrėžta ekspertų ir poveikio aplinkai vertinimo ataskaitų rengėjų atsakomybė. Todėl ateityje reikėtų parengti atitinkamų teisės aktų pakeitimo projektus ir jais nustatyti, kad kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizė ir statybos darbų kultūros paveldo vietovėse poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliekamas valstybės biudžeto lėšomis, o šių darbų užsakovai valstybei mokėtų tik tam tikrą žyminį mokestį. V. Petrušonis pabrėžė, kad kultūros paveldo apsaugos reglamentavimas pagrįstas metodologija, kuri ignuoruoja galimą dialogą tarp saugojimo ir plėtros, abu šie vektoriai dirba sau. Todėl po dviejų dešimtmečių kultūros paveldo apsaugos sistema ėmė „braškėti per siūles“ – tą liudija rezonansiniai atvejai – pavyzdžiui Laisvės al. 90, Kaune.

Į klausimą: *Gal galėtumėte pasakyti viešojo administravimo instituicijų, kurios atsakingos*

už kultūros paveldo apsaugą, labiausiai pažeidžiamas vietas? Valstybinės kultūros paveldo komisijos narių nuomone, kultūros paveldo apsaugos silpniausia vieta, yra Kultūros paveldo departamentui ir Savivaldybės paveldosaugos padaliniams deleguotų funkcijų dubliavimas, kuris „iššaukia“ vienas kito atžvilgiu priešpriešą bei valdininkų atsakomybės už priimamus sprendimus stoką. Be to, tik dalis darbuotojų yra tinkamos kvalifikacijos. Tuo tarpu, savivaldybių paveldosaugos padalinių atstovų, nuomone, labiausiai pažeidžiama vieta yra tvarkybos darbų projektų derinimas, bei šių darbų vykdymo ir paveldo objektų priežiūros kontrolė. I.Grigaitienės teigimu, veiklos senamiesčiuose ir istorinėse miestų dalyse reglamentavimo dokumentų skirtingas interpretavimas ir jų nekintamumas pagal naujausių tyrimų duomenis ir jose esančių statinių pritaikymo būtinumą, trukdo šių kultūros paveldo vietovių atgaivinimui ir pritaikymui šių dienų visuomenės poreikiams.

Į klausimą: *Kokia Jūsų manymu, kultūros paveldo apsaugos strateginė kryptis, šiuo metu vyrauja Lietuvoje?* Buvo pateikti pasirinkimo variantai, t.y. Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje įtvirtinta nuostata „išsaugoti ir aktualinti paveldėtas bei bendrosios Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tąsą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste“, bei Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje įtvirtinta kryptis „rūpintis istoriniu paveldu, tobulinant kultūros vertybių apsaugos ir tvarkymo teisinę bazę, institucinę sistemą, sudaryti palankias sąlygas investuoti į kultūros paveldo apsaugą ir naudojimą“, bei paliktas kitas galimas pasirinkimo variantas. Daugelis nurodė, kad pagal abi strategines kryptis šiuo metu vykdoma kultūros paveldo apsauga. Tačiau, Kultūros ministerijos atstovė Irma Grigaitienė prisipažino, kad nėra sukurta konkreti ilgalaikė kultūros paveldo apsaugos strategijos. Todėl, dažnai nežinoma kuria kryptimi kultūros paveldo apsauga turi būti vykdoma. 1 paveiksle pateikiamas respondentų pasiskirstymas, pagal strateginės krypties pasirinkimą (žr. 8 priedą).

Į klausimą: *Kokios yra galimybės kultūros paveldo apsaugos sistemai tobulinti?* Buvo pateikti atsakymų variantai, kurie pateikti 2 paveiksle (žr. 9 priedą). Kaip viena svarbiausių priemonių (29 proc.) tobulinant pačią kultūros paveldo apsaugos sistemą, buvo nurodyta „pritraukti ES struktūrinių fondų investicijas kultūros paveldo tvarkybai“. Tačiau, čia taip pat kyla grėmė, kad pritaikant kultūros paveldo objektą turizmo poreikiams, gali būti sunaikintas jo autentiškumas. Todėl, pasak respondentų, reikėtų siekti, kad Europos struktūrinių fondų lėšos būtų skiriamos tiesiogiai kultūros paveldo tvarkybos darbams, o ne per pritaikymą turizmo poreikiams. Priemonei „reformuoti pačią kultūros paveldo apsaugos sistemą“ buvo skirta 22 proc., visų respondentų balsų. Čia labiausiai akcentuojama, kad reikia suderinti tarpusavyje įstatymus reguliuojančius kultūros paveldo apsaugos normas, keisti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas, reglamentuojančias vietovių skelbimą saugomomis ir šių

vietovių bei jose esančių kultūros paveldo statinių apsaugos reglamentavimą, taip pat teisės normose įtvirtinti nuostatas, kad kultūros paveldo valdytojai planuodami savo veiklą ir investicijas kultūros paveldo vietovėse turi iš anksto žinoti, kas jiems bus leidžiama, o kas draudžiama, taip pat supaprastinti kultūros paveldo institucijų kontrolės mechanizmą. Viena dažnai nurodytų galimybių (20 proc.), buvo įvardinta ir priemonė „sukurti naujas kultūros paveldo populiarinimo priemones“, kurios tikslas - sumažinti menką visuomenės suvokimo apie kultūros paveldo svarbą, laispnį, įtakojantį kultūros paveldo objektų nykimą. Priemonei „ugdyti naują kultūros paveldo specialistų kartą“, respondentai skyrė 7 proc., visų balsų. Akcentuojant, kad kultūros paveldo apsaugos specialistai turi turėti ne tik paveldosauginių bet ir teisinių žinių, kurios padės spręsti kultūros pavelso sistemoje glūdinčias problemas. O priemonei „išnaudoti kultūros paveldą siekiant ekonominės naudos“ buvo skirta tik 2 proc., visų respondentų balsų.

Į klausimą: *Kokius galėtumėte pateikti pasiūlymus dėl sisteminio kultūros paveldo apsaugos teisinio reguliavimo?* Šiam klausimui buvo pateikti pasirinkimo variantai ir respondentai labiausiai akcentavo, kad reikia reformuoti pačią kultūros paveldo apsaugos sistemą ją supaprastinant (55 proc. visų respondentų balsų). Kultūros ministerijos kultūros paveldo apsaugos struktūrinio padalinio vadovė I.Grigaitienė, pabrėžė, kad šiuo metu yra sukurta „Saulėlydžio“ komisija prie Vyriausybės, kurios tikslas, vykdant valdymo reformas, optimizuoti valstybės institucijų funkcijas, taip pašalinant kultūros paveldo apsaugos sistemoje glūdinčias problemas. Tad šiuo metu Kultūros ministerijai yra pavesta peržiūrėti pagal specialiąją metodiką, prie ministerijos esančio Kultūros paveldo departamento funkcijas, siekiant jas optimizuoti, dalį jų perduoti savivaldybių paveldosaugos padaliniams. Šiuo metu susidarė tokia situacija, kad dėl kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nesuderinamumo, nepaskirstyta aiški centrinės valdžios ir vietos savivaldos kompetencija bei įgaliojimai visuose į Kultūros vertybių registrą įrašytų kultūros paveldo objektų saugojimo proceso etapuose. Kultūros paveldo departamentas „įgavo tokias galias“, kad tapo neatskaitingas ir nekontroliuojamas. Pastaruoju metu Departamente įsigalėjusi praktika, leisti savo teisės aktus ir jais vadovautis. Tą akcentavo ir J.R. Glemža, kad vertėtų peržiūrėti sistemos „dalyvių“ funkcijas, mažinant suviešėjusį biurokratizmą, keliant darbuotojų kompetencijos reikalavimus, kaip ir jų mokymo reikalavimus bei įvedant privalomą vadovaujančių asmenų rotaciją, kartu su kompetencijos reikalavimais. Tačiau, A. Degutis, prieštaravo kultūros paveldo apsaugos sistemos reformai. Jo manymu, savivaldybės nepajėgios saugoti ir tvarkyti kultūros paveldo objektus, todėl visa kontrolė turi būti sutelkta tik Kultūros paveldo departamento rankose. Anot jo, šiuo metu labi ryškėja konfliktai su plėtros iniciatoriais, kadangi pagrindinis Departamento tikslas yra išsaugoti paveldą ateinančioms kartoms, jo nesunaikinant, todėl ši karta neturi teisės jo keisti ir kompromisų čia negali būti. O, V.Petrušonis pabrėžė, kad būtinas saugojimo ir plėtros dialektinis balansas. Kitas

siūlymas, „kodifikuoti (susisteminti) kultūros paveldą reglamentuojančias teisės normas“ (tiek nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Kilnojamųjų kultūros vertybių, Teritorijų planavimo, Saugomų teritorijų, Statybos, Žemės ir kitus susijusius įstatymus), taip pat buvo dažnai nurodomas, kaip vienas iš sprendimo būdų (39 proc. visų respondentų balsų). Anot A.Degučio, buvo siūlymų parengti „Statybos“ kodeksą, kuriame būtų buvę susistemintos visos teisės normos susijusios su kultūros paveldo apsauga, tačiau tai ir liko tik kalbomis. Savivaldybių paveldosaugos padalinių atstovai pabrėžė, kad vykdyti efektyvią kultūros paveldo apsaugą trukdo šios srities teisės aktų nesuderinamumas, bei šią sritį kuruojančių institucijų nesutarimai ir nesusikalbėjimas. Dažnai, saugojimas įgauna „įtakos zonų“ pasidalinimo formą, o ne paveldo saugojimą kaip tokį tikslą. Tuo tarpu, šio klausimo grafoje „kita“, buvo pateiktas vienas siūlymų – J.R. Glemžos teigimu, reikalingas esminis posūkis teikiant visuomenei ir specialistams informaciją skirtą: paveldo apskaitai (būtinas registro duomenų leidinys); paveldosaugai (pozityvūs ir negatyvūs duomenys už tam tikrą laikotarpį visos Lietuvos mastu); paveldotvarkai (jos rezultatai turėtų būti skelbiami kas 3 ar 5 metus visos Lietuvos mastu; apie svarbiausius paveldo tyrimo, restauravimo ar net atkūrimo darbus, jų metodiką). Pasiūlymų, dėl sisteminio kultūros paveldo apsaugos teisinio reglamentavo, grafinis pavaizdavimas pateiktas 3 paveiksle (žr. 10 priedą).

Į klausimą: *Kokie pavojai ir grėsmės gali egzistuoti kultūros paveldo apsaugos sistemoje*? Taip pat buvo pateikti atsakymo variantai. Kaip didžiausia grėsmė įvardinta „Kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių institucijų biurokratizacija“ (45 proc.visų respondentų balsų), kita didžiulė grėsmė – „kultūros paveldo teisės normų painumas ir gausa“ (39 proc., visų respondentų balsų). Tuo tarpu, variantą „kultūros paveldo apsaugos sistemos valdymo aparato skaidrumo stoka“, lemiantį kaip vieną iš grėsmių egzistuojančių kultūros paveldo apsaugos sistemoje, pasirinko tik 14 proc. respondantų. Be to, buvo pateikta (7 proc.), kaip viena iš grėsmės variantų, per mažas personalinės atsakomybės laipsnis; kitoks turėtų būti visuomenės informavimas bei paveldosaugos, paveldotvarkos ir jų rezultatų sklaida. Tuo tarpu A.Degutis nurodė, kad viena didžiausių kultūros paveldo apsaugos grėsmių yra plėtros tendencijos, nes keičiama autentiška aplinka ir tai sukelia grėsmę paveldui; kultūros paveldo funkcijos keitimas, pritaikant visuomenės poreikiams bei visuomenės neišprusimas kultūros paveldo apsaugos atžvilgiu. Pavojai ir grėsmės, egzistuojantys kultūros paveldo apsaugos sistemoje, pavaizduoti 4 paveiksle (žr. 11 priedą).

Apibendrinant galima teigti, kad dažnai paveldo saugojimo tendencijas nulemia siauri žinybiniai interesai, kurie nesusiję su konkrečia kultūros paveldo apsauga. Rengiant Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pataisas, tiksliai atskirti ir apibrėžti vietos

savivaldos institucijų ir centrinės valdžios įgaliojimus pagal kultūros paveldo objektų ir vietovių reikšmingumą.

2.2. Kultūros paveldo apsaugos sistemos aplinkos politinių veiksnių bei išteklių analizė

Aplinkos analizė reiškia išorinių įvykių ir tendencijų, kurios gali turėti įtakos institucijos rezultatams, nustatymą. Išorinis jėgų ir tendencijų nustatymas – tai makroaplinkos strateginė analizė, kuriai atlikti plačiausiai naudojama technika, vadinama PEST analize. Ši analizė apima keturis makroaplinkos aspektus: politinį teisinį, ekonominį, socialinį kultūrinį, technologinį [207]. Tačiau šiame darbe yra nagrinėjamas politinis teisinis aspektas, kaip svarbiausias veiksnys nulemiantis kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą. Tačiau reikia pripažinti ekonominiai, socialiniai kultūriniai, technologiniai veiksniai taip pat lemia sėkmingą kultūros paveldo apsaugos egzistavimą. Juk žmonių pragyvenimo lygis, bendras vidaus produkto sukūrimas, valstybės biudžeto asignavimas kultūros paveldo apsaugos programoms finansuoti, tam tikras visuomenėje vertybių supratimas, kurį įtakoja kultūros paveldo sklaida formuojanti požiūrį apie kultūros paveldo išsaugojimą ir jo perdavimą ateities kartoms, bei sugebėjimas valdyti informacijos srautus, turi didžiulės įtakos kultūros paveldo išsaugojimui, tačiau tai jau yra kito darbo tyrimo objektas ir šiame darbe nenagrinėjamas.

Pasak M. Arimavičiūtės, politiniai veiksniai padeda arba trukdo institucijai (šiuo atveju visai institucijų sistemai) įgyvendinti vyriausybės prioritetinius strateginius tikslus, vykdyti vyriausybės programos įgyvendinimo priemones. Taip pat svarbu patikslinti, kokios politinės permainos laukia ateityje ir kokią įtaką jos gali daryti institucijų sistemai, kokių gali atsirasti galimybių ir kokių gali kilti grėsmių. Kadangi politika lemia visuomenės pagrindines orientacijas, institucijos turi aiškiai suvokti politines realijas [208]. Šiame darbe buvo išsamiai nagrinėjama kultūros paveldo apsaugos politiniai teisiniai veiksniai, kuriuos lemia valdžios politika, teisės aktai ir kiti valdžios institucijų sprendimai, turintys įtakos viešojo administravimo institucijų atsakingų už kultūros paveldo apsaugą, veiklos teisiniam reguliavimui (žr. 1, 2 skyrius bei 3.1 poskyrį).

Kitas labai svarbus etapas yra **išteklių analizė**. Pagal Vyriausybės patvirtintą strateginio planavimo metodiką, išteklių analizė, tai valdymo srities arba institucijos turimų žmogiškųjų, finansinių ir materialinių išteklių sudėties, struktūros ir vaidmens analizė [209]. M. Arimavičiūtės teigimu, ištekliai nagrinėjami esamiems ir būsimiems poreikiams tenkinti [210].

---

[207] Arimavičiūtė. M. *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p.120.
[208] *Ibid.*, p.121.
[209] Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.57-2312; 2007, Nr.23-879.
[210] Arimavičiūtė M., *supra* note 207, p.130.

Todėl trumpai šiame skyriuje bus nagrinėjama viešojo administravimo institucijų atsakingų už kultūros paveldo apsaugą, t.y. Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus, Valstybinės kultūros paveldo apsaugos komisijos, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos, savivaldybės paveldosaugos padalinių turimų žmogiškųjų, finansinių ir materialinių išteklių analizė. Darant minėtų institucijų ***žmogiškųjų išteklių analizę***, daugiausiai remtasi jų internetinėse svetainėse pateikta informacija apie žmogiškųjų išteklių struktūrą bei veiklos planais bei ataskaitomis, tad 2012 metų duomenimis: Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriuje dirba 4 valstybės tarnautojai. Valstybinę kultūros paveldo komisiją sudaro 12 komisijos narių[211], iš jų, Seimo 2009 m. liepos 7 d. nutarimu Nr. XI-328 paskirta komisijos pirmininkė – Gražina Drėmaitė. Tuo tarpu komisijos administracijos sruktūrą sudaro 3 skyriai, kuriuose dirba 10 valstybės tarnautojų. Kultūros paveldo departamento struktūrą sudaro dešimt teritorinių padalinių bei aštuoni centriniai skyriai su poskyriais (tarp jų kaip ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme numatyti Apskaitos, Paveldotvarkos, Kontrolės skyriai). Teritoriniai padaliniai (Vilniaus–12, Kauno–10, Klaipėdos–9, Šiaulių–5, Panevėžio–4, Alytaus–4, Marijampolės–5, Utenos–4, Telšių–5, Tauragės–5, darbuotojų) yra išsidėstę apskričių centruose, o jų veiklos teritorija sutampa su apskričių ribomis. Remiantis Kultūros ministro 2010 m. įsakymu Nr. ĮV-171 patvirtinto Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 metų strateginio veiklos plano duomenimis, 2010 metų pradžioje buvo užimtos visos 125 pareigybės (didžiąją darbuotojų dalį sudarė specialistai – 71, 30 valstybinių inspektorių, 24-vadovaujantys asmenys)[212]. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos savivaldybėse, žmogiškųjų išteklių situacija yra labai skirtinga. Pažymėtina, kad tik Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių savivaldybėse yra sudaryti paveldosaugos padaliniai turintys skirtingus žmogiškuosius išteklius bei padalinių pavadinimus (Vilniaus ir Kauno m. savivaldybių Kultūros paveldo apsaugos skyriuose dirba po 7 valstybės tarnautojus; Klaipėdos m. savivaldybės Paveldosaugos skyriuje – 4 tarnautojai; o Panevėžio m. savivaldybės Kultūros paveldo skyriuje ir Šiaulių m. savivaldybės Architektūros ir urbanistikos skyriaus sudėtyje esantyje Paveldosaugos poskyryje, po 2 valstybės tarnautojus). Visose kitose likusiose tiek miesto, tiek rajono savivaldybėse dirba po 1 paveldosaugos specialistą, daugiausiai esantį Kultūros skyriaus sudėtyje, tačiau yra savivaldybių kurios neturi nei vieno paveldosaugos

[211] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2 narius skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas, 4 narius-Seimas, Švietimo mokslo ir kultūros komiteto teikimu; 4 narius – Ministras pirmininkas, kultūros ministro teikimu; 2 narius renka ir atšaukia įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusios su kultūros paveldo paraiška, saugojimu ir propagavimu. Komisijos nariai skiriami 4 metams [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012-01-28]. < http://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?_r=6823&p_k=1>.

[212] Kultūros ministro 2010 m. įsakymas Nr. ĮV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“, *op cit*.

specialisto (pvz. Kazlų Rūdos savivaldybė). Tad, kaip matoma, žmogiškųjų išteklių pasirkirstymas savivaldybėse labai skirtingas, ypač sudėtinga situacija rajono savivaldybėse.

Analizuojant ***materialinius ir finansinius išteklius*** pažymėtina, kad Valstybinei kultūros paveldo komisijai, Kultūros paveldo apsaugos politikos ir strategijos formavimo ir įgyvendinimo programoje 2012 m. yra skirta 706 tūkst.Lt (iš jų darbo užmokesčiui 504 tūkst.Lt)[213], tuo tarpu 2011 m., buvo skirta 735 tūkst.Lt (nors iš jų darbo užmokesčiui – 462 tūkst. Lt)[214]. Valstybinės kultūros paveldo komisijos bei Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos veiklos ataskaitų duomenimis, pagal 2011 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą, 2011 m. Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos, kultūros paveldo tvarkymo darbams, buvo skirta 18.760 tūkst. Lt, t.y. 13 proc., mažiau nei 2010 metais ir 34 proc., mažiau negu buvo skirta 2009 metais[215]. Nors 2010 metams kultūros paveldo objektų tvarkymo darbų finansavimui gauta prašymų, pagal kurias lėšų poreikis – 25,2 mln.Lt. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos bendrojo plano įgyvendinimo priemonių plane yra numatyta iki 2020 metų parengti visų 6030 valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos specialiuosius planavimo dokumentus. Nuo 2006 metų pradėta rengti 54 paveldo objektų apsaugos specialieji planai, vieno plano vidutinė sąmatinė vertė apie 80 tūkst. Lt, tad visų planų parengimas kainuotų apie 500 mln.Lt, t.y. tokiems planams parengti per likusius 12 metų kasmet reikėtų skirti apie 40 mln. Lt[216]. 2010 metais specialiesiems planams rengti buvo skirta 1040 tūkst.Lt[217]. Galima būtų pateikti lyginamąją diagramą dėl skirtų valstybės asignavimų Kultūros paveldo departamentui, kultūros paveldo apsaugos programoms finansuoti, remiantis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 70 patvirtintais 2011 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto patvirtintų asignavimų paskirstymais, pagal programas (žr. 12 priedą).

Tuo tarpu savivaldybėse situacija yra labai skirtinga, kalbant apie lėšų skyrimą kultūros paveldo tvarkymui. Tačiau pažymėtina, kad yra tokių savivaldybių, kurios nuo 1999 metų lėšų kultūros paveldo tvarkybai iš viso neskyrė (žr. 13 priedą). Tačiau, čia taip pat susiduriama su valstybės deleguotų savivaldybėms funkcijų vykdymu susijusiomis finansavimo ir žmogiškųjų išteklių problemomis, pradedant nuo Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų steigimo ir jos išlaikymo iki kultūros paveldo objektų stebėsenos vykdymo. Valstybinė kultūros paveldo komisija ne kartą rekomendavo Vyriausybei savo nutarimuose ruošiant valstybės biudžeto ir

[213] 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 163-7741.
[214] Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 metų veiklos ataskaita, *op cit.*
[215] *Ibid.*; Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-03-04]. <http://www.kpd.lt/lt/node/837 >.
[216] Kultūros ministro 2010 m. įsakymas Nr. ĮV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“, *op. cit.*
[217] Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita, *op. cit.*

savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, numatyti lėšų savivaldybėms priskirtoms (ribotai savarankiškoms) ir savarankiškoms nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos funkcijoms vykdyti. Rekomendacijos taip pat buvo teikiamos ir savivaldybėms, kuriose akcentuojama, kad siekiant operatyviau ir efektyviau atlikti paveldosaugos funkcijas, stiprinti paveldosaugos padalinius finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais; savivaldybių paveldosaugos padalinius formuoti tiesiogiai atskaitingus savivaldybių administracijos direktoriui; rengti savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos programas ir numatyti biudžete lėšas šių programų vykdymui[218].

Apibendrinant galima teigti, kad darbe buvo išsamiai nagrinėjami kultūros paveldo apsaugos politiniai teisiniai veiksniai, turintys įtakos kultūros paveldo apsaugos sistemos teisiniam reguliavimui, bei kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo subjektų išteklių analizė, parodžiusi materialinių ir finansinių išteklių trūkumą.

3.3. Kultūros paveldo apsaugos sistemos SSGG analizė

Apibendrinant ir sujungiant išorinės politinės teisinės ir vidaus išteklių analizės rezultatus galima pateikti tam tikras išvadas, naudojant **stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizę** (toliau vadinama – SSGG analizė) [219]. Ši analizė naudojama institucijos gebėjimui prisitaikyti prie išorinės aplinkos pokyčių:

- **stiprybės** – tai institucijos vidiniai sugebėjimai.
- **silpnybės** – tai tie institucijos bruožai, kurie paprastai mažina jos konkurencinį pranašumą kitų institucijų atžvilgiu ir menkina gebėjimą teikti aukštos kokybės paslaugas ir produktus.
- **galimybės** – yra aplinkybių, galinčių duoti realios naudos, kombinacija.
- **grėsmės** – yra pagrįstai tikėtinas įvykis, kuriam įvykus institucijai būtų padaryta žymi žala.

Pasak M. Arimavičiūtės, SSGG analizės tikslas – nustatyti esmines institucijos problemas ir tikslus. Be to ji padeda suformuoti institucijos įgaliojimus, misiją, kontroliuoti galimus scenarijus[220]. Kultūros paveldo apsaugos sistemos strateginės analizės objektas – vidaus ir išorės (politiniai teisiniai) veiksniai ir procesai, lemiantys darnaus vystymosi požiūriu kultūros paveldo apsaugos vystymosi stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

SSGG analizės tikslas kultūros paveldo apsaugos sistemoje -

---

[218] *Ibid.*

[219] Šia analize apibendrinami ir sujungiami aplinkos ir išteklių analizės rezultatai, suklasifikuojami strategiją lemiantys veiksniai į keturias grupes: stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes (SSGG). Žr.Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr.827„Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.57-2312; 2007, Nr.23-879.

[220] Arimavičiūtė. M., *supra* note 207, p.130.

- identifikuoti esmines kultūros paveldo apsaugos sistemos problemas
- nustatyti šios sistemos tikslus bei rekomendacijas
- suformuoti atsakingų institucijų įgaliojimus
- kontroliuoti galimus scenarijus.

Stiprybės:

1) Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Tarptautinių sutarčių ir Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymų nuostatas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje, **sukurtas kultūros paveldo ir jo apsaugos teisinis reguliavimas bei valstybės ir savivaldybės lygio už paveldo apsaugą atsakingų institucijų sistema.**

2) Sukurtas kultūros paveldo apskaitos mechanizmas. Šiuo metu yra sukurta Kultūros vertybių registro sistema, turinti internetinę prieigą (viešai prieinama visuomenei) ir susieta su kitais registrais, į kurį įrašomi kultūros paveldo objektai, turintys vertingųjų savybių požymių ir kuriems suteikiama pirminė teisinė apsauga. Taip pat veikia Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos, kurios siūlo įrašyti objektus, turinčius vertingųjų savybių požymių, į Kultūros vertybių registrą, suteikiant jiems teisinę apsaugą.

3) Sukurta kultūros paveldo objektų tvarkymo ir saugojimo metodika. Yra sukurta specialistų atestavimo tvarka, t.y. atliekant paveldo tvarkybos projektavimo ir tvarkybos darbus būtina turėti atitinkamos kategorijos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos atestatus. Kultūros paveldo objektams yra išduodami atitinkamų institucijų tvarkybos reglamentai, nurodantys saugotinus elementus ir tvarkybos tvarką. Remgiami kultūros paveldo specialieji teritorijų planavimo dokumentai, nurodantys saugojimo režimą. Vykdoma kultūros paveldo objektų stebėsena, įvertinant jų kitimo laipsnį. Sukurtas saugomų kultūros paveldo objektų finansavimo mechanizmas.

Silpnybės:

1) Ilgalaikės kultūros paveldo apsaugos strategijos nebuvimas. Nors kultūros paveldo apsauga yra apibrėžta Valstybės ilgalaikėje raidos strategijoje, Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje ir kitose strategijose bei programose, tačiau iki šiol nesukurta ilgalaikė kultūros paveldo apsaugos strategija, nesuformuoti paveldosaugos prioritetai, todėl viešojo administravimo institucijų, atsakingų už kultūro paveldo apsaugą, vidutinės trukmės bei trumpalaikiai strateginiai veiklos planai rengiami neturint aiškios strateginės krypties, o tai lemia tolimesnes kultūros paveldo apsaugos sistemos klaidas. Be to dažnai susiduriama su skirtingų institucijų skirtingomis saugojimo tendencijomis ir tikslais.

2) Nesisteminis biurokratizuotas teisinis paveldosaugos reglamentavimas. Kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nesuderinamumas, netinkamas tarptautinių

sutarčių integravimas į Lietuvos teisės aktus bei neužtikrintas jų taikymas, nulemia šios srities institucijų skirtingas teisės aktų interpretacijas.

3) Atsakingo valdymo stoka. Nepaskirstyta aiški centrinės valdžios bei vietos valdžios kompetencija bei įgaliojimai visuose kultūros paveldo objektų saugojimo proceso etapuose, paveldosaugos valdymo vadovų rotacijos nebuvimas, siauri institucijų žinybiniai interesai, nulemia paveldo saugojimo tendencijas nesusijusias su konkrečia kultūros paveldo apsauga bei skaidrumo stoką.

4) Kultūros paveldo apskaitos mechanizmo trūkumai. Daugumai Kultūros vertybių registre esančių kultūros paveldo objektų ir vietovių nėra nustatytos vertingosios savybės ir teritorijos ribos. Sudėtinga ir ilgai trunkanti paveldo objektų apskaitos, skelbimo saugomais procedūra, dar labiau pagilina žmogiškųjų bei materialinių išteklių šioje srityje problemą. Didelė dalis valstybės saugomų ir kitų registruotų kultūros paveldo objektų kelia abejonių dėl jų ypatingos kultūrinės vertės išskyrimo ir tuo pačių teisinio statuso suteikimo. Problematiškas Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų sukūrimas kiekvienoje savivaldybėje dėl materialinių išteklių bei paveldo apsaugos ekspertų trūkumo. Be to, nepakankamas Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ir savivaldybių įsteigtų Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų bendradarbiavimas. Dauguma kultūros paveldo vietovių neturi veiklą jose reglamentuojančių dokumentų: nei apsaugos reglamentų, nei specialiųjų teritorijų planavimo dokumentų.

5) Kultūros paveldo tvarkymo ir saugojimo metodikos trūkumai. Nėra teritorinio požiūrio į kultūros paveldo vietovių apsaugą, ji suprantama, kaip jame esančių kultūros paveldo objektų ir kitų paveldo aspektu, vertingų statinių apsauga. Skirtingo sudėtingumo tvarkybos darbų vykdymui vienodai taikomi visi teisės aktuose nustatyti reikalavimai. Saugomo kultūros paveldo specialiesiems teritorijų planavimo dokumentams parengti trūksta materialinių bei žmogiškų išteklių. Visų registruotų kultūros paveldo objektų būklės stebėsenai neužtenka nei Kultūros paveldo apsaugos prie Kultūros ministerijos, nei savivaldybių žmogiškųjų išteklių.

6) Kultūros paveldo ekspertų ir tyrėjų atsakomybės stoka. Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizės ir poveikio aplinkai vertinimo atlikimas šių darbų užsakovo lėšomis yra neskaidrus, nėra aiškiai apibrėžta ekspertų ir poveikio aplinkai vertinimo ataskaitų rengėjų atsakomybė.

Galimybės:

1) Sukurti ilgalaikę kultūros paveldo apsaugos strategiją, kuri padėtų numatyti svarbiausias kultūros paveldo apsaugos kryptis ir gaires.

2) Sukurti kultūros teisės autonominį kultūros paveldo institutą, kuris padėtų formuoti ir kelti kultūros paveldo apsaugos specialistų teisinę kvalifikaciją bei „užkirsti kelią“ teisiniam nihilizmui įsigalėjusiam šioje srityje.

3) Reformuoti kultūros paveldo apsaugos institucijų sistemą, ją supaprastinant. Atskirti ir apibrėžti vietos savivaldos institucijų ir centrinės valdžios įgaliojimus pagal kultūros paveldo objektų ir vietovių reikšmingumą.

4) Kodifikuoti (susisteminti) kultūros paveldą ir jo apsaugą reguliuojančias teisės normas bei tikslinti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas. Susisteminti visas teisės normas susijusias su kultūros paveldo apsauga, taip pašalinant teisės aktų nesuderinamumą, bei už šių teisės normų įgyvendinimą atsakingų institucijų atsakomybę.

5) Pritraukti ES struktūrinių bei kitų fondų investicijas taip skatinant kultūros paveldo tvarkybą bei įkuriant kultūros paveldo mokslinių tyrimų centrą. Tokiu būdu sudarant sąlygas metodikų ir mokslinių kultūros paveldo tarybų atsiradimui ir įgyvendinant pačią kultūros paveldo apsaugą bei jo finansavimo galimybes.

6) Skirti didesnį valstybės ir savivaldybės finansavimą kultūros paveldo objektų tyrimo, projektavimo ir tvarkybos darbams. Ši priemonė padėtų įgyvendinti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtintam tikslui – kultūros paveldą išsaugoti ateities kartoms. Didesnės finansavimo galimybės kultūros paveldui „palengvintų jų valdytojų naštą“ bei pritrauktų didesnį turistų skaičių jį apžiūrėti, taip sukuriant didesnį šalies BVP.

7) Sukurti labiau efektyvias kultūros paveldo apsaugos populiarinimo priemones, naudojant jas kaip prevencinę priemonę, taip sumažinant menką visuomenės suvokimo apie kultūros paveldą laipsnį įtakojantį kultūros paveldo objektų nykimą. Šiam tikslui pasitelkti švietimo institucijas bei žiniasklaidą ir taip mažinti kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimus bei už tai taikomą teisinę atsakomybę bei kylančius šioje srityje teisinius ginčus.

Grėsmės:

1) Kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių institucijų biurokratizacija. Pažymėtina, kad dėl biurokratizuotų procedūrų bei už kultūros paveldą atsakingų institucijų neveiklumo daugelio kultūros paveldo apsauga iki šiol nėra galutinai įgyvendinta, t.y. nenustatytos svarbiausios vertingosios savybės ir teritorijos ribos bei tvarkybos prioritetai.

2) Kultūros paveldo normų painumas ir gausa, tai sukuria administruojančių institucijų manipuliaciją teisės aktais, pakreipiant įvykius norima linkme.

3) Kultūros paveldo apsaugos valdymo sistemos skaidrumo stoka. Nesukurtas nepriklausomos kontrolės mechanizmas. Kontrolės funkciją atlieka pats Kultūros paveldo departamentas - t.y., šiai institucijai pavesta kontroliuoti savo pačios veiklą. Per mažas personalinės atsakomybės laipsnis.

4) Menkas, visuomenės suvokimo apie kultūros paveldo svarbą, laipsnis, lemia kultūros paveldo objektų nykimą

5) Nepakankamas kultūros paveldo apsaugos finansavimas. Nepakankamas valstybinis finansavimas valstybės saugomiems kultūros paveldo objektams. Tuo tarpu savivaldybių biudžetuose lėšos specialiai paveldosaugos sričiai dažniausiai nėra išskiriamos, arba jos yra skiriamos labai mažos.

6) Kultūros paveldo apsaugos tyrėjų bei atliekančių paveldo tvarkybos darbus specialistų trūkumas. Nors šiuo metu**,** Lietuvoje yra specialistų, kurie kultūros paveldo objektuose atlieka specialius tyrimus (architektūrinius, metonytinius, archeologinius, polichrominius, urbanistinius, inžinerinius, fizikinius-cheminius tyrimus, matavimo darbus), tačiau po kelerių metų, tinkamai neorganizuojant, papildomai nefinansuojant, šios srities specialistų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo, Lietuva nebeturės reikiamo kiekio kompetetingų šios srities specialistų.

Pagal strateginio planavimo metodiką SSGG analizės pagrindu nagrinėjami šie strateginiai ryšiai:

1. kaip panaudoti stiprybes galimybėms įgyvendinti?
2. kaip ištaisyti silpnybes pasinaudojant galimybėmis?
3. kaip panaudoti stiprybes grėsmėms sumažinti?
4. kokias silpnybes reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės?

Šios analizės rezultatai galėtų tapti informacijos pagrindu kuriant kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų sprendimo viziją, nustatant valstybės misiją kultūros paveldo apsaugos strityje, strateginius tikslus ir priemones šiems tikslams pasiekti. Naudojant SSGG analizę galima tiksliai nustatyti kokios priemonės būtų grėsmėms bei silpnybėms pašalinti, todėl galima pateikti SSGG strateginius siūlymus (žr. 14 priedą).

IŠVADOS, REKOMENDACIJOS BEI SIŪLYMAI

Apibendrinant tyrimą, kurio metu buvo kompleksiškai taikyti teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai bei atlikta SSGG analizė, galima teigti, kad hipotezė, jog Lietuvoje iki šiol galioja ilgalaike kultūros paveldo apsaugos strategija neparemtas biurokratizuotas kultūros paveldo apsaugos teisinis reguliavimas, pasitvirtino:

1. Tyrimu buvo atskleistas kultūros paveldo apsaugos ir jos sistemos teisinio reguliavimo sudėtingumas, problematiškumas bei nepakankamas efektyvumas, lemiantis nesisteminį biurokratizuotą teisinį paveldosaugos reguliavimą.

1.1. Sukurtą nekilnojamojo kultūros paveldo ir jo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą silpnina ir efektyviam jo įgyvendinimui trukdo kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių teisės normų nesuderinamumas bei netinkamas šios srities tarptautinių sutarčių integravimas į Lietuvos teisės sistemą. Tai sudaro sąlygas viešojo administravimo subjektams nevienodai juos interpretuoti. Skirtinga teisės aktų interpretacija tampa puikia terpe korupcijai ir įstatymų pažeidinėjimams. Todėl vertėtų suderinti tarpusavyje visus įstatymus susijusius su kultūros paveldo apsauga, tarp jų sąvokas bei apibrėžimus. Tikslinga suderintai integruoti į Lietuvos teisės sistemą esamas ir naujai priimamas kultūros paveldo apsaugos tarptautines sutartis. Vienas efektyviausių būdų būtų tokių teisės normų susisteminimas, taip išvengiant teisės normų nesuderinamumo, gausos ir painumo.

1.2. Kultūros paveldo apsaugos teisinius santykius reguliuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, bendrieji ir specialieji kultūros paveldo apsaugą reglamentuojantys įstatymai ir juos papildantys poįstatyminiai teisės aktai, ES teisės normos ir tarptautinės sutartys, bei strateginės skryptys susijusios su kultūros paveldo išsaugojimu. Tačiau iki šiol nėra sukurta ilgalaikė kultūros paveldo apsaugos strategija, kurią įgyvendinant turi būti parengti viešojo administravimo subjektų, atsakingų už kultūros paveldo apsaugos administravimą, trumpalaikiai bei vidutinės trukmės strateginiai planai, numatantys asmeninę teisinę atsakomybę už tų planų netinkamą įgyvendinimą bei užtikrinantys atsakingą šios srities viešąjį valdymą. Todėl vienas svarbiausių uždavinių turėtų būti sukurti ilgalaikę kultūros paveldo apsaugos strategiją, užkertant kelią tolimesnėms kultūros paveldo apsaugos sistemos klaidoms bei neatsakingam viešajam valdymui nulemiančiam paveldo saugojimo tendencijas nesusijusias su konkrečia kultūros paveldo apsauga.

1.3. Kultūros paveldo apsaugos sistema, remiantis Konstitucijos nuostatomis yra atskira teisinio reguliavimo sfera, šiuo metu esanti Administracinės teisės šakos sudedamoji dalis. Siekiant užkirti kelią teisiniam nihilizmui įsigalėjusiam kultūros paveldo srityje tikslinga

Lietuvoje sukurti šios srities autonominį kultūros teisės šakos institutą, kuris padėtų formuoti ir kelti kultūros paveldo apsaugos specialistų teisinę kvalifikaciją.

2. Išnagrinėjus kultūros paveldo apsaugos politikos įgyvendinimo specialiųjų teisės normų realizavimo ir teisinio reguliavimo ypatumus, paaiškėjo, kad ir nors sukurtas kultūros paveldo apskaitos mechanizmas bei kultūros paveldo objektų tvarkymo ir saugojimo metodika, tačiau susiduriama su daugeliu problemų susijusių su ribotais materialiniais ir žmogiškaisiais ištekliais.

2.1. Daugeliui kultūros paveldo objektų ir vietovių, kuriems suteikta teisinė apsauga, nėra nustatytos vertingosios savybės bei apibrėžta teritorijos ribos, o tai prieštarauja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatoms ir silpnina pačią kultūros paveldo apsaugos sistemą. Todėl siūlytina, sumažinti vertingiausiųjų kultūros paveldo objektų sąrašą, iš naujo kultūros paveldo objektus peržiūrint pagal lygmenis, nustatatyti visiems jiems vertingąsias savybes ir apibrėžti teritorijos ribas įsteigiant daugiau Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų apskrities lygmeniu. Teisės normose nustatyti aiškius kultūros paveldo vietovių vertinimo ir atrankos kriterijus jas įrašant į Kultūros vertybių registrą.

2.2. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatos imperatyviai reikalauja skelbiant kultūros paveldo objektus, jų kompleksus ar vietoves saugomais, prieš tai parengti ir patvirtinti specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus, tačiau tai padaryta tik nedideliai paveldo daliai. Įsigaliojus įstatymui kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. IV-190 valstybės saugomais buvo paskelbti dauguma kultūros paveldo objektų, jų kompleksų ir vietovių, kuriems nebuvo parengti specialieji teritorijų planavimo dokumentai, taip objektų valdytojus „įstumiant į biurokratinę aklavietę“. Tikslinga kelti klausimą dėl ministro įsakymo atitikimo įstatymui ir tų objektų teisėto paskelbimo saugomais. Siūlytina, atsisakyti kultūros paveldo objektams ir jų kompleksams rengti specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus kaip perteklinius, palikti jų rengimą tik vietovėms. Vietovių specialiuose teritorijų planavimo dokumentuose turi būti aiškiai nurodyta kur ir kiek leidžiama ir draudžiama urbanistinė plėtra.

2.3. Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizės ir poveikio aplinkai vertinimo atlikimas šių darbų užsakovo lėšomis nėra skaidrus, neaiškiai apibrėžta ekspertų ir poveikio aplinkai vertinimo ataskaitų rengėjų atsakomybė. Todėl tikslinga būtų, parengti atitinkamų teisės aktų pakeitimo projektus ir jais nustatyti, kad kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizės ir statybos darbų kultūros paveldo vietovėse poveikio aplinkai vertinimas būtų atliekamas valstybės biudžeto lėšomis, o šių darbų užsakovai valstybei mokėtų tik tam tikrą žyminį mokestį.

2.4. Sukurtas paskelbtų saugomais kultūros paveldo objektų finansavimo mechanizmas, suteikiant tokių objektų valdytojams teisę pasinaudoti valstybės ar savivaldybės parama tvarkant juos, tačiau Kultūros vertybių registre įrašytų kultūros paveldo objektų kuriems taikoma pradinė teisinė apsauga, tokia galimybė nenumatyta. Todėl, siūlytina tobulinti finansavimo ir kompensavimo už kultūros paveldo tvarkybos darbus ir tyrimus teisinį reguliavimą, numatant galimybę finansuoti ir kultūros paveldo objektų, kuriems suteikta pradinė teisinė apsauga, tvarkybos darbus. Siūlytina, teisės normose įtvirtinti savivaldybėms prievolę, savo biudžetuose numatyti procentinę dalį kultūros paveldo objektų tvarkybai bei išsaugojimui. Pasinaudoti ES struktūrinių bei kitų fondų investicijomis.

3. Sukurta centrinė ir vietos valdžių sistema administruojanti kultūros paveldo apsauga turi esminių trūkumų. Nepaskirstyta aiški jų kompetencija ir įgaliojimai visuose kultūros paveldo saugojimo proceso etapuose, lemia viešojo administravimo subjektų deleguotų funkcijų dubliavimąsi, tarpusavio konfrontaciją. Siauri žinybiniai interesai bei institucijų vadovų rotacijos nebuvimas, leidžia viešojo administravimo tarnautojams, atsakingiems už kultūros paveldo apsaugą piknaudžiauti suteikta teise, nevykdyti nustatytų pareigų, viršyti savo kompetenciją, o kultūros paveldo valdytojams „apeiti“ teisės normose įtvirtintus imperatyvius reikalavimus, taip sudarant sąlygas įsigalėti teisiniam nihilizmui, korupcijai ir kitiems pažeidimams. Todėl būtina, rengiant nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pataisas, atskirti ir apibrėžti vietos savivaldos institucijų ir centrinės valdžios įgaliojimus pagal kultūros paveldo objektų ir vietovių reikšmingumą, įvesti institucijos vadovų rotaciją.

3.1. Kultūros paveldo apsaugos kontrolė pasireiškia kultūros paveldo apsaugos srityje padarytų pažeidimų nutraukimu, bei kaltų asmenų padarius tuos pažeidimus nustatymu ir jų patraukimu teisinėn atsakomybėn, tačiau ir šioje srityje susiduriama su netinkamu teisiniu reguliavimu. Esant ribotiems žmogiškiesiems ir materialiniams ištekliams, nepakankamai efektyviai vykdomas kultūros paveldo objektų monitoringas, stebėsena, taip silpninant pačią kultūros paveldo apsaugą. Todėl būtina suderinti tarpusavyje teisės normas, apibrėžiančias administracines teisės sankcijas taikančių šios srities viešojo administravimo subjektų tarnautojų kompetenciją bei stiprinti kultūros paveldo stebėseną, pasitelkiant visus turimus ir galimus išteklius. Siūlytina steigti nepriklausomą paveldo apsaugos kontrolės instituciją.

4. Išanalizavus kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą atskleidžiant šios srities silpnybes, stiprybes, galimybes ir grėsmes pateiktas šio darbo 3.3 poskyryje, darbe buvo pateikti strateginiai pasiūlymai, kurie suformuluoti 14 priede, galėtų tapti informacijos šaltiniu kuriant kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų sprendimo viziją, nustatant strateginius tikslus ir priemones šiems tikslams pasiekti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
3. Aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.5-75.
4. Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
5. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
6. Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr.14-352.
7. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr.2-16.
8. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571.
9. Nekilnojamojo turto registro įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 55-1948.
10. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr.82-1965; 2005, Nr.84-3105.
11. Saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 108-3902.
12. Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788.
13. Tautinio paveldo produktų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 77-3043.
14. Teritorijų planavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 21-617.
15. Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 153-5572.
16. Vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr.55-1049; 2008, Nr.113-4290.
17. Viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.
18. Žemės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.28-868.
19. Žemės reformos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr.24-635; 1997, Nr. 69-1735.
20. 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 163-7741.
21. Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 100-2896
22. Europos kraštovaizdžio konvencija. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 104-4621.
23. Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 30-1228.
24. Europos kultūros konvencija. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 101-3599.
25. 1992 m. pataisyta Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1999, Nr.100-2895.

26. Konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros paveldo objektų. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 8-139.
27. Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais ratifikavimą. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 73-2565.
28. Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija. *Europos taryba*, sutarčių serija. 2005, Nr.199.
29. Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 102-2806.
30. Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvencija. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 102-2807.
31. Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.188-7006.
32. Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 19-411.
33. Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts . *Official Journal*. C340, 10, November, 1997 [interaktyvus]. [žiūrėta:2012-01-13]. <http://eurlex.europa.eu/lt/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html≠017301007E>.
34. Seimo 2002 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikė raidos strategijos“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 113-5029.
35. Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.80-4152.
36. Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 16 d. nutarimas Nr.1247 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo ir patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 121-5215; 2011, Nr. 1160.
37. Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr.42-1454.
38. Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.57-2312; 2007, Nr.23-879.
39. Aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 6 d. įsakymas Nr.D1-736 „Dėl Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 balandžio 30 d. įsakymo Nr.215 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.05.07:2002 „statinio projektavimo sąlygų sąvadas“ ir jį keitusių įsakymų pripažinimo netekusiais galios“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 106-5471.
40. Aplinkos ministro ir LR Kultūros ministro 2005 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. D1-322/ĮV-261 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.81-2973.

41. Aplinkos ministro ir LR Kultūros ministro 2005-04-29 įsakymas Nr. D1-233/ĮV-196 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.01:2005 kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų reglamentų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 60-2140.
42. Kultūros ministro 2012 m. vasario 6 d. įsakymas Nr.ĮV-94 „Dėl kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr.21-969.
43. Kultūros ministro 2010 birželio 28 d. įsakymas Nr.ĮV-365 „Dėl Kultūros ministro 2002 m. rugpjūčio 2 d. įsakymo Nr. 271 „Dėl ilgalaikės kultūros vertybių išsaugojimo programos patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.78-4054.
44. Kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. ĮV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010-2012 m. strateginio veiklos plano patvirtinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-03-11]. <http://www.kpd.lt/failai/u1/strateginis2010,pdf> .
45. Kultūros ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. ĮV-240 „Dėl kultūros paveldo objektų ar vietovių apžiūros, būklės fiksavimo ir tyrimo atlikimo užtikrinimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 76-2766.
46. Kultūros ministro 2005 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-310 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.86-3240.
47. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.58.
48. Kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. ĮV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.86-3242.
49. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 19 d. įsakymas Nr. ĮV-155 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.04.01:2005 „Leidimų atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.57-1956.
50. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV-158 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.03.01:2005 „Nekilnojamojo kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų projekto ar tvarkomųjų paveldosaugos darbų projekto paveldosaugos (specialiosios) ekspertizės atlikimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 57-1967.
51. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV159 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR3.02.01:2005 „Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygų (laikinųjų apsaugos reglamentų) išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.57-1968.
52. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų

tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.53-1815.

53. Kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. ĮV-146 „Dėl specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisyklių ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.60-2157.
54. Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2007 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. N-4 „Dėl savivaldybių veiklos kultūros paveldo apsaugos srityje“. *Informaciniai pranešimai*. 2007, Nr.100-1394.
55. Valstybinė kultūros paveldo komisijos 2011 m. balandžio 29 d. sprendimas Nr.29 Nr. S-8(172) „Dėl kultūros paveldo apsaugos politikos“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.55-2688.
56. Valstybinė kultūros paveldo komisijos 1997 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas Nr.39 „Dėl kultūros paveldo politikos principų“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr.78-2000.
57. Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2010 m. gegužės 28 d. sprendimas Nr. S-6(160) „Dėl Kultūros paveldo ir valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimų įgyvendijimo Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, aplinkos apsaugos, statybos teisėje“. *Informaciniai pranešimai*. 2010, Nr.43-577.
58. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2011 m. sausio 4 d. įsakymas Nr. Į-03 „Dėl patariamosios visuomeninės kultūros paveldo komisijos prie Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Kauno teritorinio padalinio sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-05-25]. <http://www.kpd.lt/lt/departamento_isakymai>.
59. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 19, 21, 22, 23, 25 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.XIP3463[interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-01]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=405097&p_query=&p_tr2=2>.
60. Kultūros paveldo inspekcijos laikinasis įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 24-598.
61. Kultūros paminklų apsaugos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1940, Nr. 720 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-10]. <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8838p_d=8577&p_k=1>.

62. Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1967, Nr. 11-80 [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-11-10]. <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8838p_d=8577&p_k=1>.
63. Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1977, Nr. IX-2200 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-10]. <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8838p_d=8577&p_k=1>.
64. Valstybės archajologijos komisijos įstatymas. *Valstybės žinios*.1919, Nr. 11-137.
65. Valstybės archajologijos komisijos taisyklės. *Valstybės žinios*. 1920, Nr. 25-300.

Naudota literatūra ir šaltiniai:

66. *Act to Prevent the Exodus of German Cultural Property*. Juris GmbH Saarbrücken, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-12-15]. <http://www.juris.de>.
67. Andruškevičius A. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. – Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008. –397 p.– ISBN 978-9955-30-029-8.
68. Andruškevičius A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. –272 p. – ISBN 9955-557-41-9.
69. Arimavičiūtė. M. *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. – 335 p. – ISBN 9955-19-021-3.
70. Ashworth G., Howard P. *Europos paveldas. Planavimas ir valdymas*. – Vilnius: Versus aureus, 2008. – 199 p. – ISBN 978-9955-34-108-6.
71. Bražėnaitė-Dijokienė D. Paveldosaugos sampratos kaita XX a. pr. Lietuvoje. *Urbanistika ir architektūra*.Vilnius: Technika, 2000, T. 24, Nr. 2. – p.70-78. – ISSN 1392-1630.
72. Bučas J. Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje. *Urbanistika ir architektūra*. Vilnius: Technika, 2006, T. 30, Nr. 3. – p. 143-158. – ISSN 1392-1630.
73. Bučas J. Palikimas ar paveldas? *Naujasis dienovidis.* 1993, Nr. 17. P.6
74. *Cultural Heritage Co-operation in the Baltic Sea States* / Report 3 – Stockholm: National Heritage Board, 2003. – 42 p. – ISBN 91-7209-319-6.
75. Čepaitienė R. *Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos modernioje Lietuvoje*. – Vilnius: LII leidykla, 2005. – 467 p.– ISBN 9986-780-76-4.
76. Deviatnikovaitė I. *Administracinė teisė: kategorijos, apibrėžimai, užduotys*. - Vilnius: Justitia, 2009. – 215 p. – ISBN978-9955-616-55-9.
77. Dziegoraitienė A. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 78(70). – p. 14-22. – ISSN 1392-6195.

78. Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas. – Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002. – 240 p. – ISBN 9986-571-84-7.
79. Global COE for Education, Research and Development of Strategy on Disaster Mitigiation of Cultural Heritage and Historic Cities [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-14]. <http:www//rits-dmuch.jp/en/g-Coe.html>.
80. Hoffman T.B. *Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice*. – Cambridge University Press, 2006. –519 p.–ISBN-13:978-0-521-85764-2.
81. Howard P. *Heritage: Management, Interpretation, Identity*. – Bodmin: MPG Books LTD, 2003. – 273 p. – ISBN 0-8264-5898-X.
82. Juknonis V. Administracinės teisės normos // Bakaveckas A, Dziegoraitis A. ir kt. *Lietuvos administracinė teisė*. Bendroji dalis (vadovėlis). Vilnius, 2005. – 608 p. – ISBN 9955-19-005-1.
83. Jurevičienė J. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga*. – Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2010. – 115 p. – ISBN 978-9855-28-551-9.
84. *Lietuvos architektų sąjungos raštas Vyriausybei* „Dėl nekilnojamo kultūros paveldo apsaugos sistemos ydų“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-10-02]. <http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=news&Id=257&PHPSESSID=a4d7fa79f74496fd813300ef2d3bcaa7> .
85. *Lietuvos kultūros paveldo atgimimas* / sudarė: Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo centras. – Vilnius: Savasties leidykla. 2004. – 111 p. – ISBN 9986-420-52-0.
86. *Lietuvių kalbos žodynas* (elektroninis variantas 2005) [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-17]. <http://www.lkz.lt/dzl,php?12>.
87. Lukšionytė N. *Kultūros paveldo sąvokos* (paskaitų medžiaga). – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
88. *Mokslinės konferencijos „Grėsmės paveldui Lietuvoje“ vykusios 2007 m. gegužės 12 d. Klaipėdoje, parengta rezoliucija* „Dėl Europos vertybinių nuostatų integravimo į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą ir atsakomybės už nacionalinio saugumo pagrindų užtikrinimą“ [interaktyvus].[žiūrėta:2011-02-28]. <http://www2lrs.lt/kt_inst/pamink/dokumentai/rastai/Rezoliucija.htm>.
89. Monkevičius E., Miškinis A ir kt. *Aplinkosaugos teisė* (vadovėlis). – Vilnius: Justitia, 2011.– 415 p.– ISBN 978-9955-616-63-4.
90. *On Protection of Cultural Monuments* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012-01-05]. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72551>.
91. Petkevičius P. Administracinė teisė // Dambrauskienė G., Marcijonas A. ir kt. *Lietuvos teisės pagrindai*. – Vilnius: Justitia, 2004. – p. 131-178. – ISBN 9955-616-03-02.

92. Planning Towns and Cities: Principles Advocated by German Authorities for Future Growth, Squares, Class Districts and Buildings. Incorporated Society of Architects and Engineers of Germany. *Municipal Journal and Engineer*. 22, March 6, 1907. – p.224-227 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-11-11]. <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/german07.htm>.
93. Pranevičienė B., Mikalauskaitė-Šostakienė K. Problems of Pre-trial Investigations of Legal disputes in the Territorial Planning. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, Nr.18(3). – p.963-977 – ISSN 1392-6195.
94. Rosenbloom D. H. *Public Administration. Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*. - New York: Random house, 1986. – 501 p. – ISBN 0-394-33121-4.
95. Sirvydis A. *Administracinės teisės principų praktinio taikymo aspektai* (mokomoji knyga). – Vilnius: Utenos kolegija, 2010. –128 p.–ISBN 978-9955-880-76-9.
96. Šatas A. Teisės teorija // Dambrauskienė G., Marcijonas A. ir kt. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004. – 575 p. – ISBN 9955-616-03-2.
97. Šedberas S. *Administracinė atsakomybė* (vadovėlis). – Vilnius: Justitia, 2005. –343 p. –ISBN 9986-567-94-7.
98. Urmonas A., Novikovas A. Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, 18(3).– p.1019-1034 – ISBN 1392-6195
99. Urmonas A. Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje. *Jurispridencija*. Vilnius: LTU, 2006, Nr. 5(83). – p. 37-47 – ISBN 1392-6195.
100. Urmonas A. Konstitucinės teisės principų viešojoje teisėje kontrolės funkcijos. *Jurisprudencija*. Vilnius: LTU, 2002, Nr.30(22).– p.100-110– ISBN 1392-6195.
101. Urmonas A. *Socialiniai pokyčiai ir žmoniškieji santykiai administracinės teisės erdvėje*. Vilnius, 2006. – 31 p.
102. Urmonas A. Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška. *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, Nr. 6(96).– p. 9-15 – ISSN 1392-6195.
103. Vaišvila A. *Teisės teorija*. – Vilnius: Justitia, 2004. – 525 p. – ISBN 9955-616-07-5.
104. Vaitkevičiūtė V.*Tarptautinis žodžių žodynas*. – Vilnius: leidykla „Žodynas“, 2007.–1168 p.– ISBN 9789-986-465-75-1.
105. Vitkus G. *Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas*. – Vilnius: Eugrimas, 2008. – 351 p. – ISBN 978-9955-790-05-1.

106.Weng Z. *On the Development and Protection of Historical and Cultural Heritage* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2012-01-10]. <http://www.bmtfi.com/upload/product/201004/2010lyhy04a2.pdf>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai:

107. Konstitucinio teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274.

108. Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisų į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (1997 m. liepos 1 d. redakcija) 14 straipsnio, 15 straipsnio (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 30 d. nutarimo Nr. 356 „Dėl valstybės išperkamų iš piliečių gyvenamųjų namų, jų dalių ir butų, pertvarkytų į negyvenamąsias patalpas ir naudojamų švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros, mokslo reikmėms bei globos namams, sąrašo patvirtinimo“ (2004 m. gegužės 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymui“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.110-5201.

109. Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymo 22 straipsnio 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 635 „Dėl detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinto detaliojo teritorijų planavimo organizatoriaus teisių ir pareigų perdavimo ir sutarties sudarymo tvarkos aprašo 7.2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Miškų įstatymo nuostatoms ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 641 „Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos patvirtinimo“ 1 punktu patvirtintos miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos 7.4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo nuostatoms“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 30-74.

Administracinių bylų praktika:

110. Kauno apygardos administracinio teismo 2009 m. spalio 26 d. sprendimas administracinėje byloje *UAB „Liūdesys“ v Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. I-801-428/09).

111. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 15 d. nutartis administracinėje byloje *Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Panevėžio teritorinis padalinys v. V.K.* (bylos Nr.N^{62}-7229/2010).
112. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2010 m. rugsėjo 9 d. nutartis administracinėje byloje *N.Z v Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos* (bylos Nr.II-1028-142/2010).

Institucijų raštai ir kiti dokumentai:

113. Kultūros ministerijos 2009 m. balandžio 9 d. raštas Nr. S2-897 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų įkūrimo ir veiklos“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2009 *(nepublikuotas)*.
114. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011-03-04]. <http://www.kpd.lt/lt/node/837 >.
115. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. spalio 18 d. raštas Nr. (13.6)2-3283 „Dėl leidimo atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus name Austerijoje Kaune“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
116. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. (13.6)2-4032 „Dėl paveldosaugos funkcijų“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
117. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. kovo 31 d. raštas Nr. (11.39)2-844 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos vykdymo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
118. Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinio padalinio 2007 m. gruodžio 28 d. raštas Nr. 2K-1612 „Dėl VI-to forto Kaune specialiojo plano rengimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2007 *(nepublikuotas)*.
119. Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus 2007 m. gruodžio 12 d. raštas Nr. 55-2-282 „Dėl VI-to forto Kaune specialiojo plano rengimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2007 *(nepublikuotas)*.
120. Kauno miesto savivaldybės Kultūros paveldo skyriaus 2010 m. rugsėjo 22 d. raštas Nr. 55-2-318 „Dėl namo-austerijos būklės patikrinimo“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.
121. Kauno miesto savivaldybės administracijos Kultūros paveldo skyriaus 2010 m. rugsėjo 3 d. raštas Nr. 55-2-293 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 10 dalies“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2010 *(nepublikuotas)*.

122. Kauno miesto savivaldybės administracijos Kultūros paveldo skyriaus 2009 m. gegužės 25 d. vidaus audito ataskaita Nr. 21-6-14. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2009 *(nepublikuota)*.
123. Komisijos, sudarytos Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2011 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. Į-52 „Dėl laikinosios komisijos sudarymo“, 2011 m. balandžio 19 d. išvados Nr. 2 „Dėl pastato Laisvės al.90, Kaune“. Kaunas: Kauno miesto savivaldybė, 2011 *(nepublikuota)*.
124. Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 metų veiklos ataskaita. *2012-02-15 Nr.V15-01(3.10)* [interaktyvus]. [žiūrėta:2012-02-20]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6859&p_k=1>.
125. Valstybinės kontrolės 2010 m. vasario 19 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Dėl kultūrinio paveldo išsaugojimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta:2011-11-17] <http://www.vkontrole.lt/lt>.

Krikštaponienė K. Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinis reguliavimas stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizės požiūriu / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Urmonas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2012.

SANTRAUKA

Kultūros paveldo išsaugojimas ir perdavimas ateitiems kartoms, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis, yra labai aktualus šiandienos klausimas. Tačiau šiuo metu Kultūros paveldo apsaugos sistemoje situacija vis blogėja, kadangi kultūros paveldo apsaugos politiką formuojančios ir ją įgyvendinančios viešojo administravimo institucijos susiduria su problemomis. Todėl pagrindinis šio darbo tyrimo tikslas buvo ištirti ir įvertinti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, SSGG analizės požiūriu, atskleidžiant stipriąsias ir silpnąsias jos puses bei pateikiant galimas grėsmes bei galimybes. O jam pasiekti iškelti tyrimo uždaviniai, t.y., išanalizuoti kultūros paveldo ir jo apsaugos sampratą bei šios sistemos teisinį reguliavimą, atskleidžiant teigiamus ir neigiamus aspektus; išnagrinėti kultūros paveldo apsaugos politikos įgyvendinimo, specialiųjų teisės normų realizavimo ir teisinio reguliavimo ypatumus, taip pat atskleisti finansinių kultūros paveldo apsaugos priemonių teisinio reguliavimo problemas; pateikti ir įvertinti kultūros paveldo apsaugos viešojo administravimo institucijų valdymo sistemą ir jų kompetenciją, taip pat jų vykdomą kontrolę, bei atskleisti kokia taikoma teisinė atsakomybė už kultūros paveldo apsaugos teisės pažeidimus; ištirti kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, atliekant kokybinį tyrimą, naudojant apklausos metodą, interviu taip pat pasinaudojus šios sistemos politinių veiksnių bei išteklių analize, atlikti kultūros paveldo apsaugos sistemos problemų tyrimų analizę SSGG požiūriu, nustatant sistemos stipriąsias ir silpnąsias puses, numatant galimas grėsmes ir galimybes, pateikiant jų sprendimo būdus bei siūlymus. Darbe iškelta hipotezė, kad Lietuvoje iki šiol galioja ilgalaike kultūros paveldo apsaugos strategija neparemtas biurokratizuotas kultūros paveldo apsaugos teisinis reglamentavimas, pasitvirtino. Ir nors Lietuvoje kultūros paveldo apsaugos teisiniai santykiai reguliuojami Konstitucijos, bendraisiais ir specialiaisiais įstatymais ir juos papildančiais poįstatyminiais teisės aktais, ES teisės normomis ir tarptautinėmis sutartimis, bei numatytomis strateginėmis skryptimis susijusiomis su kultūros paveldo išsaugojimu, tačiau iki šiol nėra sukurta ilgalaikės kultūros paveldo apsaugos strategijos. Be to daugelis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatų yra nesuderinti su kitais tarpusavyje susijusiais įstatymais, o tai silpnina visą kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą. Todėl siekiant to išvengti, vienas efektyviausių būdų būtų tokių teisės normų susisteminimas, taip išvengiant teisės normų nesuderinamumo, gausos ir painumo. Ir nors sukurta centrinė ir vietos valdžių sistema administruojanti kultūros paveldo apsaugą, tačiau šią sistemą silpnina daugybė teisinių spragų, tarp jų deleguotų funkcijų dubliavimasis, institucijų tarpusavio konfrontacija, siauri žinybiniai

interesai ir pan. Šios problemos leidžia viešojo administravimo institucijoms, atsakingoms už kultūros paveldą piknaudžiauti suteikta teise. Todėl būtina, įstatyme tiksliai atskirti ir apibrėžti vietos savivaldos institucijų ir centrinės valdžios įgaliojimus.

Reikšminiai žodžiai: kultūros paveldas, kultūros paveldo apsauga, teisės sistema, teisinis reguliavimas, SSGG analizė

Krikštaponienė K. Legal Regulation of the Cultural Heritage Protection System with Reference to Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats analysis / Master thesis on Law and Management. Supervisor prof. dr. A. Urmonas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2012.

SUMMARY

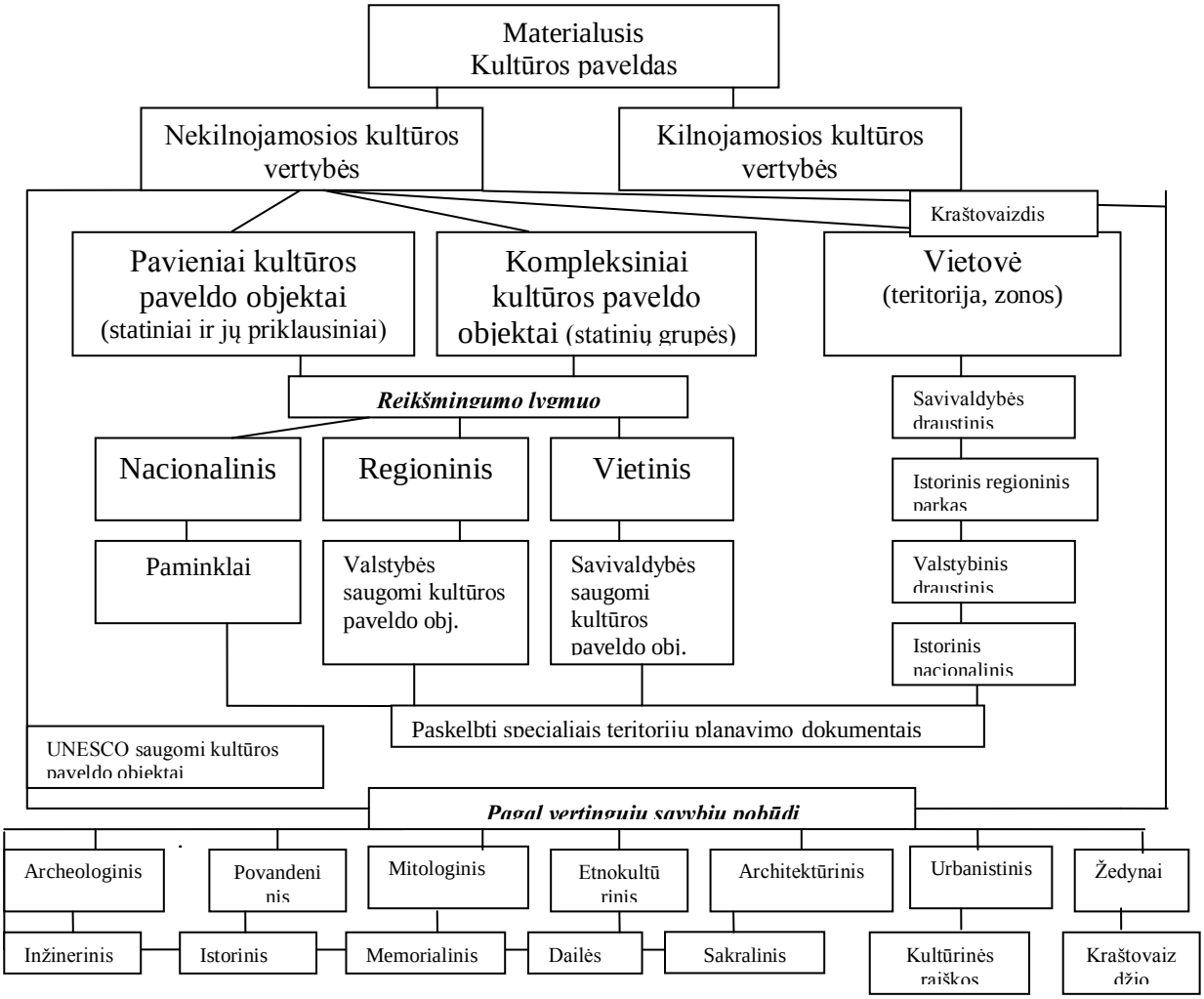
Cultural heritage preservation and its transfer to future generations allowing the society to know about it and to use it is a relevant topic of nowadays. However, the situation in the cultural heritage protection system goes from bad to worse currently, because public administration institutions forming the policy of cultural heritage protection and implementing it confront with particular problems. Therefore, the main objective of the research of this work was to investigate and evaluate legal regulation of the cultural heritage protection system with reference to SWOT analysis disclosing its strengths and weaknesses and submitting possible opportunities and threats. To achieve the objective of the work, the following goals of the research were defined: to analyze the conception of the cultural heritage protection and legal regulation of its system, revealing legal concepts of the cultural heritage and its protection, as well as analyzing the structure of heritage protection legal system and legal regulation; to explore the peculiarities of implementation of the cultural heritage protection policy as well as the peculiarities of realization of special rules of law and legal regulation and to disclose problems of legal regulation of financial means of the cultural heritage protection; to submit and evaluate management system and competence of public administration institutions of the cultural heritage protection, control performed by these institutions and to reveal what legal responsibility is applied in case of infringements of law of the cultural heritage protection and what is the solution of disputes of this field; to explore legal regulation of the cultural heritage protection system when performing the qualitative research using the method of interview and using the analysis of political factors and resources of this system to perform the research analysis of problems of the cultural heritage protection system with reference to SWOT analysis, determining strengths and weaknesses of the system, providing possible opportunities and threats, submitting the ways of solution as well as proposals. The hypothesis formulated in the work that bureaucratised legal regulation of the cultural heritage protection unsustained by long-

term strategy of the cultural heritage protection is still valid in Lithuania was confirmed. Although legal relationships of the cultural heritage protection are regulated by the constitution in Lithuania as well as by common and special laws and post-legislative acts of law complementing them, EU rules of law and international agreements, indended strategic directions related to preservation of the cultural heritage, however, the long-term strategy of the cultural heritage protection is not developed yet. Moreover, the majority of provisions of law on immovable cultural heritage protection are not concerted with other relative laws, and this weakens the whole legal regulation of the cultural heritage protection system. Therefore, in order to avoid this, the one of the most effective ways would be the systematisation of the rules of law avoiding in such manner incompatibility, abundance and complexity of the rules of law. Although the system of central and local governments administrating the cultural heritage protection is developed, however this system is weakened by plenty of legal gaps, such as duplication of delegated functions, interconfrontation of institutions, narrow departmental interests and so on, and this allows public administration institutions which are responsible for the cultural heritage to abuse by the given right. Therefore, it is necessary to dissociate and define the authorisations of local authorities and central government in law precisely.

Keywords: cultural heritage, cultural heritage protection, legal system, legal regulation, SWOT analysis

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 schema. Lietuvos materialiojo nekilnojamojo kultūros paveldo sistema ir jos struktūra

Sudaryta darbo autoriaus, pagal teisės aktų nuostatas reglamentuojančias kultūros paveldo apsaugą.

2 PRIEDAS

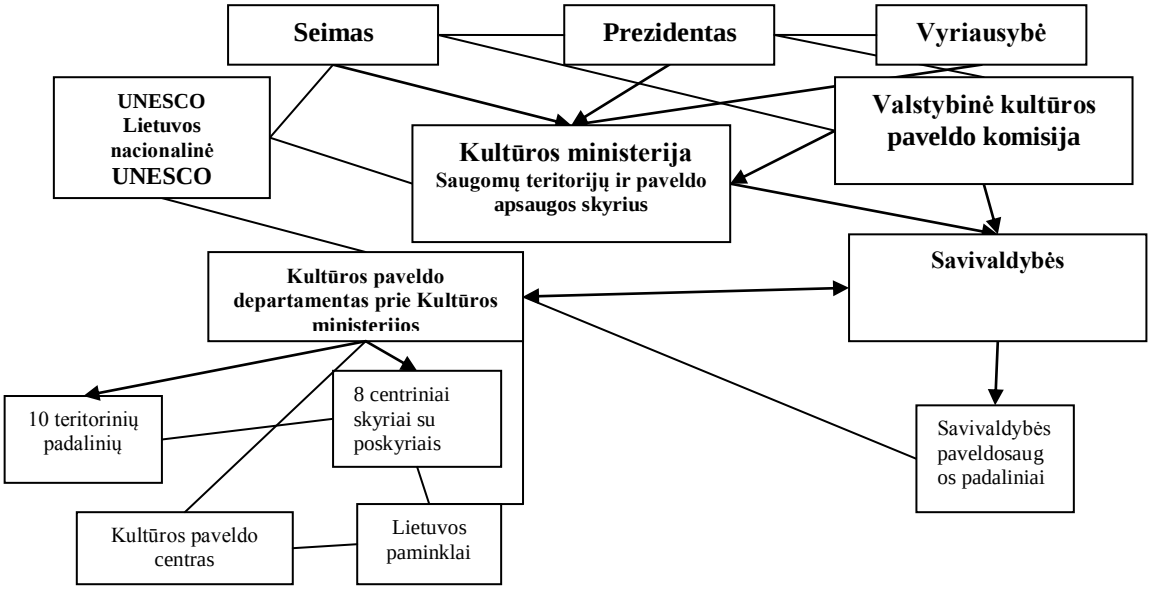
1 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas

Eil. Nr.	Vertingųjų savybių pobūdis ar jų derinys	Teisinis apibrėžimas
1.	*archeologinis*	praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai
2.	*povandeninis*	po vandeniu ar iš dalies po vandeniu esantys archeologiniai objektai, vietovės ir reikšmingais pripažinti nekilnojamieji ar kilnojamieji daiktai, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra povandeniniai tyrimai ir radiniai
3.	*mitologinis*	reikšmingais pripažinti tautosakoje minimi senovės kulto ar kitos žmonių veiklos objektai
4.	*etnokultūrinis*	reikšmingais pripažinti statiniai, jų kompleksai, vietos ar vietovės, atskleidžiančios etninės kultūros savitumą
5.	*architektūrinis* [221]	reikšmingais pripažinti architektūrinės kūrybos statiniai, jų dalys, priklausiniai ir tokių statinių vientisos architektūrinės kompozicijos ir (ar) vietų kompleksai, ansambliai, vietos bei vietovės
6.	*urbanistinis*	reikšmingomis pripažintos istorinės miestų dalys, miesteliai ir panašios vietos bei vietovės
7.	*želdynai*	reikšmingais pripažinti istoriniai želdynai (parkai, sodai ir kiti istoriniai želdynai
8.	*inžinerinis*	reikšmingais pripažinti inžineriniai techniniai statiniai ir jų kompleksai, taip pat gamybinė ar technologinė įranga
9.	*istorinis*	reikšmingais pripažinti objektai ar vietovės, susiję su svarbiais visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos įvykiais ar asmenybėmis arba išgarsinti literatūros ar kitų meno kūrinių
10.	*memorialinis*	objektai, skirti reikšmingiems kultūros ir valstybės istorijos įvykiams ar asmenybėms atminti
11.	*dailės*	reikšmingais pripažinti monumentaliosios dailės kūriniai, koplytėlės, koplytstulpiai, stogastulpiai, monumentalieji kryžiai, memorialiniai statiniai ir kiti dailės kūriniai, tiesiogiai susiję su jų užimama ir naudoti reikalinga teritorija
12.	*sakralinis*	objektai, vietos, jų kompleksai ir vietovės, reikšmingos religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir centrams
13.	*kultūrinės raiškos*	reikšmingais pripažinti individo ar individų grupės kūrybinių netradicinių ieškojimų padariniai

Sudaryta darbo autoriaus pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normas.

[221] Europos architektūros paveldo apsaugos konvencijoje, architektūrinio paveldo sąvokos apibrėžiama, teigiant, kad architektūros paveldas yra nepakeičiama Europos kultūrinio paveldo turtingumo ir įvairovės išraiška, neįkainojamas mūsų praeities liudytojas ir bendras visų europiečių turtas. Žr. Europos kraštovaizdžio konvencija. *Valstybės žinios.* 2002, Nr. 104-4621.

3 PRIEDAS

2 schema. Kultūros paveldo apsaugos valdymo institucijų sistemos struktūra

Sudaryta darbo autoriaus, pagal teisės aktų nuostatas reglamentuojančias kultūros paveldo apsaugą.

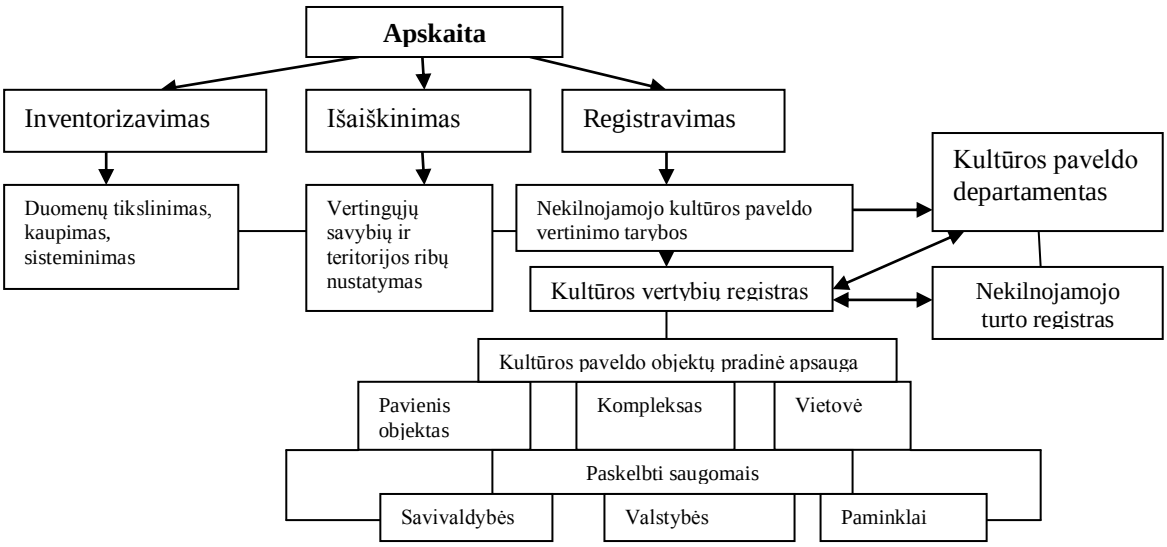
4 PRIEDAS

2 lentelė. Kultūros paveldo apsaugos įgyvendinančių institucijų funkcijos

Eil Nr	Kultūros paveldo apsaugos institucijų funkcijos, kurios įgyvendina kultūros paveldo apsaugą		
	Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos	**Savivaldybės paveldosaugos padalinys**	
		Valstybės saugomų objektų atžvilgiu	**Savivaldybės saugomų objektų atžvilgiu**
1.	metodiškai vadovauja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai		Rengia nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų projektus
2.	rengia nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų projektus		Sudaro su valdytojais valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis
3.	naudoja nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programoms skirtas valstybės biudžeto lėšas		Teikia Valstybinei kultūros paveldo komisijai ir Kultūros ministerijai metines nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programų vykdymo ataskaitas
4.	rengia nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programas ir organizuoja jų vykdymą		Sudaro ir išduoda savivaldybės saugomų kultūros paveldo apsaugos reglamentus
6.	organizuoja ir koordinuotja nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą, išaiškinimą ir stebėseną	Tikrina kultūros paveldo objektų būklę, kaupia informaciją ir teikia ją KPD kultūros ministro patvirtinta stebėsenos tvarka	Teikia pagrįstus reikalavimus fiziniams ir juridiniams asmenims
7.	inicijuoja ir organizuoja kultūros paveldo objektų skelbimą valstybės saugomais		Nagrinėja valdytojų skundus ir prašymus
8.	teikia siūlymus savivaldybės paveldosaugos padaliniams inicijuoti kultūros paveldo objektų skelbimą saugomais savivaldybės		Teikia Nekilnojamojo turto kadastro tvarkytojui įrašyti arba pakeisti kultūros pavldo objektų, kaip daiktinės teisės objektų, įteisinimo ir apribojimų naudotis nekilnuojamuoju turtu duomenis
9.	sudaro su valdytojais valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis		Administruoja kultūros paveldo objektų tvarkybą
10	teikia Valstybinei kultūros paveldo komisijai ir Kultūros ministerijai metines nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programų vykdymo ataskaitas		per mėnesį nuo pateikimo dienos teikia išvadas, ar valdytojų, ketinančių vykdyti kultūros paveldo objektų tvarkybą, parengti projektiniai siūlymai atitinka paveldosaugos reikalavimus
11	sudaro ir išduoda kultūros paveldo objektų, išskyrus kultūros paveldo objektus, savivaldybės tarybos paskelbtus saugomais, apsaugos reglamentus		organizuoja teritorijų planavimo dokumentų, įgyvendinančių šio įstatymo reikalavimus, rengimą
12	teikia pagrįstus apsaugos reikalavimus fiziniams ir juridiniams asmenims; nagrinėja valdytojų skundus ir prašymus;	Teikia valdytojams pagrįstus privalomus reikalavimus	kontroliuoja kultūros paveldo objektų tvarkybą ir priežiūrą
13	tvarko Kultūros vertybių registrą, kuriame registruojamos nekilnojamosios kultūros vertybės ir jų duomenys;		Rengia savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos, švietimo, lavinimo ir kt. paveldosaugos programas ir organizuoja jų vykdymą
14	teikia Nekilnojamojo turto kadastro tvarkytojui įrašyti arba pakeisti kultūros paveldo objektų, kaip daiktinės teisės objektų, įteisinimo ir apribojimų naudotis nekilnojamuoju turtu duomenis;		Inicijuoja ir organizuoja kultūros paveldo objektų skelbimą savivaldybės saugomais, teikia jų duomenis kultūros vertybių registrui
15	administruoja kultūros paveldo objektų tvarkybą		Bendradarbiauja su kitų savivaldybių paveldosaugos

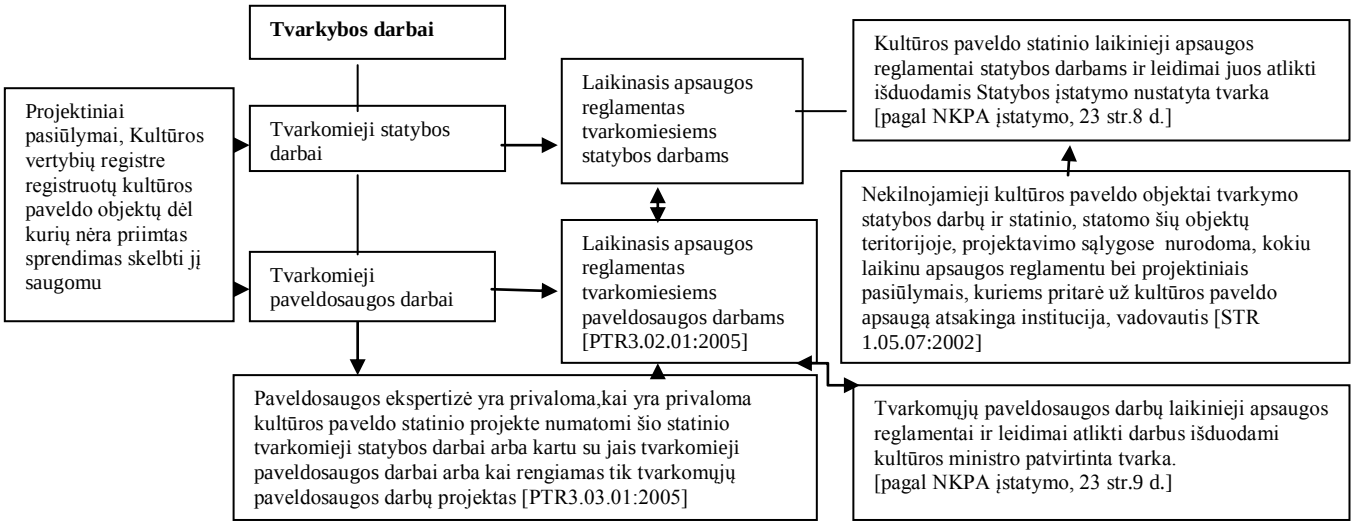
			padaliniais
16	per mėnesį nuo pateikimo dienos teikia išvadas, ar valdytojų, ketinančių vykdyti kultūros paveldo objektų tvarkybą, parengti projektiniai siūlymai atitinka paveldosaugos reikalavimus	Tarpininkauja tarp valdytojų ir KPD: priima valdytojų prašymus, perduoda KPD su pasiūlymais ir teikia valdytojams atsakymus	Organizuoja tarptautinį bendradarbiavimą, susijusį su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga
17	organizuoja teritorijų planavimo dokumentų, įgyvendinančių šio įstatymo reikalavimus, rengimą		Teikia juridiniams ir fiziniams asmenims siūlymus, metodinę ir dalykinę pagalbą nekilnojamojo kultūros pavldo išaiškinimo, saugojimo, pažinimo sklaidos, atgaivinimo klausimais
18	kontroliuoja kultūros paveldo objektų tvarkybą ir priežiūrą		
19	nustatyti sužalotų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį		
20	organizuoti fizinių ir juridinių asmenų atestavimą		
21	Nagrinėja jo įgaliojimų sričiai priskirtas administracinių teisės pažeidimų bylas	Surašo administracinių teisių pažeidimų protokolus	

Sudaryta darbo autoriaus, pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normas.

3 schema. Apskaitos mechanizmas

Sudaryta darbo autoriaus, pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normas.

4 schema. Tvarkybos darbų projektinės dokumentacijos mechanizmas

Sudaryta, pagal teisės aktų nuostatas reglamentuojančias kultūros paveldo apsaugą ir pasinaudojant atmintine vykdančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo objekte ar atliekančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo teritorijoje. Žr. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571; Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV-158 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.03.01:2005 „Nekilnojamojo kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų projekto ar tvarkomųjų paveldosaugos darbų projekto paveldosaugos (specialiosios) ekspertizės atlikimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 57-1967; Kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. ĮV159 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR3.02.01:2005 „Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygų (laikinųjų apsaugos reglamentų) išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.57-1968; Aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 6 d. įsakymas Nr.D1-736 „Dėl Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 balandžio 30 d. įsakymo Nr.215 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.05.07:2002 „statinio projektavimo sąlygų sąvadas“ ir jį keitusių įsakymų pripažinimo netekusiais galios“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 106-5471;Atmintinė vykdančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo objekte ar atliekančiam tvarkybos darbus kultūros paveldo teritorijoje Vilnius: Kultūros paveldo departamentas, Kultūros paveldo akademija, Vilniaus dailiųjų amatų asociacija, 2005.

7 PRIEDAS

Tyrimo „Kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinio reguliavimas SSGG analizės požiūriu“

klausimai

1. Kuo pasireiškia stipriosios Lietuvos kultūros paveldo apsaugos sistemos pusės?
2. Koks yra sukurtas kultūros paveldo apskaitos mechanizmas?
3. Kaip pasireiškia kultūros paveldo objektų tvarkymo ir saugojimo metodika?
4. Su kokiomis problemomis susiduriama rengiant kvalifikuotus kultūros paveldo tyrėjus bei specialistus atliekančius paveldotvarkos darbus?
5. Kuo pasireiškia silpnosios pusės kultūros paveldo apsaugos sistemoje?
6. Gal galėtumėte pasakyti viešojo administravimo institucijų, atsakingų už kultūros paveldo apsaugą, labiausiai pažeidžiamas vietas?
7. Kokius galėtumėte pateikti pasiūlymus dėl sisteminio kultūros paveldo apsaugos teisinio reguliavimo?
    - kodifikuoti (susisteminti) kultūros paveldą reguliuojančias teisės normas;
    - reformuoti kultūros paveldo apsaugos sistemą, ją supaprastinant;
    - kita.....

9. Kokia, Jūsų manymu, kultūros paveldo apsaugos strateginė kryptis, šiuo metu vyrauja Lietuvoje?
    - išsaugoti ir aktualinti paveldėtas bei bendrosios Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tąsą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste (Lietuvos valstybės ilgalaikė raidos strategija)
    - rūpintis istoriniu kultūros paveldu, tobulinant kultūros vertybių apsaugos ir tvarkymo teisinę bazę, institucinę sistemą, sudaryti palankias sąlygas investuoti į kultūros paveldo apsaugą ir naudojimą (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija)
    - kita.....

10. Kokios yra galimybės kultūros paveldo apsaugos sistemai tobulinti?
    - sukurti naujas kultūros paveldo populiarinimo priemones (atsakius teigiamai žr.11 klausimą);
    - reformuoti kultūros paveldo apsaugos sistemą (atsakius teigiamai žr.12 klausimą);
    - pritraukti ES struktūrinių fondų investicijas kultūros paveldo objektų tvarkybai;

- išnaudoti kultūros paveldą siekiant ekonominės naudos (atsakius teigiamai žr.13 klausimą);
- sukurti kultūros paveldo apsaugos mokymo sistemą ugdant naują kultūros paveldo apsaugos specialistų kartą (atsakius teigiamai žr.14 klausimą);
- kita.....

11. Kokias galėtumėte įvardinti dabar esančias kultūros paveldo apsaugos populiarinimo priemones?

12. Kaip pasiūlytumėte reformuoti kultūros paveldo apsaugos sistemą?

13. Kaip pasiūlytumėte panaudoti kultūros paveldą siekiant ekonominio efekto?

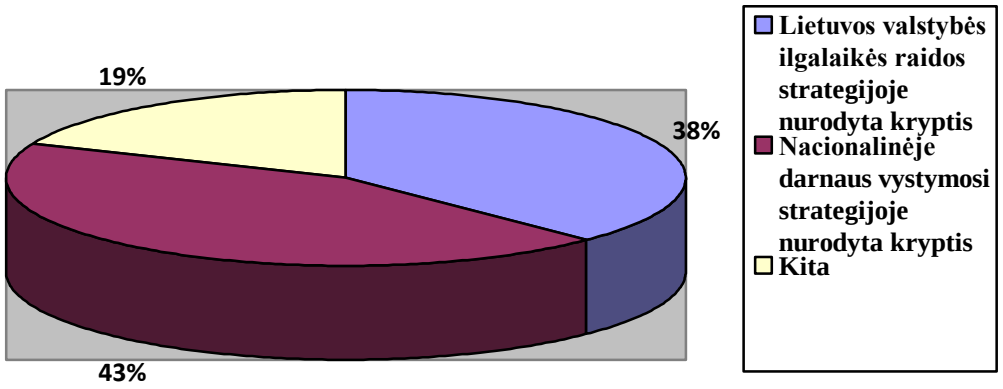
14. Kokius galėtumėte pateikti pasiūlymus sukuriant efektyvią mokymo sistemą, ugdant naują kultūros paveldo apsaugos specialistų kartą?

15. Kokie pavojai ir grėsmės gali egzistuoti kultūros paveldo apsaugos sistemoje?

- kultūros paveldo apsaugą reguliuojančių institucijų biurokratizacija
- kultūros paveldo apsaugos sistemos valdymo aparato skaidrumo stoka
- kultūros paveldo normų painumas ir gausa
- nėra aiškios kultūros paveldo strateginės krypties
- kita.....

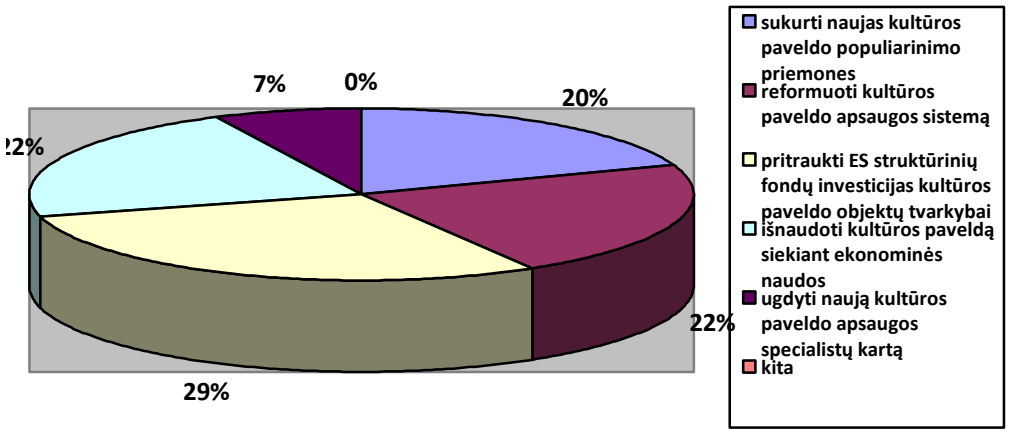
Ačiū už atsakymus!

8 PRIEDAS

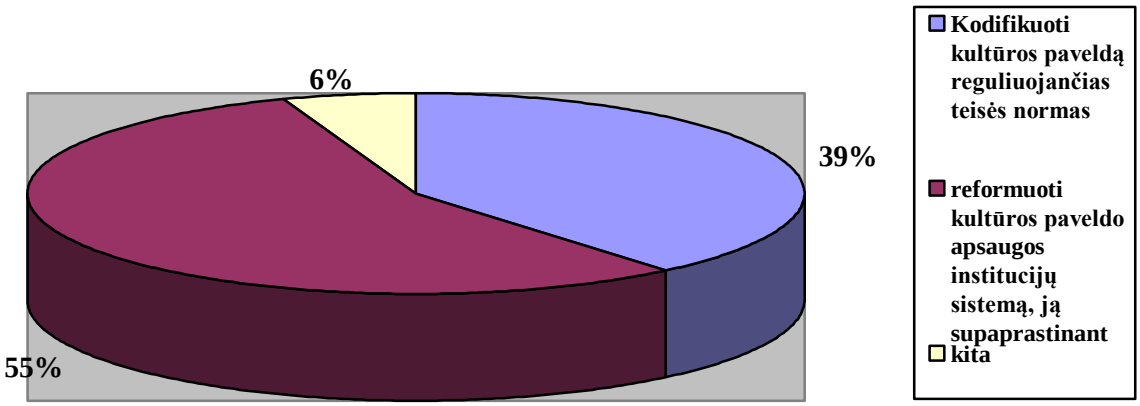
1 pav. Kultūros paveldo apsaugos strateginės kryptys nacionalinėse strategijose

Sudaryta darbo autoriaus, pagal kokybinio tyrimo rezultatus.

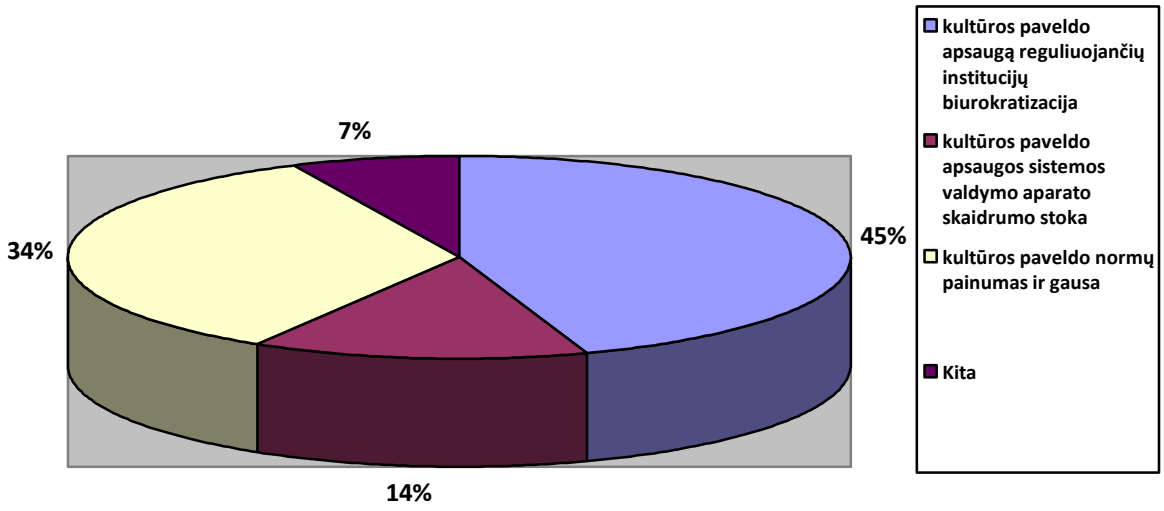
2 pav. Kultūros paveldo apsaugos tobulinimo galimybės

Sudaryta darbo autoriaus, pagal kokybinio tyrimo rezultatus.

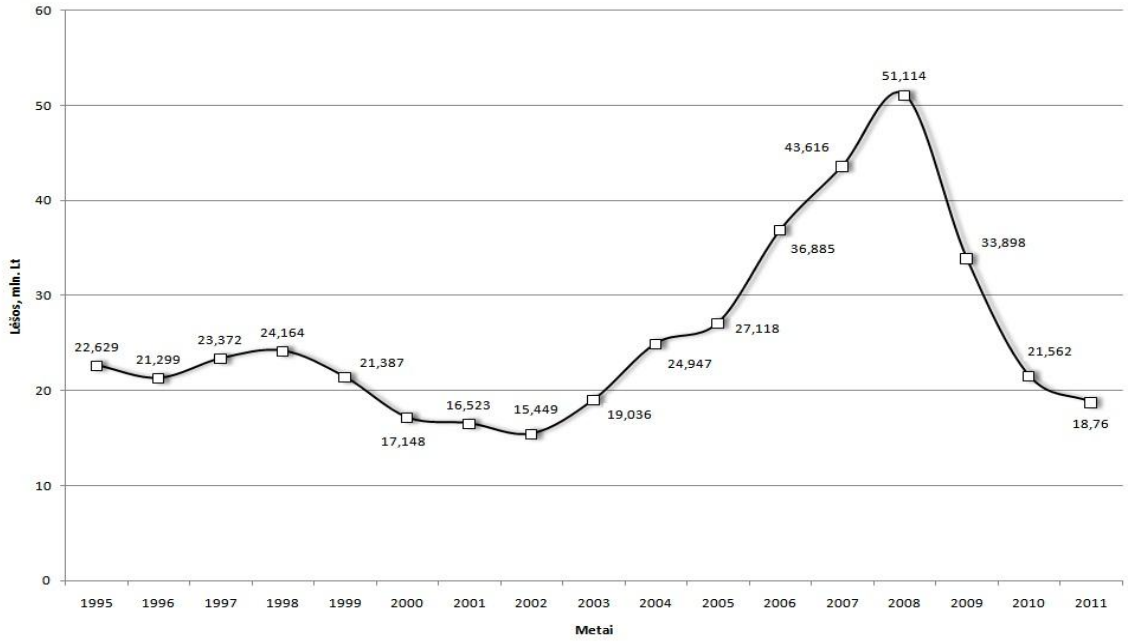
3 pav. Pasiūlymai dėl sisteminio kultūros paveldo apsaugos teisinio reguliavimo

Sudaryta darbo autoriaus, pagal kokybinio tyrimo rezultatus.

4 pav. Pavojai ir grėsmės egzistuojantys kultūros paveldo apsaugos sistemos supančioje aplinkoje

Sudaryta darbo autoriaus, pagal kokybinio tyrimo rezultatus.

5 pav. Skirti valstybės biužeto asignavimai Kultūros paveldo departamentui 1995-2011 metais.

Žr. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 metų veiklos ataskaita, *op. cit.*

13 PRIEDAS

3 lentelė. Savivaldybių (be Vilniaus m.) lėšų panaudojimas tvarkant kultūros paveldo objektus 2005-2010 m. pagal savivaldybių pateiktą informaciją.

Savivaldybės	2010 m.	2009 m.	2008 m.	2007 m.	2006 m.	2005 m.
Alytaus miesto	371.800	299.700	432.000	91.000	20.000	92.600
Birštono miesto	206.339	10.000	49.300	0	31.000	39.000
Druskininkų	Nepateikė	**Lėšų neskyrė**	26.000	8.000	9.800	8.800
Kauno miesto	1.512.639	3.235.269	2.125.030	9.092.081	5.446.590	3.805.683
Klaipėdos miesto	1.253.100	150.000	3.518.618	685.000	3.843.200	990.000
Marijampolės	389.000	570.000	1.188.800	997.200	710.500	762.100
Neringos miesto	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	Nepateikė	**Lėšų neskyrė**	77.100	**Lėšų neskyrė**
Palangos miesto	90.000	201.600	110.000	66.000	50.000	86.700
Panevėžio miesto	81.400	148.000	450.000	200.000	587.000	400.000
Šiaulių miesto	Nepateikė	36.000	75.000	812.400	264.900	170.000
Visagino miesto	**3.000**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	604	**Lėšų neskyrė**
Akmenės rajono	**Lėšų neskyrė**	554.966	12.690	118.359	22.009	226.446
Alytaus rajono	83.543	99.000	140.000	146.000	167.000	82.000
Anykščių rajono	82.000	216.000	219.000	221.000	*239.000*	Nepateikė
Biržų rajono	477.818	125.300	281.200	375.877	204.495	118.601
Elektrėnų	12.990	23.050	34.365	15.715	**Lėšų neskyrė**	5.000
Ignalinos rajono	Nepateikė	55.100	310.100	31.000	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**
Jonavos rajono	396.860	203.050	350.220	355.000	384.900	184.200
Joniškio rajono	70.300	50.500	40.000	Nepateikė	134.000	14.000
Jurbarko rajono	2.700	136.600	906.046	147.183	167.257	100.591
Kaišiadorių rajono	48.193	16.500	45.604	21.951	22.700	27.000
Kalvarijos rajono	9.500	3.100	3.900	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**
Kauno rajono	26.250	14.906	150.000	0	35.000	33.852
Kazlų Rūdos	3.000	Nepateikė	Nenurodė sumos	Nenurodė sumos	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**
Kelmės rajono	167.608	372.450	2.095.000	1.310.000	305.648	471.000
Kėdainių rajono	427.997	738.295	798.731	410.280	465.952	605.400
Klaipėdos rajono	60.000	197.000	289.800	254.000	205.200	130.000
Kretingos rajono	63.700	26.000	209.500	860.000	229.500	628.200
Kupiškio rajono	35.000	56.000	88.000	66.000	93.438	206.227
Lazdijų rajono	Nepateikė	Nenurodė sumos	Nenurodė sumos	195.000	Nenurodė sumos	**Lėšų neskyrė**
Mažeikių rajono	461.280	414.000	617.000	424.000	115.000	65.000
Molėtų rajono	**Lėšų neskyrė**	20.000	179.400	60.600	5.000	60.000
Pagėgių	2.400	44.460	7.871	11.225	25.770	21.660
Pakruojo rajono	292.900	2.259.600	4.404.900	299.290	152.900	234.400
Panevėžio rajono	2.000	235.000	235.000	204.000	71.039	356.510
Pasvalio rajono	24.000	41.986	67.000	77.500	139.600	76.000
Plungės rajono	602.889	250.000	1.946.156	430.000	259.959	520.330
Prienų rajono	4.040	4.000	8.000	6.000	21.557	3.680
Radviliškio rajono	Nepateikė	10.000	Nepateikė	Nepateikė	Nepateikė	120.000
Raseinių rajono	305.700	259.510	450.000	240.000	173.000	180.000
Rietavo rajono	379.435	120.200	112.800	65.000	63.900	178.700
Rokiškio rajono	42.000	31.000	101.400	59.000	145.000	335.000
Skuodo rajono	85.020	117.115	213492	128.686	124.116	124.148
Šakių rajono	221.158	318.307	423.704	38.980	49.600	45.000
Šalčininkų rajono	189.376	Nepanaudojo	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	75.300	120.200
Šiaulių rajono	240.000	282.922	190.615	310.930	278.000	201.500
Šilalės rajono	143.439	79.300	200.000	124.500	93.770	114.024
Šilutės rajono	1.446.780	Nepateikė	320.550	197.666	31.954	502.818
Širvintų rajono	6.300	21.000	83.000	74.400	75.000	61.000
Švenčionių rajono	118.800	12.400	86.015	6.784	23.100	131.532
Tauragės rajono	257.660	612.863	300.000	248.500	225.560	268.050
Telšių rajono	437.600	382.600	698.740	145.000	106.920	2.017.800
Trakų rajono	Nepateikė	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**	**Lėšų neskyrė**
Ukmergės rajono	90.983	37.180	195.541	207.800	202.100	70.000
Utenos rajono	56.750	100.155	200.000	247.200	400.220	200.402
Varėnos rajono	21.192	Nepateikė	76.543	71.500	100.000	70.042
Vilkaviškio rajono	74.002	49.967	81.985	39.900	9.930	9.870
Vilniaus rajono	82.000	230.227	273.138	248.869	106.626	197.752
Zarasų rajono	25.800	Nepateikė	61.000	383.000	53.000	15.000
VISO:	**11.488.241**	**13.472.178**	**25.482.754**	**20.829.376**	**16.844.714**	**15.487.818**

Žr. Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2011 m. veiklos ataskaita, *op. cit.*

14 PRIEDAS

4 lentelė. SSGG strateginiai siūlymai

Viduje / Išorėje	STIPRYBĖS **S**	SILPNYBĖS **S**
GALIMYBĖS **G**	**SG siūlymai:** -kultūros paveldo apsaugos sistema galėtų būti reguliuojama, kaip kultūros teisės šakos autonominis institutas, taip sudarant sąlygas kelti kultūros paveldo apsaugos specialistų teisinę kvalifikaciją bei sprendžiant su šia sritimi susijusias teisinio nihilizmo problemas; - į pirminį kultūros paveldo objektų apskaitos etapą įtraukti mokslo įstaigas; inicijuoti mokslo įstaigų veiklos planų suderinimą su keliamais paveldosaugos tikslais; - siekti, kad Europos struktūrinių fondų lėšos būtų skiriamos tiesiogiai kultūros paveldo tvarkybos darbams, o ne per pritaikymą turizmo poreikiams; - rengti kultūros paveldo vietovių teritorijų planavimo dokumentų ir jose projektuojamų tvarkybos bei statybos darbų projektų viešus svarstymus.	**SG siūlymai:** - sukurti ilgalaikę (10 metų trukmės) kultūros paveldo strategiją, kuria remiantis būtų rengiami institucijų atsakingų už kultūros paveldo apsaugą trumpalaikiai ir vidutinės trukmės strateginiai planai; - tinkamai integruoti kultūros paveldo apsaugos tarptautines sutartis į Lietuvos teisės aktus; - suderinti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas su kitais tarpusavyje susijusiais įstatymais. Vienas efektyviausių būdų būtų tokių teisės normų susisteminimas, taip išvengiant teisės normų nesuderinamumo, gausos ir painumo; - rengiant nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pataisas, įtraukti nuostatą, kad valdininkams yra suteikiama teisė priimti sprendimus paveldosaugos srityje kartu prisiimant visą atsakomybę už šių sprendimų pasekmes; tam būtinos minėto įstatymo ir baudžiamojo kodekso pataisos tiksliai ir aiškiai apibrėžiančios atsakomybę tarp statytojo, projektuotojo ir valstybės tarnautojo, derinančio parengtus projektus; - rengiant nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pataisas, tiksliai atskirti ir apibrėžti vietos savivaldos institucijų ir centrinės valdžios įgaliojimus pagal kultūros paveldo objektų ir vietovių reikšmingumą; - sumažinti vertingiausiųjų kultūros paveldo objektų sąrašą; iš naujo peržiūrėti visus kultūros paveldo objektus pagal lygmenis bei nustatyti viesiems objektams vertingąsias savybes bei apibrėžti teritorijos ribas; - nustatyti aiškius kultūros paveldo vietovių vertinimo ir atrankos kriterijus; -įsteigti daugiau nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų; organizuoti nuolatinį patirties apsikeitimą tarp tarybų; sukurti galimybę operatyviai papildyti (patikslinti) kultūros paveldo objektų

		vertingąsias savybes tvarkybos darbų metu gauta informacija; - aiškiai apibrėžti, kokius darbus ir pagal kokius reikalavimus kultūros paveldo objektų valdytojai gali patys atlikti, be leidimų; - parengti atitinkamų teisės aktų pakeitimo projektus ir jais nustatyti, kad kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų ekspertizės ir statybos darbų kultūros paveldo vietovėse poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliekamas valstybės biudžeto lėšomis, o šių darbų užsakovai valstybei mokėtų tik tam tikrą žyminį mokestį.
GRĖSMĖS **G**	**SG siūlymai:** -tiksliai nustatyti ir apibrėžti, kokias funkcijas turi atlikti paveldo išsaugojimą kontroliuojančios institucijos (prevencinė kontrolė, derinimo etapas, tolimesnis kontrolės etapas). -steigti nepriklausomą paveldosauginės kontrolės instituciją; - įvesti paveldosaugos valdymo institucijų vadovų rotaciją; - stiprinti savivaldybių paveldosaugos padalinių funkcijas, taip įgyvendinant decentralizacijos principą; - pasitelkiant ugdymo institucijas bei efektyvias naujas populiarinimo priemones, stiprinti visuomenės suvokimo laipsnį apie kultūros paveldo svarbą, jo išsaugojimą bei perdavimą ateities kartoms.	**SG siūlymai:** - tobulinti finansavimo ir kompensavimo už kultūros paveldo tvarkybos darbus ir tyrimus mechanizmą; - teisės normose įtvirtinti savivaldybėms prievolę, savo biudžetuose numatyti procentinę dalį kultūros paveldo objektų tvarkybai bei išsaugojimui; - keisti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas, reglamentuojančias vietovių skelbimą saugomomis ir šių vietovių bei jose esančių kultūros paveldo statinių apsaugos reglamentavimą. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme nustatyti pagrindinius kultūros paveldo vietovių apsaugos principus; - įrašytų į pasaulio kultūros paveldo sąrašą, kultūros paveldo objektų atžvilgiu, dėl jų ypatingo statuso, minėtą įstatymą papildyti skyriumi dėl Pasaulio paveldo objektų apsaugos ir naudojimo, taip reglamentuojant jų tvarkybą; - kultūros paveldo vietovių specialiuosiuose planuose turi būti aiškiai nurodyta, kur ir kiek leidžiama urbanistinė plėtra. Paveldo valdytojai planuodami savo veiklą ir investicijas kultūros paveldo vietovėse turi iš anksto žinoti, kas jiems leidžiama, o kas draudžiama.

Sudaryta darbo autoriaus, pagal darbe atliktą analizę ir tyrimą.